

CIVITTA

IETEKMES IZVĒRTĒJUMS SALIEDĒTAS UN PILSONISKI AKTĪVAS SABIEDRĪBAS ATTĪSTĪBAS PLĀNAM 2022.-2023.GADAM

SIA "CIVITTA LATVIJA", Dr.sc.soc. Ina Mieriņa,
Dr.sc.comm. Mārtiņš Kaprāns

2023. gads

SATURS

SAĪSINĀJUMI	4
KOPSAVILKUMS	6
IEVADS	11
1. METODOLOĢIJA	12
1.1. Izvērtējumā piemērotie ESAO kritēriji.....	12
1.2. Izvērtēšanā izmantotās metodes.....	13
1.3. Ierobežojumi un pieņēmumi	15
2. RĪCĪBAS PLĀNA IZVĒRTĒJUMS	16
2.1. 1. rīcības virziens “Nacionālā identitāte un piederība”	16
2.2. 2. rīcības virziens “Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums”	18
2.3. 3. rīcības virziens “Integrācija”	21
3. IETEIKUMI POLITIKAS REZULTĪVAJIEM RĀDĪTĀJIEM	27
4. PLĀNA MĒRĶA SASNIEGŠANA, UZDEVUMU UN PASĀKUMU IZPILDE	30
4.1. 1. rīcības virziens “Nacionālā identitāte un piederība”	30
4.2. 2. rīcības virziens “Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums”	41
4.3. 3. rīcības virziens “Integrācija”	61
PIELIKUMI	81
Pielikums Nr. 1 “Kopsavilkums par plāna izpildi” Rīcības virzienam Nr. 1 “Nacionālā identitāte un piederība”	81
Pielikums Nr. 2 “Kopsavilkums par plāna izpildi” Rīcības virzienam Nr. 2 “Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums”	85
Pielikums Nr. 3 “Kopsavilkums par plāna izpildi” Rīcības virzienam Nr. 3 “Integrācija”	95

SAĪSINĀJUMI

AiM	Aizsardzības ministrija
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
BISS	Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences"
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
CVK	Centrālā vēlēšanu komisija
EEZ	Eiropas Ekonomikas zonas valstis
EP	Eiropas Parlaments
ES	Eiropas Savienība
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
ESS	Eiropas Sociālais pētījums
EU SILC	Eiropas Savienības statistikas apsekojums par ienākumiem un dzīves apstākļiem
Eurostat	Eiropas Savienības statistikas birojs
EVS	Eiropas vērtību pētījums
IEA ICCS	Starptautiskās izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācijas starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums
IeM	Iekšlietu ministrija
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
Jaunsardze	Aizsardzības ministrijas Jaunsardzes centrs
KM	Kultūras ministrija
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
LGBTQI+	Lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, kvīri un interseksuāļi
LM	Labklājības ministrija
LNB	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LNK	Latvijas Nacionālā komisija
LNKBA	Latvijas Nacionālo kultūras biedrību asociācija
LNKC	Latvijas Nacionālais kultūras centrs
LOM	Latvijas Okupācijas muzejs
LPA	Biedrība "Latvijas Pilsoniskā alianse"
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
LU	Latvijas Universitāte
LVA	Latviešu valodas aģentūra
LV portāls	LV portāls ir daļa no oficiālā izdevēja "Latvijas Vēstneša" uzturētās valsts, pilsoniskās un tiesiskās informācijas platformas
MAF	Mediju atbalsta fonds
Memoranda padome	Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padome
MIPEX	Migrantu integrācijas politikas indekss
MK noteikumi Nr. 544	Ministru kabineta 2023. gada 26. septembra noteikumi Nr. 544 "Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 4.3.4. specifiskā atbalsta mērķa "Sekmēt aktīvu iekļaušanu, lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas, nediskriminēšanu un aktīvu līdzdalību, kā arī uzlabotu nodarbināmību, jo īpaši attiecībā uz nelabvēlīgā situācijā esošām grupām" 4.3.4.5. pasākuma "Atbalsts pilsoniskās sabiedrības organizāciju izaugsmei, stiprinot līdzdalību publiskās pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesos" īstenošanas noteikumi"
NAP	Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam

NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	Nevalstiskā/-ās organizācija/ -as (biedrība vai nodibinājums)
Pamatnostādnes	Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam, kas apstiprinātas ar Ministru kabineta 2021. gada 5. februāra rīkojumu Nr. 72
PIZIS	Pilsonības iegūšanas un zaudēšanas informācijas sistēma
PMIF	Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonds
PMLP	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
PROVIDUS	biedrība "Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS"
PUA	Pastāvīgā uzturēšanās atļauja
SIF	Sabiedrības integrācijas fonds
SKDS	Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS
SPASAP	Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāns 2022.-2023. gadam, kas apstiprināts ar Ministru kabineta 2022. gada 18. janvāra rīkojumu Nr. 32
TAP portāls	Tiesību aktu projektu publiskais portāls
TM	Tieslietu ministrija
TUA	Termiņuzturēšanās atļauja
UNESCO	Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VISC	Valsts izglītības satura centrs
VK	Valsts kanceleja
VM	Veselības ministrija
VPA	Vienas pieturas aģentūra
VPK	Valsts Prezidenta kanceleja
VSIA	Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību
Zemessardze	Latvijas Republikas Zemessardze

KOPSAVILKUMS

Ministru kabinets 2022. gada 18. janvārī apstiprināja ar rīkojumu Nr. 32 Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plānu 2022.-2023. gadam.

SPASAP paredz rīcību visos pārvaldes līmeņos - nacionālajā, reģionālajā un vietējā. Sasaiste ar hierarhiski augstākiem politikas plānošanas dokumentiem, ES un starptautiskiem dokumentiem, kā arī citu nozaru politikas plānošanas dokumentiem ir noteikta Pamatnostādnēs. SPASAP izstrādāts atbilstoši labas pārvaldības principiem: rīkota sabiedriskā apspriešana, prezentācija Memoranda padomē, kā arī ņemts vērā NVO sniegtais skatījums KM vadītajā darba grupā.

SPASAP mērķis ir nodrošināt nacionālas, solidāras, atvērtas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstību, īstenojot Pamatnostādnēs noteiktos trīs rīcības virzienus:

1. Nacionālā identitāte un piederība;
2. Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums;
3. Integrācija.

Katrs rīcības virziens iekļauj politikas rezultātus un to rādītājus, uzdevumus un pasākumus. Pirmajam rīcības virzienam “Nacionālā identitāte un piederība” kopā ir trīs uzdevumi un deviņi pasākumi, kas vērsti uz Latvijas iedzīvotāju īpatsvara pieauguma sekmēšanu attiecībā uz piederības sajūtu Latvijai un valstiskuma vērtību apzināšanos un izpratni, kā arī uz latviešu valodas prasmes uzlabošanu dažādām mērķa grupām un latviešu valodas praktisku lietošanu ikdienas situācijās.

SPASAP otrais rīcības virziens “Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums” ietver trīs uzdevumus un 19 pasākumus, ar kuriem ir plānots veicināt iedzīvotāju aktīvu iesaisti dažādās sabiedrības līdzdalības aktivitātēs, iedzīvotāju pārliecības pieaugumu par spēju ietekmēt rīcībpolitiku, kā arī iedzīvotāju apmierinātības pieaugumu ar demokrātijas darbību, sabiedrības savstarpējās sadarbības uzlabošanu un uzticēšanos un iedzīvotāju medijpratības uzlabošanu.

Trešajam rīcības virzienam “Integrācija” ir divi uzdevumi un 19 pasākumi, kuru mērķis ir uzlabot Latvijas dažādu sabiedrības grupu savstarpējo uzticēšanos, līdzdalību un sadarbību, un sekmēt tolerances līmeņa pieaugumu, mazināt stereotipus un aizspriedumus pret dažādu sabiedrības grupu pārstāvjiem.

Ietekmes izvērtējums SPASAP ir veikts katram rīcības virzienam, astoņiem uzdevumiem un 47 pasākumiem. Kā teorētiskā bāze izvērtējumā tika piemēroti ESAO seši identificētie izvērtēšanas kritēriji - atbilstība, saskaņotība, efektivitāte, lietderība, ietekme un ilgtspēja. Šos kritērijus izmantoja, lai noteiktu intervences nopelnus vai vērtību, un tie kalpo par pamatu, uz kura tiek pieņemti novērtējoši spriedumi. Detalizētāk par kritēriju pamatotību un kontekstu skatīt šī izvērtējuma nodaļā “Metodoloģija”.

Izvērtējums tika veikts, piemērojot dokumentu (attīstības plānošanas dokumenti, zinātniski pētnieciskā literatūra, normatīvie akti) un datu (datu bāzes, sekundārie dati) analīzi, kvalitatīvās pētniecības metodes kā strukturētās, daļēji strukturētās un grupu intervijas (kopā 27 intervijas). ESAO izvērtēšanas kritēriji un iegūtā informācija dokumentu un datu analīzes rezultātā kalpoja arī par pamatu interviju jautājumu izstrādei. Katra rīcības virziena uzbūve ir attēlota shematiski, un veikts efektivitātes novērtējums, par pamatu ņemot teorētisko bāzi.

RĪCĪBAS VIRZIENS “NACIONĀLĀ IDENTITĀTE UN PIEDERĪBA” | Nacionālās identitātes un piederības virziena izvērtējums atklāj globālo pārmaiņu un satricinājumu iespaidu uz Latvijas sabiedrības saliedētību. Atskaites periodā sabiedrības noskaņojumu ir būtiski ietekmējusi Covid-19 pandēmija, kas ierobežoja ierastās brīvības, un Krievijas iebrukums Ukrainā, kas ir ne tikai veicinājis nacionālu mobilizāciju un Latvijas iedzīvotāju vēlmi aizsargāt valsti, bet ir arī saasinājis etniskās attiecības, kas ieguvušas latentu etniskā konflikta pazīmes. Politisko notikumu Latvijā un pasaulē kontekstā, kā atzīmē viens no izvērtējuma ietvaros intervētajiem: “Esam kļuvuši piederīgāki, bet ne saliedētāki”. Gatavojot nākamo plānu, ir svarīgi reaģēt uz

šiem izaicinājumiem un iespējamajām sociālajām sekām. Princips, ka demokrātijai ir jāspēj sevi aizsargāt, var vienot nacionālās pretošanās atceri un tās varoņus ar šodienas valstiskuma apziņu, kurā drošības un apdraudētības jautājumi ir kļuvuši daudz redzamāki nekā pirms diviem gadiem. Uz šī fona ir svarīgi spēt identificēt arī alternatīvu saliedētības potenciālu jaunākajā paaudzē, kuras dienaskārtībā nacionālās identitātes apdraudējuma jautājumi ir mazāk nozīmīgi, bet priekšplānā izvirzās universālas sociālās neaizsargātības un klimata pārmaiņu tēmas. Ģeopolitiskās izmaiņas Latvijā ir radījušas jaunas grupas Latvijas lingvistiskajā ainavā (Krievijas pilsoņi, Ukrainas bēgļi), kuras ir svarīgi izcelt nākamajā plānošanas dokumentā kā sabiedrības saliedētības problēmas un kuras papildinātu Valsts valodas politikas pamatnostādņu 2021.-2027. gadam īstenošanas plānu 2024.-2027. gadam¹. Vienlaikus ir nepieciešams ieviest jaunus un atbilstošākus rezultātīvos rādītājus visiem šī virziena uzdevumiem, kas ļautu labāk izvērtēt īstenoto pasākumu efektivitāti.

RĪCĪBAS VIRZIENS “DEMOKRĀTIJAS KULTŪRA UN IEKĻAUJOŠS PILSONISKUMS” | SPASAP darbības periodu raksturo vairāki pasākumi, kas atstās ilgtermiņa ietekmi uz līdzdalības iespējām un procesu Latvijā. Stājies spēkā Pašvaldību likums, kā arī izstrādāti MK noteikumi “Atbalsts pilsoniskās sabiedrības organizāciju izaugsmei, stiprinot līdzdalību publiskās pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesos”². Papildus, 2021. gadā darbu uzsācis TAP portāls, publicētas VK izstrādātās Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē³, un pieņemts jau piektais nacionālais Atvērtas pārvaldības plāns 2022.-2025. gadam⁴. Liela nozīme NVO konsultēšanā un kapacitātes stiprināšanā visos Latvijas reģionos ir NVO reģionālajiem centriem. Visu šo pasākumu atstātais iespaids būs novērtējams tikai ilgākā laika posmā, taču sagaidāms, ka tie palīdzēs Latvijai tuvināties vidējam ES valstu pilsoniskās kompetences un līdzdalības līmenim.

Pilsoniskās sabiedrības jomā notikušas ievērojamas pārmaiņas. Daļēji arī kara Ukrainā rezultātā iedzīvotāji ir aktivizējušies un Latvija piedzīvojusi zināmu “pilsoniskuma bumu”. Veidojas aktīvo iedzīvotāju kopienas, vietējie līderi. Izvērtējuma ietvaros intervētie NVO pārstāvji atzīst, ka attieksme pret līdzdalību ir uzlabojusies: pašvaldības kļūst arvien atvērtākas iedzīvotājiem, bet ministrijas un Saeima - dažādām NVO iniciatīvām. Ir augusi izpratne par pilsoniskā dialoga nozīmi.

Positīvi vērtējama pašreizējā NVO atbalsta shēma, kad SIF “NVO fonda”⁵ projektiem iespējams pieteikt gan lielākus, gan mazākus projektus, bet mazākām un steidzamākām vajadzībām gūt atbalstu no NVO reģionālajiem centriem. Kā viens no trūkumiem jāmin tas, ka atsevišķi SPASAP ietvarā īstētie pasākumi nepietiekoši koncentrējušies uz sabiedrību kopumā, piemēram, uzsvars likts uz jauniešu demokrātisko prasmju uzlabošanu, neraugoties uz to, ka tieši vecāki cilvēki ir mazāk pārliecināti par savām spējām ietekmēt politiskos procesus. Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas pasākumi SPASAP galvenokārt ir orientējušies uz NVO kā pilsoniskās sabiedrības kodolu, taču šāds skatījums ir novecojis. Ir pagājis lielu un ietekmīgu NVO, kas apvieno lielu skaitu cilvēku, laiks. Šobrīd pilsoniskā līdzdalība arvien vairāk ir

¹ Uz izvērtējuma veikšanas laiku Valsts valodas politikas pamatnostādņu 2021.-2027. gadam īstenošanas plāns 2024.-2027. gadam ir saskaņošanas procesā.

² Ministru kabineta 2023. gada 26. septembra noteikumi Nr. 544 “Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 4.3.4. specifiskā atbalsta mērķa “Sekmēt aktīvu iekļaušanu, lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas, nediskriminēšanu un aktīvu līdzdalību, kā arī uzlabotu nodarbināmību, jo īpaši attiecībā uz nelabvēlīgā situācijā esošām grupām” 4.3.4.5. pasākuma “Atbalsts pilsoniskās sabiedrības organizāciju izaugsmei, stiprinot līdzdalību publiskās pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesos” īstenošanas noteikumi”. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/345850-eiropas-savienibas-kohezijas-politikas-programmas-2021-2027-gadam-4-3-4-specifiska-atbalsta-merka-sekmet-aktivu-ieklausanu>

³ Valsts kanceleja. (2022). Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/13835/download?attachment>

⁴ Ministru kabineta 2022. gada 10. februāra rīkojums Nr. 78 “Par Latvijas Piekto nacionālo atvērtās pārvaldības rīcības plānu 2022.–2025. gadam”. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/329905-par-latvijas-piekto-nacionalo-atvertas-parvaldibas-ricibas-planu-20222025-gadam>

⁵ Latvijas valsts budžeta finansētās programma “NVO fonds” atklāta projektu pieteikumu konkursa veidā, ko organizē Sabiedrības integrācijas fonds. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/nvo-fonds>

individualizēta un norisinās ārpus NVO, tostarp, interneta vidē, un ar to jārēķinās arī, veicinot sabiedrības iesaisti.

Pilsoniskās sabiedrības stūrakmens ir ne vien informētība un izpratne par politiskajiem procesiem, bet arī attiecības – gan ar līdzpilsoņiem, gan valsti – kas balstītas uz uzticēšanos. Šobrīd šī uzticēšanās ir kritiski zema, kavējot pilnvērtīgas demokrātiskās kultūras iesakņošanu. Pētījumi liecina, ka uzticēšanos Latvijā mazina gan augstā nevienlīdzība, gan nabadzība un sociālā atstumtība, un laika trūkums⁶, taču pēdējā laikā, reaģējot uz politikas izmaiņām, uzticēšanās īpaši mazinājusies krievvalodīgajā sabiedrības daļā. Uzticēšanos var būt mazinājusi arī reģionālā reforma, kas attālināja varas centrus no daļas iedzīvotāju⁷. Uzticēšanās problēmai Latvijā pēdējā laikā tiek pievērsts arvien vairāk uzmanības, tostarp VK sadarbībā ar biedrību "Latvijas Lauku forums" 2023. gadā uzsāka sarunu ciklu, kurā ar iedzīvotājiem tiek diskutēts par uzticēšanos, izmantojot Somijā plaši pielietoto "dialoga aplū" metodi, un 2023. gada 27. oktobrī Saeimā notika uzticēšanās jautājumiem veltīta konference. Uzticēšanās vairošanas kontekstā ļoti liela nozīme ir arī Latvijas Piektajam nacionālās atvērtās pārvaldības rīcības plānam 2022.–2025. gadam⁸, kas paredz darbu pie efektīvas sabiedrības līdzdalības veicināšanas, valsts institūciju darba atklātības un caurskatāmības, un iedzīvotāju iespējām iesaistīties pašvaldības darbā. Nākotnē nepieciešams vairāk aktivitāšu, kas būtu vērstas tieši uz sabiedrību un veicinātu jo īpaši dažādu sociālās atstumtības riska grupu pašorganizēšanos, un pilsoniskās prasmes un līdzdalību kopumā, tostarp attīstot līderus un nodrošinot viņus ar nepieciešamajām zināšanām un prasmēm darbam nevalstiskajā sektorā. Īpaši vērts pievērst uzmanību mazākumtautību iesaistei un līderu apmācībai, veidojot piederības sajūtu un stiprinot lojalitāti valstij.

Periodā no 2021. līdz 2023. gadam programmas "NVO fonds" ietvaros atbalstu saņēmis 281 NVO projekts, katru gadu pasākumos piedaloties ap 100 000 cilvēku. Ņemot vērā tendences NVO sektorā, svarīgi turpināt stiprināt organizāciju kapacitāti (finanšu atbalsts, kompetenču pilnveide) un palielināt tām pieejamo atbalstu, tostarp caur NVO fonda grantiem. Vairākas no pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas aktivitātēm, kas sevi pierādījušas kā īpaši veiksmīgas un efektīvas, cieš no finansējuma trūkuma ("NVO fonds", reģionālie NVO centri un inkubatori, līdzfinansējums EK atbalstītajiem projektiem), un to būtu jākāpina. Nepieciešamas apmācības NVO, lai stiprinātu to digitālās prasmes, interešu aizstāvības spējas, projektu piesaistes spējas, finanšu pratību, medijpratību, dalībnieku piesaistes spējas, informētību un zināšanas, kas var palīdzēt stiprināt to kapacitāti un veicināt ilgtspējīgu darbību.

Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas kontekstā ieteicams nākamajā attīstības plānošanas dokumentā būtu nepieciešams rast līdzekļus arī brīvprātīgā darba projektu atbalstam kā tādām, kur atbilstoši sociālā kapitāla pētniekiem⁹ veidojas demokrātijas prasmes, uzticēšanās un ticība saviem spēkiem. Brīvprātīgā darba attīstībā ļoti nozīmīga loma ir pašvaldībām, taču arī valsts no savas puses var stimulēt tādas kustības kā, piemēram, Lielā talka, kā arī īpaši atbalstīt fokusētus projektus, kuru centrā ir plašāka mēroga brīvprātīgais darbs. Brīvprātīgā darba projekti var sniegt pienesumu arī cilvēkresursu attīstībai, kas arī ir viens no pēdējā laikā īpaši aktualizētiem jautājumiem (piemēram, Valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības padomē¹⁰): papildinot mūžizglītību, veicinot riska grupu nodarbinātību un prasmju saglabāšanos, jauniešu interesi par noteiktām profesijām, kā arī citus nozīmīgus aspektus sabiedrībā.

⁶ Mieriņa I. Starptautiska konference "Uzticēšanās sabiedrībā un uzticēšanās valsts varas institūcijām Latvijā", (2023). Iegūts no: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/32716-konference-uzticesanas-sabiedriba-un-uzticesanas-valsts-varas-institucijam-latvija>

⁷ Biedrības "Latvijas Lauku forums". Starptautiska konference "Uzticēšanās sabiedrībā un uzticēšanās valsts varas institūcijām Latvijā", (2023). Iegūts no: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/32716-konference-uzticesanas-sabiedriba-un-uzticesanas-valsts-varas-institucijam-latvija>

⁸ Ministru kabineta 2022. gada 10. februāra rīkojums Nr. 78 "Par Latvijas Piekto nacionālo atvērtās pārvaldības rīcības plānu 2022.–2025. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/329905-par-latvijas-piekto-nacionalo-atvertas-parvaldibas-ricibas-planu-20222025-gadam>

⁹ Putnam, R. D. (2001). Bowling alone: the collapse and revival of American community. 1st Touchstone ed. New York, Touchstone.

¹⁰ Ministru prezidenta 2016. gada 7. novembra rīkojums Nr.365 "Par Valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstības padomi". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/286359-par-valsts-parvaldes-cilvekkresursu-attistibas-padomi>

No intervijām izriet, ka jāņem vērā būtu iedzīvotāju mazo pārliecību par savām spējām ietekmēt procesus, un būtu vēlams aktīvāk sniegt atgriezenisko saiti par viņu iesaistes rezultātiem līdzdalības procesa dalībniekiem – gan indivīdiem, gan organizācijām. Politiskā sistēma, kurā piedalās tikai izglītotie un vairākumu pārstāvošie sabiedrības locekļi, nav uzskatāma par īstu demokrātiju, tādēļ visos pasākumos daudz vairāk jāiesaista arī dažādas sociālās atstumtības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas: iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem, mazākumtautību iedzīvotāji, seniori, iedzīvotāji ar zemām tehnoloģiskajām prasmēm un izglītību, īpašām vajadzībām, kā arī citas.

RĪCĪBAS VIRZIENS “INTEGRĀCIJA” | SPASAP īstenotie pasākumi, kuru mērķis bija veicināt ārvalstu pilsoņu integrāciju sabiedrībā, kā arī mazināt aizspriedumus un sekmēt iedzīvotāju izpratni par sabiedrības daudzveidību, ir bijuši mērķim atbilstoši un lietderīgi. Visi virziena ietvaros īstenotie pasākumi (informācija un konsultācijas, valodu apmācība, integrācijas un starpkultūru komunikācijas kursi u.c.) neapšaubāmi ir nepieciešami, turklāt to nozīme saistībā ar imigrācijas apjoma strauju kāpumu ir ievērojami pieaugusi.

No pasākumiem aizspriedumu mazināšanai kā īpaši veiksmīgi ir jāatzīmē LM rīkotie sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumi par diskriminācijas mazināšanu un tolerances veicināšanu, kuros īpašs uzsvars likts uz to, lai savestu kopā sabiedrību ar diskriminācijas riska grupu pārstāvjiem, tādējādi veidojot izpratni par viņu situāciju un vajadzībām un veicinot sabiedrības atvērtību un informētību. Papildus tautībai, aktualizēti sociālās iekļaušanas jautājumi gan par cilvēkiem ar dažāda veida invaliditāti, gan dažāda vecuma cilvēkiem. Pasākumi uzskatāmi par ļoti efektīviem, tie guvuši plašu skanējumu un sasnieguši lielu auditoriju. Naida runas mazināšanas atbalsta programma projektā CALDER (*Capacity Building and Awareness Rising to Prevent and Counter Intolerance in Latvia*)¹¹ svarīgā veidā papildinājusi aizspriedumus mazinošos pasākumus, pievēršoties veidiem, kā ierobežot naida runu un noziegumus gan ar likumdošanas palīdzību, gan tiesībsargājošo iestāžu darbā.

Taču plānotie pasākumi, kas bija vērsti uz uzņemošo sabiedrību – speciālistiem un mediju pārstāvjiem – un kas varētu palīdzēt risināt starpkultūru komunikācijas prasmju trūkuma problēmu un veicināt iekļaujošāku vidi kopumā, SPASAP realizācijas periodā netika īstenoti. Liela nozīme veiksmīgā riska grupu integrācijā darba tirgū ir darba devējiem, turklāt darba vide ir nozīmīga, bet līdz šim nepietiekoši novērtēta vieta, kurā arī notiek integrācijas procesi. Atsevišķas aktivitātes ir skārušas darba devējus (piemēram, SIF atbalstītā brīvprātīgā darba devēju kustība “Dažādībā ir spēks”¹² un atsevišķas LM pretdiskriminācijas kampaņu aktivitātes), kuri kā mērķa grupa SPASAP tieši identificēta netika, jo ir iekļauta citos ar LM kompetenci saistītos plānošanas dokumentos.

Izvērtējuma ietvaros veiktās intervijas izgaismo viedokļu dažādību par to, cik plašam būtu jābūt SPASAP tvērumam un kādas diskriminācijas riska grupas tam jāaptver. Atsevišķa aktivitāte ir vērsta uz romiem kā vienu no galvenajām diskriminācijas riska grupām¹³, turpretī citas diskriminācijas riska grupas, kā imigranti (īpaši musulmaņi, afrikāņi) un LGBTQI+, uz kurām kā īpaši problemātiskām aizspriedumu kontekstā norāda Latvijā veiktie pētījumi, nav īpaši izdalīti kā mērķa grupas. Kā iemeslu, kādēļ būtu nepieciešams plašāks tvērums, izvērtējuma ietvaros intervējamie norāda gan to, ka diskriminācija pēc dažādām pazīmēm bieži vien pārklājas (*multiple discrimination*), turklāt pievēršot uzmanību, piemēram, nabadzībai, bezdarbam un citiem faktoriem, varētu efektīvāk risināt saliedētības trūkuma cēloņus. Citā intervijā, savukārt, tiek argumentēts, ka iebraucēju vai mazākumtautību integrācija un sociālā iekļaušana (kas vērsta, piemēram, uz personām ar invaliditāti vai trūcīgajiem) tomēr ir dažādas lietas.

Ņemot vērā politisko kontekstu, SPASAP pietrūkst pasākumu etniskās spriedzes mazināšanai, ar uzvaru uz rusofonajiem Latvijas iedzīvotājiem. SPASAP ietverts daudz aktivitāšu tradicionālās kultūras atbalstam, nepietiekamu uzmanību pievēršot citām saliedētības aktivitātēm (sports, laikmetīgā kultūra u.c.). Lai gan kultūra un citas kopīgas aktivitātes neapšaubāmi var veidot tiltus un sapratni starp dažādām etniskajām grupām, intervētie norāda, ka problēmas, kas ir sabiedrības sašķeltības pamatā mūsdienu Latvijā, tas pēc

¹¹ Naida noziegumi un naida runa. Starptautiskie standarti un Latvijas tiesiskais regulējums un prakse. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/4287/download?attachment>

¹² <https://www.dazadiba.lv/par-kustibu/>

¹³ Kultūras ministrija ir nacionālais kontaktpunkts romu jautājumos Latvijā – autoru piezīme.

būtības risināt nevar. Viens no galvenajiem problēmjautājumiem, kas tika identificēts izvērtējuma gaitā, ir tas, ka galvenie integrācijas pasākumi ārvalstniekiem – latviešu valodas un integrācijas kursi – Latvijā tiek nodrošināti sporādiski, atkarībā no konkrētajā brīdī pieejamā finansējuma, kas neveicina kvalitāti un neļauj nodrošināt sistemātisku atbalstu. Nesakārtotā un sadrumstalotā latviešu valodas kursu apguves sistēma neļauj nodrošināt efektīvu, secīgu un kvalitatīvu valodas apguvi, kas būtu balstīta uz katra apmācāmā valodas līmeņa izvērtējumu, pēctecību, mērķtiecīgumu un kvalitātes kontroli apmācību procesā. Svarīgi ieviest vienotu, pārskatāmu un saprotamu latviešu valodas mācīšanas sistēmu. Valodas apguvei jābūt pēctecīgam pasākumam ar skaidru virzību no viena līmeņa uz nākamo, kvalitātes un rezultāta mērķtiecīgu kontroli, turklāt latviešu valodas apguves iespējas būtu jānodrošina visiem, kas to vēlas – tas ir ne vien apmācāmo, bet arī mūsu valsts interesēs.

Integrācijas pamatkursu patvēruma meklētājiem rekomendēts ieviest kā obligātu (sākotnējais integrācijas kurss, latviešu valodas pamati), savukārt daļu kursu (par jautājumiem, kas kļūst aktuāli vēlāk, piemēram, nodokļu atgriešanu uzņēmumu dibināšanu, pārprofilēšanās iespējām, paražām un tradīcijām Latvijā) veidot kā izvēles moduljus personām pēc statusa saņemšanas¹⁴. Noslēdzot latviešu valodas un integrācijas kursu, būtu nepieciešams nokārtot eksāmenu, bet kursu organizētājiem – iegūt dalībnieku vērtējumu par kursa saturu un ņemt to vērā kursu pilnveidošanā.

SPASAP noteikto mērķu īstenošanai viena no galvenajām rekomendācijām ir: nepieciešams stabils un (ņemot vērā migrācijas tendences) augošs finansējums VPA darbībai, kas garantētu prognozējamu pieejamību galvenajiem integrācijas pasākumiem (valodas un integrācijas kursi, konsultācijas, tulks) trešo valstu pilsoņiem – vai nu no projektu līdzekļiem vai, kad šāds finansējuma avots nav pieejams, valsts budžeta. Tāpat ieteicams apsvērt galveno integrācijas pasākumu piedāvāšanu arī ES un EEZ pilsoņiem, kas varētu būt arī maksas pakalpojums.

SPASAP attiecībā uz ārvalstnieku integrāciju iekļauts ļoti liels aktivitāšu skaits, kas dažkārt rada iespaidu par dublēšanos, taču šādu situāciju daļēji skaidro pāreja uz VPA, kā arī mērķa grupu specifika. Izvēle, kurus pasākumus iekļaut konkrētajā politikas dokumentā, ir katras iestādes ziņā, lai pēc iespējas novērstu pasākumu dublēšanos, tomēr intervijas liecina, ka noderīgas būtu skaidrākas norādes par principiem, kā šos pasākumus izvēlēties, un skaidrāka konkrētā plāna robežu iezīmēšana saistībā ar tā vispārējo mērķi. Tāpat ieteicama plašāka diskusija ar SPASAP īstenošanā iesaistītajām institūcijām un organizācijām, vai un kā nākotnē plānā adresēt dažādas iepriekš minētās galvenās diskriminācijas riska grupas.

Ņemot vērā, ka integrācija ir divvirzienu process un pieņemošā sabiedrība ir viens no integrācijas pamatnosacījumiem, nepieciešams īstenot iepriekš iecerētos starpkultūru komunikācijas kursus plašsaziņas mediju pārstāvjiem un dažādu jomu speciālistiem. Žurnālistiem ir svarīga loma starptautiskās aizsardzības saņēmēju situācijas un dzīvesstāstu atspoguļojumā, veicinot Latvijas iedzīvotājos toleranci pret daudzveidību, empātiju un izpratni par starptautiskās aizsardzības saņēmēju situāciju, un mazinot diskrimināciju, bez kā nav iedomājama eiropiskas sabiedrības attīstība.

¹⁴ SIA "Civitta Latvija". (2022). Izvērtējums par rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu – sociālekonomiskā iekļaušana. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/4812/download?attachment>

IEVADS

Ietekmes izvērtējums ir veikts Ministru kabineta 2022. gada 18. janvārī ar rīkojumu Nr. 32 apstiprinātajam Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plānam 2022.-2023. gadam par periodu no 2021. gada 1. janvāra līdz 2023. gada 30. jūnijam.

Par SPASAP īstenošanu kā atbildīgā institūcija ir noteikta KM, savukārt par līdzatbildīgajām institūcijām – TM, AiM, IeM, IZM, LM, VARAM, VM, VPK, VK, UNESCO LNK, SIF.

SPASAP mērķis ir nodrošināt nacionālas, solidāras, atvērtas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstību, īstenojot Pamatnostādnēs noteiktos trīs rīcības virzienus:

1. Nacionālā identitāte un piederība;
2. Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums;
3. Integrācija.

SPASAP izvērtēšanas process tika veikts atbilstoši šādiem uzdevumiem:

- Izvērtēt SPASAP mērķu, rīcības virzienu, uzdevumu un pasākumu savstarpējo sasaisti, novērtējot izpildi sekmējošos un kavējošos faktoros;
- Veikt analīzi par SPASAP noteikto rezultatīvo rādītāju izpildi un atbilstību politikas rezultātiem un mērķiem;
- Novērtēt SPASAP īstenošanā iesaistīto institūciju aktivitātes un to ietekmi uz mērķu un rezultātu sasniegšanu, tostarp identificējot pasākumos iesaistīto mērķa grupu profilus, kā arī mērķa grupas, kuras pasākumi nerasniedza;
- Novērtēt finanšu resursus un to izlietojuma efektivitāti;
- Noskaidrot SPASAP mērķa grupu pieredzi un vērtējumu par SPASAP noteiktajiem mērķiem, uzdevumiem un īstenotajiem pasākumiem, sasniegtajiem darbības un politikas rezultātiem.

Kopā ir izvērtēti SPASAP iekļautie trīs rīcības virzieni, to astoņi uzdevumi un 47 pasākumi. Ietekmes izvērtējums ietvēra ne tikai analīzi par SPASAP izpildi periodā no 2021. gada 1. janvāra līdz 2023. gada 30. jūnijam, bet arī rekomendācijas turpmākās sabiedrības saliedētības politikas izstrādei un priekšlikumus par turpmākās sabiedrības saliedētības politikas rezultātiem un to rādītājiem.

Izvērtēšanas procesā tika analizēta dokumentācija (politikas attīstības plānošanas dokumenti, zinātniski pētnieciskā literatūra, normatīvie akti) un dati, veiktas intervijas ar SPASAP atbildīgo institūciju (KM) un SPASAP izpildē iesaistītajām institūcijām (līdzatbildīgajām par SPASAP izpildi), kā arī ar nozares ekspertiem SPASAP iekļautajās jomās.

Izvērtējumu ir veikusi SIA "Civitta Latvija" kopā ar pētniekiem - Dr.sc.soc. Intu Mieriņu un Dr.sc.comm. Mārtiņu Kaprānu, 2023. gada 9. augustā noslēgtā līguma ar Kultūras ministriju ietvaros.

1. METODOLOĢIJA

Izvērtējuma veikšanā kā teorētiskā bāze tika izmantoti ESAO izstrādātie izvērtēšanas kritēriji (atbilstība, saskaņotība, efektivitāte, lietderība, ietekme un ilgtspēja)¹⁵, lai pēc iespējas precīzāk un kvalitatīvāk izvērtētu SPASAP mērķa, rīcības virzienu, uzdevumu un pasākumu savstarpējo saistību, novērtējot izpildi sekmējošos un kavējošos faktorus.

Šos kritērijus izmanto, lai noteiktu intervences (politikas, stratēģijas, programmas, projekta vai aktivitātes) nopelnus vai vērtību, un tie kalpo par pamatu, uz kura tiek pieņemti novērtējoši spriedumi. Kritērijus var uzskatīt par objektīvu kopumu, kas nodrošina papildu perspektīvas, kas kopā sniedz holistisku priekšstatu par intervenci un tās rezultātiem. Kritēriji mudina vērtētājus – kā arī tos, kas iesaistīti intervences pasākumu izstrādē vai pārvaldībā – dziļāk pārdomāt intervences būtību, tās īstenošanas procesu un rezultātus¹⁶.

1.1. IZVĒRTĒJUMĀ PIEMĒROTIE ESAO KRITĒRIJI

Izvērtējuma veikšanā tika piemēroti visi seši ESAO identificētie izvērtēšanas kritēriji, lai gan ir iespēja balstīties tikai uz atsevišķiem izvērtēšanas veikšanas kritērijiem. Kritēriju izvēli noteica tvērums, kas izriet no SPASAP, analizējot ne tikai rādītāju sasniegšanu vai pasākumu izpildi, bet arī tādus faktorus kā mērķa grupu sasniedzamība un SPASAP ietekme.

EFEKTIVITĀTES KRITĒRIJS, kas sekmēja izpratni par to, vai SPASAP iekļautie pasākumi sasniedza izvirzītos mērķus. Efektivitātes kritērijs analizēja progresu, kādā notiek virzīšanās uz mērķi, un sniedza izpratni, kā pasākumu īstenošana ir veicinājusi sasniegtos rezultātus. Tādējādi sekmējot izpratni, vai pasākumi ir bijuši atbilstoši izstrādāti saistībā ar sagaidāmajiem rezultātiem.

SASKAŅOTĪBAS KRITĒRIJS ietver papildinātības, saskaņotības un koordinācijas jēdzienus un sniedza izpratni par to, cik lielā mērā SPASAP iekļautie pasākumi ir radījuši pievienoto vērtību, vienlaikus izvairoties no dublēšanās. Kritērijs palīdzēja izprast, kā SPASAP iekļautie pasākumi ir saskaņoti ar citiem pasākumiem, kas ir vērsti uz nacionālo identitāti un piederību, demokrātijas kultūru un iekļaujošu pilsoniskumu, integrāciju.

ILGTSPĒJAS KRITĒRIJS palīdzēja novērtēt pasākumu, t.sk. aktivitāšu, rezultātu efekta ilgumu pasākuma (t.sk. aktivitāšu) īstenošanas rezultātā, kā arī paša pasākuma funkcionēšanas ilgtspēju. Pasākumu ilgtspējas novērtēšanā tika ņemti vērā arī finansiālie, tehnoloģiskie un institucionālie aspekti.

ATBILSTĪBAS KRITĒRIJS palīdzēja noskaidrot, cik lielā mērā pasākumi atbilda pasākumu saņēmēju vajadzībām, prioritātēm un finansējuma piešķirēja politikai. Šī kritērija piemērošana sekmēja arī izpratni par to, vai pasākumi atbilst noteiktajiem mērķiem un to saņēmēju vajadzībām.

LIETDERĪBAS KRITĒRIJS ietvēra novērtēšanu, vai tos pašus rezultātus varēja sasniegt, izmantojot ekonomiskākus resursus. Vērtējot resursu, tika ņemta vērā arī kvalitāte, jo resursu izlietojuma novērtējumā bija svarīgi ne tikai izprast, vai atbildīgās institūcijas par pasākumu īstenošanu tos vērtēja kā lietderīgus, bet arī to, ko būtu nepieciešams pilnveidot pasākumos.

IETEKMES KRITĒRIJA mērķis ir izvērtēt pasākumu ietekmi (pamatā balstoties uz kvalitatīvajiem, mazāk uz kvantitatīvajiem datiem), vai tā ir bijusi pozitīva vai negatīva, tieša vai netieša, paredzēta vai neparedzēta, kā arī īstermiņa vai ilgtermiņa. Ietekmes kritērijs ir saistīts ar netiešiem, pakārtotiem un iespējamajiem

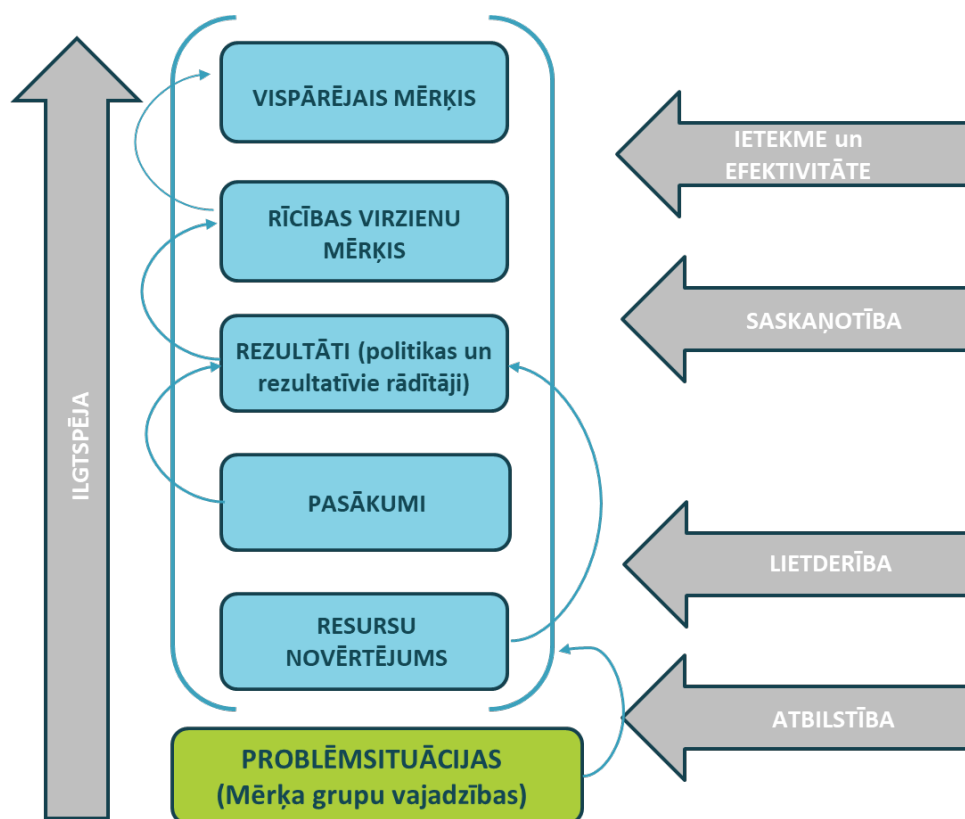
¹⁵ OECD. (2021). Applying Evaluation Criteria Thoughtfully. Iegūts no: <https://www.oecd.org/dac/applying-evaluation-criteria-thoughtfully-543e84ed-en.htm#:~:text=Relevance%2C%20coherence%2C%20effectiveness%2C%20efficiency,in%20international%20development%20co%2Doperation>

¹⁶ Turpat, 10.lpp.

rezultātiem, ko pasākumi varēja sasniegt. Ietekmes kritērijs sekmēja noskaidrot, kāda bija pasākumu ietekme tieši uz mērķa grupu.

SPASAP izvērtēšanai tika izveidots teorētiskais modelis (skatīt Ilustrāciju Nr.1), lai jau izpētes sākotnējā procesā veidotu izpratni par piemērotākajiem ESAO kritērijiem un nodrošinātu konceptuālu un loģiski pamatotu analīzi un prognozes.

ILUSTRĀCIJA 1: TEORĒTISKAIS MODELIS IZVĒRTĒŠANAS PROCESĀ

Avots: SIA "Civitta Latvija"

Teorētiskais modelis tika veidots, ņemot vērā SPASAP struktūru, tā izveides iemeslus un tā mērķi. Noteicošais faktors SPASAP izveidē ir problēmsituācijas, kuras tiek risinātas ar SPASAP iekļautajiem pasākumiem, aktivitātēm un resursiem – cilvēku, tehnoloģiju un finanšu. Resursu virzība un aktivitāšu progress sekmē vai gluži pretēji – kavē, gan politisko, gan rezultatīvo rādītāju sasniegšanu, un to ietekme atspoguļojas rīcības virzienu mērķu sasniegšanā, kas ir definēti citos attīstības plānošanas dokumentos un no kuriem izriet arī SPASAP vispārējais mērķis. Savukārt ESAO izvērtēšanas kritēriji ir instrumenti, lai novērtētu procesu kopumu un SPASAP intervenci.

1.2. IZVĒRTĒŠANĀ IZMANTOTĀS METODES

SPASAP izvērtēšanā tika piemērotas kvalitatīvās pētnieciskās metodes un dokumentu un datu analīze.

GALVENIE DATU IEGUVES AVOTI | SPASAP izvērtēšanas pamatā tika ņemtas vērā par SPASAP ieviešanu atbildīgās un līdzatbildīgo institūciju sniegtās atskaites par SPASAP izpildi periodā no 2021. gada 1. janvāra līdz 2023. gada 30. jūnijam. Intervijas ar atbildīgās iestādes un līdzatbildīgo institūciju pārstāvjiem, kā arī ar SPASAP identificēto jomu ekspertiem, bija nozīmīgs datu avots trūkstošās informācijas ieguvei, atsevišķu faktu validācijai, kā arī rekomendāciju izstrādei.

DOKUMENTU UN DATU APKOPOŠANA UN ANALĪZE | Lai nodrošinātu dokumentu analīzi, tika apkopota informācija no atskaitēm par pasākumu izpildi un progresu, izlietoto finansējumu, sasniegtajiem rādītājiem.

Vienlaikus dokumentu analīze tika balstīta arī uz citiem attīstības plānošanas dokumentiem, kas skar šī izvērtējuma ietvaru, zinātniski pētniecisko literatūru, kā arī normatīvajiem aktiem, tai skaitā nolikumiem un informatīvajiem ziņojumiem, kas attiecas uz pasākumu īstenošanu, piemēram, projektu konkursu nolikumiem, kā arī citu dokumentāciju, kas bija saistīta vai izrietoša no SPASAP iekļautajiem pasākumiem, t.sk., saistībā arī ar mērķa grupām (pēc to profilēšanas), laika periodā no 2021. gada 1. janvāra līdz 2023. gada 30. jūnijam.

Datu analīze tika veikta, balstoties uz zinātniski pētniecisko literatūru un attīstības plānošanas dokumentos identificētajiem datiem.

Izvērtēšanas procesā tika analizēti šādi attīstības plānošanas dokumenti:

- Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam;
- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam;
- Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam;
- Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam;
- Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam;
- Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam;
- Valsts pārvaldes modernizācijas plāns 2023.-2027. gadam;
- Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plāns 2022.-2023. gadam;
- Plāns darbam ar diasporu 2021.-2023. gadam;
- Latvijas Piektais nacionālais atvērtās pārvaldības rīcības plāns 2022.-2025. gadam;
- Plāns rasisma un antisemitisma mazināšanai 2023. gadam;
- Plāns romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022.-2023. gadam;
- Plāns atbalsta sniegšanai Ukrainas civiliedzīvotājiem Latvijas Republikā 2023. gadam.

Izvērtēšanas procesā tika analizēta šāda zinātniski pētnieciskā literatūra:

- Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts. 2017. Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā;
- M. Kaprāns, I. Mieriņa, A. Saulītis. 2020. Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā;
- Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences". 2020. Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”;
- W. Schulz, J. Fraillon, B. Losito, G. Agrusti, J. Ainley, V. Damiani, T. Friedman. 2022. IEA International Civic and Citizenship Education Study;
- SIA "Civitta Latvija". 2022. Izvērtējums par Rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu – Sociālekonomiskā iekļaušana;
- Biedrība "Latvijas Pilsoniskā alianse". 2023. NVO sektora monitorings 2023 un citi.

Dokumentu un datu analīze un izvērtēšanas kritēriji kalpoja arī par pamatu interviju jautājumu izstrādei.

INTERVIJAS | Izvērtēšanas procesā tika noorganizētas un veiktas 27 intervijas gan tiešsaistē gan, atsevišķos gadījumos, klātienē.

SPASAP izvērtēšanā tika veiktas daļēji strukturētas intervijas ar atbildīgās institūcijas un līdzatbildīgo institūciju pārstāvjiem par SPASAP iekļauto pasākumu īstenošanu, t.sk., mērķu un rezultātu sasniegšanas novērtējumu. Interviju jautājumi tika balstīti uz iepriekš raksturotajiem ESAO izstrādātajiem izvērtējuma veikšanas kritērijiem, pēc kuriem tika analizēta informācija par pasākumu / aktivitāšu īstenošanu. Interviju mērķis bija iegūt iespējami tuvākus un precīzākus konstatējumus par SPASAP mērķu un rezultātu novērtējumu caur īstenoto pasākumu prizmu.

Savukārt strukturētas intervijas (noteikti jautājumi un salīdzinoši īsāks intervijas laiks, nekā daļēji strukturētām intervijām) tika veiktas ar SPASAP pasākumu īstenošanā iesaistītajām institūcijām un organizācijām, kas pašas ir mērķa grupa, vai arī tās atrodas pēc iespējas tuvāk mērķa grupai. Interviju uzdevums bija noskaidrot mērķa grupu pieredzi un viņu vērtējumu par SPASAP noteikto mērķi, uzdevumiem un īstenotajiem pasākumiem, sasniegtajiem darbības un politikas rezultātiem.

Intervijas palīdzēja noskaidrot, vai mērķa grupu vajadzības tika apmierinātas caur esošajiem pasākumiem/ aktivitātēm un to iedibināto īstenošanas kārtību un tvērumu, vai arī būtu nepieciešamas kādas izmaiņas, lai pasākumi / aktivitātes sasniegtu pēc iespējas plašāku mērķa grupu.

Grupu intervijas palīdzēja iegūt plašāku perspektīvu par SPASAP iekļautajiem pasākumiem, to īstenošanu, kā arī SPASAP kā attīstības dokumenta lomu un nozīmi. Grupu intervijas stimulēja diskusijas dalībnieku starpā, kas ļāva saskatīt vairākas perspektīvas SPASAP ietekmei.

Intervijās piedalījās pārstāvji no dažādām institūcijām un organizācijām, tostarp, no KM, SIF, VK, LM, LVA, VISC, Jaunsardzes centra, PROVIDUS, LPA, Tiesībsarga biroja, Latvijas Nacionālā vēstures muzeja, biedrības „Kurzemes NVO centrs”, biedrības “Valmieras novada fonds”, biedrības “Zemgales NVO Centrs”, mazākumtautību organizācijām.

1.3. IEROBEŽOJUMI UN PIENĒMUMI

SPASAP izvērtēšana ietvēra periodu no 2021. gada 1. janvāra līdz 2023. gada 30. jūnijam, kas nozīmē, ka uz izvērtēšanas laiku atsevišķi uzdevumi un tajos iekļautie pasākumi ir izpildes procesā līdz 2023. gada beigām. Taču vienlaikus ir konstatēts, ka atsevišķu pasākumu īstenošana nav uzsākta vai arī tie ir integrēti citos pasākumos.

Turklāt situācijas analīze no datu perspektīvas par pilnu 2023. gadu nav veicama par visiem rādītājiem, līdz ar to galvenokārt ir izmantoti par 2022. gadu pieejamie dati.

Kā norāda izvērtējuma ietvaros intervējamie, SPASAP ir tikai daļa no darbībām, kas veicina vai mazina piederības sajūtu un sociālo saliedētību kopumā. Liela nozīme ir gan globālajam politiskajam kontekstam un ekonomikai, gan vietējo politiķu darbībām un retorikai, skolu aktivitātēm, mācību saturam un citiem faktoriem, kas ir ārpus SPASAP tvēruma. Tādēļ, lai gan SPASAP ir nepieciešams un tam ir nozīme, precīzi novērtēt tā ietekmi, nodalot to no blakus faktoriem, nav iespējams. Analizējot “politikas rezultatīvo rādītāju” izmaiņas, jāņem vērā, ka izmantotās metodes neļauj ar pārliecību apgalvot, ka tās notikušas, pateicoties valsts politikai vai konkrētā plāna ietvaros īstenotajiem pasākumiem. Šādu saistību var tikai pieņemt (vai, tieši pretēji, apšaubīt), balstoties uz kritisku konteksta un veikto aktivitāšu izvērtējumu.

Tāpat kā rādītāju ierobežojums jāuzlūko tas, ka dažkārt prognozēto (mērķa) vērtību atšķirības no bāzes vērtības ir tik nelielas, ka iekļaujas statistiskās kļūdas robežās.

Ievērojot SPASAP izvērtēšanas termiņus, atsevišķu institūciju un organizāciju pārstāvjiem nebija iespējas izteikt savu viedokli un novērojumus, jo intervijām piedāvātie laiki viņiem bija aizņemti ar sen iepriekš plānotām aktivitātēm, piemēram, darba komandējumiem, konferencēm, semināriem u.tml. Līdz ar to šo institūciju un organizāciju pārstāvju viedokļus nebija iespējas uzklaut šajā izvērtējumā.

2. RĪCĪBAS PLĀNA IZVĒRTĒJUMS

Situācijas izvērtējumā ir izmantota rezultatīvo rādītāju dinamika, balstoties uz BISS pētījumā „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”¹⁷ rekomendētajiem politikas rezultatīvajiem rādītājiem. Tādējādi tas iezīmē kontekstu, kurā ir tikuši īstenoti SPASAP iecerētie pasākumi, ļaujot pamatotāk spriest par to atbilstību un lietderību.

2.1. 1. RĪCĪBAS VIRZIENS “NACIONĀLĀ IDENTITĀTE UN PIEDERĪBA”

SPASAP ir iekļauti pasākumi, kuri palīdz stiprināt un uzturēt valstiskuma apziņu un piederības sajūtu Latvijai dažādās mērķgrupās. Lai gan daļa šo pasākumu ir orientēta uz starpkultūru dialogu, tie pārskata periodā ir salīdzinoši reti fokusēti uz sociālekonomiski mazaizsargātajiem vai rusofonajiem Latvijas iedzīvotājiem, starp kuriem, kā liecina pētījumi, valstiskuma apziņas un piederības attīstību visvairāk ierobežo emocionālie un kognitīvie šķēršļi.

Pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā daudz aktuālāki ir kļuvuši valsts drošības jautājumi, kuriem atbilst arī saliedētības politikas horizontālie mērķi. Jaunsardzes centra īstenotie pasākumi liecina par nozīmīgu progresu valstiskuma apziņas veidošanā. Turklāt valsts aizsardzības mācības ieviešana visās Latvijas skolās no 2024. gada septembra vēl vairāk palīdzēs sasniegt jauniešu auditoriju. Tādēļ ir savlaicīgi jānovērš cilvēkresursu trūkuma un mācību programmas plānošanas problēmas, kas var mazināt Jaunsardzes īstenoto pasākumu efektivitāti. Vienlaikus pašreizējos apstākļos ir svarīgi ņemt vērā pozitīvo dinamiku ne tikai Jaunsardzes centra aktivitātēs, bet arī Zemessardzē¹⁸, kurā arī ir strauji pieaugusi iedzīvotāju līdzdalība. Gatavība aizsargāt valsti liecina par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas kvalitāti, un turpmākajā politikas plānošanas ciklā šīs sistēmas ieviešanu būtu ieteicams izmantot kā papildu mērauklu, vērtējot valstiskuma apziņas un piederības sajūtas attīstību.

SPASAP paredz, ka aug to iedzīvotāju īpatsvars, kas jūtas piederīgi Latvijai, kā arī izprot un apzinās Latvijas valstiskuma vērtības. Šī politiskā mērķa rezultatīvie rādītāji balstās sabiedriskās domas aptauju datus (ESS), bet to pieaugums ir aprēķināts statistiskās kļūdas robežās (+2,3 procentpunkti). Tādējādi SPASAP piedāvātie rezultatīvie rādītāji neļauj drošticami spriest par izmaiņu statisko nozīmību un īstenotās politikas ietekmi. Vienlaikus jāuzsver, ka 2020. gadā aktualizētā bāzes vērtība (78,7%) ir aprēķināta, izmantojot nesvarotos ESS datus, kas mazina iespējas vispārināt un attiecināt piederības rādītājus uz Latvijas sabiedrības ģenerālo kopumu. ESS svarotie dati liecina, ka 2020. gadā piederības rādītājs bija 73,2%, bet 2022. gadā tas būtiski samazinājās par 4,69 procentpunktiem (68,5%, Sig. 0,025). Latvijas iedzīvotāju, kas mājās pārsvarā runā krievu valodā, piederības pašvērtējums ir sarucis vēl straujāk – no 62,6% (2020) uz 54,4% (2022), taču šīs izmaiņas nav statistiski nozīmīgas (Sig. 0,06), un tādēļ ir jāizmanto piesardzīgi, vērtējot esošās un turpmākās politikas efektivitāti.

Lai gan kopējā iedzīvotāju emocionālā piederība Latvijai vēl aizvien ir vidēji spēcīga, tā tomēr pārskata periodā ir būtiski vājinājusies. Taču svarīgi ņemt vērā arī iespējamo perioda efektu – sabiedriskās domas dati ir iegūti pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā. Turpmākajos politikas plānošanas ciklos var samazināt kontekstuālo faktoru situatīvo ietekmi uz piederības izjūtu, papildinot pamatrādītājus ar indikatoriem, kas palīdz precīzāk ilustrēt risināmās problēmas un izaugsmes potenciālu, tostarp attiecībā uz plašāko valstiskuma apziņas fenomenu. Papildu indikatoriem jāspēj izmērīt ne tikai attieksme (nacionālais lepnums,

¹⁷ Nodibinājums “Baltic Institute of Social Sciences”. (2020). Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”. Iegūts no: https://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/tittle_file/biss_zinojums_raditaju_sistema_prec.pdf

¹⁸ Nacionālie bruņotie spēki. (2022). Zemessargu skaits Latvijā strauji tuvojas 10 tūkstošu atzīmei. Iegūts no: <https://www.sargs.lv/lv/nbs/2022-12-30/zemessargu-skaits-latvija-strauji-tuvojas-10-tukstosu-atzimei>

lokālā piederība), bet arī rīcība, kas ir orientēta uz valstiskuma apziņas un piederības vairošanu, kā, piemēram, gatavību aizsargāt Latvijas valsti.

Valoda ir viens no mehānismiem, kas palīdz veidot sabiedrību vienojošu nacionālo identitāti. Kopējā valsts valodas politikas stratēģija pārskata periodā ir turpinājusi nostiprināt latviešu valodas pozīcijas. Saskaņā ar pašvērtējuma datiem aptuveni 90 % Latvijas iedzīvotāju zina un prot latviešu valodu¹⁹. Taču krievu valoda Latvijā joprojām saglabā pašpietiekamu statusu. Krievijas iebrukums Ukrainā ir radījis jaunas iespējas, bet arī izaicinājumus valsts valodas kā sabiedrības saliedētības pamata nostiprināšanai. Kara rezultātā ir pieņemti vairāki politiski lēmumi, kas palielina latviešu valodas strukturālās priekšrocības iepretim krievu valodai.

Vienlaikus Latvijas lingvistiskajā ainavā ir turpinājusi nostiprināties angļu valodas ietekme, kas jaunākajā paaudzē var vairo noraidošu attieksmi pret latviešu valodu. LVA iegūtie, bet vēl npublicētie dati par angļu valodas ietekmi gan liecina, ka jauniešu vidū nav pieaugusi negatīva attieksme pret latviešu valodu. Valodu konkurence ir objektīvi klātesoša arī latviešu diasporā. Pārskata periodā diasporas pārstāvjiem bija iespējams apgūt latviešu valodu 36 valstīs, taču diasporas skolu skaits ir samazinājies salīdzinājumā ar 2020. gadu²⁰. Divi galvenie faktori, kas nosaka latviešu valodas situāciju diasporā, ir ģimenes etnodemogrāfiskais sastāvs un attieksme pret valodas lietojumu.

SPASAP izmantotie rezultātīvie rādītāji paredz, ka pieaug to Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri, lai gan viņu dzimtā valoda nav latviešu valoda, prot latviešu valodu. Taču CSP, kuras iegūtie dati veido bāzes vērtības, vairs neapkopo informāciju par latviešu valodas pratēju īpatsvaru. Šī statistika vairs netiek iegūta arī tautskaitē. Salīdzināmus datus apkopo LVA, taču tās pēdējais pētījums ir publicēts par laika posmu no 2016. līdz 2020. gadam, kas neļauj spriest par pārskata periodā notikušajām pārmaiņām. Valsts valodas monitoringu ir plānots sagatavot ik pēc septiņiem gadiem, kas atbilst valsts valodas politikas plānošanas pilnajam ciklam. LVA ir pasūtījusi aptauju starpziņojuma sagatavošanai par Valsts valodas politikas pamatnostādņu 2021.-2027. gadam ieviešanu. Aptauja notiks 2023. gada nogalē, tādēļ izvērtējuma tapšanas laikā jaunākie dati, kas ļautu spriest par progresu, nav pieejami. Šāds datu trūkums par Latvijas lingvistisko ainavu liek pārskatīt SPASAP izvēlētos rezultātos rādītājus un apsvērt iespēju tos papildināt vai aizvietot ar alternatīviem rādītājiem.

Līdzās latviešu valodai kā nacionālās identitātes un piederības mehānismam SPASAP paredz veicināt vienojošas sociālās atmiņas attīstību. Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā Latvijas publiskā telpa ir atbrīvota no daudziem totalitārisma simboliem un padomju okupācijas laika memoriālā mantojuma²¹. Tas ir būtiski samazinājis iespējas publiski paust atbalstu prosovjetiskajam un impēriskajam Krievijas vēstures naratīvam, kas daudzu gadu garumā ir ietekmējis Latvijas krievvalodīgās minoritātes sociālo atmiņu. Vienlaikus tas ir saasinājis latentu atceres konfliktu Latvijas sabiedrībā. Pārskata periodā īstenotie pasākumi ar relatīvi ierobežotiem resursiem ir palīdzējuši sasniegt dažādas atmiņu kopienas un kopumā sekmējuši vienojošu vēsturisko priekšstatu un atceres prakšu attīstību Latvijas sabiedrībā. Būtiski, ka atmiņu institūciju īstenotie pasākumi ir rosinājuši pilsoniskās sabiedrības iesaisti Latvijas atceres telpas problēmjautājumu risināšanā. Pateicoties KM atbalstam, svarīga loma Latvijas vēstures komunikēšanā ir saglabājusies LOM. Īpaši jāuzsver 2023. gadā uzsāktā sadarbība ar LOM un LU, kuras ietvaros trīs gadu garumā ir paredzēts realizēt plašu publiskās vēstures programmu.

¹⁹ I.Druvieta, G.Kļava, N.Kopoloveca, I.Koroļeva, I.Mieriņa, K.Rozenvalde, A.Saulītis. (2021). Sociolingvistisks pētījums. Valodas situācija Latvijā: 2016–2020. Iegūts no: https://valoda.lv/wp-content/uploads/2021/10/ValodasSituacijaLatvija_2016–2020_A4_WEB_JAUNS.PDF

²⁰ I.Mieriņa, I.Koroļeva, D.Grosa, R.Jansone, G. Kļava, I. Vītola. (2021). Latviešu valoda diasporā: situācijas izpēte. Iegūts no: https://valoda.lv/wp-content/uploads/2022/06/LatviesuValodaDiaspora_Petijums_145x210_WEB.pdf

²¹ Saeimas 2022. gada 16. jūnijā pieņemts likums "Par padomju un nacistisko režīmu slavinošu objektu eksponēšanas aizliegumu un to demontāžu Latvijas Republikas teritorijā". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/333439-par-padomju-un-nacistisko-rezimu-slavinosu-objektu-eksponesanas-aizliegumu-un-to-demontazu-latvijas-republikas-teritorija>

SPASAP attiecībā uz vienojošas sociālās atmiņas izpratnes veidošanu ir izcelti pieci rezultatīvie rādītāji, kuru bāzes vērtības balstās 2017. gadā veiktā Latvijas sociālās atmiņas monitoringa datos²². Atkārtoti dati par šiem rādītājiem nav iegūti, tādēļ nevar izvērtēt pārskata periodā notikušās izmaiņas sabiedriskajā domā un atceres praksēs. Vienlaikus jāuzsver, ka rādītāju sagaidāmās vērtības 2024. gadā tiek plānotas statistiskās kļūdas robežās, kas samazina iespējas tos izmantot kā drošticamus pārmaiņu indikatorus. Nākotnē ieteicams izvīzīt augstākus izaugsmes rādītājus (vismaz 5 procentpunkti) vai arī nomainīt tos pret citiem līdzīgiem rādītājiem, kas var sniegt uzticamāku informāciju par Latvijas sociālās atmiņas transformāciju.

2.2. 2. RĪCĪBAS VIRZIENS “DEMOKRĀTIJAS KULTŪRA UN IEKĻAUJOŠS PILSONISKUMS”

Demokrātijas pamats ir pilsoniski izglītoti un aktīvi iedzīvotāji, kuri gan spēj, gan ir gatavi iesaistīties un ietekmēt politiskos un sabiedriskos procesus. Diemžēl līdzšinējie pētījumi liecina, ka Latvijas iedzīvotāju, tostarp jauniešu, zināšanas par demokrātiju ir ļoti vājas. Pēdējais IEA ICCS pilsoniskās izglītības pētījums uzrādīja, ka tikai 19.5 % 8. klašu skolēnu uzrāda augstu, A līmeņa pilsonisko kompetenci, bet 42 % ir C vai zemāks pilsoniskās kompetences līmenis, negatīvi izceļoties uz citu valstu fona²³. Datu par izmaiņām SPASAP īstenošanas periodā diemžēl vēl nav, jo SPASAP ietvaros finansētā IEA ICCS pētījuma rezultāti būs pieejami tikai 2023. gada nogalē. Eurobarometra dati rāda, ka Latvijas jaunieši 15-24 gadu vecumā ir neaktīvākie EP vēlēšanās un vieni no politiski neaktīvākajiem kopumā – viņiem ir ļoti zema ticība, ka viņi var ietekmēt ES lēmumus un politiku. Ar draugiem un radiem bieži apspriež politiskos un sociālos jautājumus ļoti mazs skaits jauniešu²⁴. Latvijas jaunieši ne īpaši tic vēlēšanām kā efektīvam līdzeklim, lai lēmumu pieņēmēji sadzirdētu jauniešu viedokli, taču pozitīvāk skatās uz iespēju iesaistīties jauniešu organizācijās un piedalīties sabiedriskajās apspriešanās. 49 % jaunieši ir iesaistījušies arī kādā organizācijā, tomēr uz citu valstu fona tas nav daudz²⁵.

Progresu mērķa “Veicināt iedzīvotāju demokrātijas prasmju un zināšanu apguvi atbilstoši globālajiem un laikmeta izaicinājumiem, tai skaitā mūžizglītības kontekstā” sasniegšanu BISS²⁶ pētījumā ieteikts mērīt, pamatā izmantojot Eiropas Sociālā pētījuma (ESS) datus, kura pēdējais vilnis veikts 2021. gada nogalē – 2022. gada sākumā (pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā), bet iepriekšējais – 2020. gadā.

ESS dati liecina, ka ir pieaugusi sabiedrības neapmierinātība ar to, kā darbojas demokrātiskā sistēma Latvijā: ar to apmierināto skaits (vērtējums 7+ skalā no 0 līdz 10) samazinājies no 21,7 % 2020. gadā līdz 18,1 %, kas ir statistiski nozīmīga atšķirība (Sig.<0,05). Ļoti zema ir arī iedzīvotāju uzticēšanās politiskajām autoritātēm. Skalā no 0 (pilnībā neuzticos) līdz 10 (pilnībā uzticos) Latvijas iedzīvotāji politiķiem, politiskajām partijām un parlamentam 2022. gadā snieguši vidējo vērtējumu 2,5, kas ir nozīmīgi (Sig.<0,001) mazāk nekā 2020. gadā (2,9). Iespējams, ka samazinājums saistīts ar daļas iedzīvotāju neapmierinātību ar Covid-19 laika lēmumu pieņemšanas procesu, taču tas rada izaicinājumu demokrātiskajai sistēmai un politiķiem uzticēšanos atgūt. Eurobarometra dati ļauj konstatēt zināmus uzlabojumus Latvijas iedzīvotāju apmierinātībā ar demokrātiju 2023. gadā, tomēr kopumā Latvijas sabiedrību joprojām raksturo augsts politiskās apātijas un atsvešinātības līmenis, zema politiskā uzticēšanās un neticība savām spējām ietekmēt

²² M.Kaprāns, A.Saulītis. 2017. Ziņojums Nr.2. Latvijas sociālās atmiņas monitorings. Iegūts no: https://www.academia.edu/32932266/Latvijas_socialas_atminas_monitorings_2017

²³ I.Čekse, A.Geske, O.Pole. 2017. Pilsoniskās izglītības problēmas un izaicinājumi Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2016 pirmie rezultāti. Iegūts no: https://www.iea.nl/sites/default/files/2019-07/ICCS_2016_National_Report_LVA.pdf

²⁴ European Parliament. 2021. Flash Eurobarometer. European Parliament Youth Survey. Iegūts no: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2021/youth-survey-2021/report.pdf>

²⁵ European Commission. 2023. Understanding youth engagement in Europe through open data. Iegūts no: <https://data.europa.eu/en/publications/datastories/understanding-youth-engagement-europe-through-open-data>

²⁶ Nodibinājums “Baltic Institute of Social Sciences”. (2020). Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11877/download>

politiskos procesus. Cilvēku īpatsvars, kas uzskata, ka politiskā sistēma sniedz cilvēkiem ļoti mazas vai nekādas iespējas ietekmēt politiku, nav mazinājies un joprojām ir ārkārtīgi augsts (82%), un vidējais ietekmes spējas vērtējums nav pieaudzis (ESS 2022). Lai gan iespējas iesaistīties politiskajās norisēs iedzīvotājiem ir (64% tās apmierina, Eurobarometer 2023), lielākā daļa netic, ka šī iesaiste var kaut ko mainīt. Eurobarometra 2021. gada pavasara dati apstiprina, ka tikai 28% iedzīvotāju Latvijā tic, ka ar savu viedokli var kaut ko mainīt savā valstī, bet 71% netic tam, ka viņu balsij ir nozīme, un pēc šī rādītāja Latvija ierindojas pēdējā vietā ES.

No astoņiem politikas rezultatīvajiem rādītājiem, kuru mērķis bija nomērīt pilsoniskās līdzdalības pakāpi, tieši salīdzināmi starp 2020. un 2022. gadu ir pieci rādītāji, tādēļ līdzdalības indeksu izveidot salīdzināmā veidā nav iespējams. Vienlaikus neatkarīgo izlašu T-tests, kas palīdz noteikt atšķirību statistisko nozīmību. liecina, ka salīdzinājumā ar 2020. gadu, 2022. gadā nozīmīgi vairāk Latvijas iedzīvotāju (Sig.<0,05) norāda, ka pēdējo 12 mēnešu laikā ir parakstījuši petīcijas (11,1% ->13,7%) un boikotējuši noteiktus produktus (7,8%-> 11,7%). 13,8% ir iesaistījušies kā brīvprātīgie kādas NVO vai labdarības organizācijas darbā, kas ir nozīmīgi augstāks rādītājs nekā 2020. gadā. Palielinājies arī cilvēku skaits, kas ir arodbiedrību biedri (4,6% 2020. gadā->6,3% 2022. gadā). Atbilstoši CVK datiem, 14. Saeimas vēlēšanās 2022. gadā piedalījās 59,41% balsstiesīgo pilsoņu. Salīdzinājumā ar 2018. gadu, kad nobalsoja 54,6 %, balsstiesīgo pilsoņu, šis skaits ir palielinājies, pat pārsniedzot mērķa vērtību 55%. Neskaitot kampaņas piespaužu/uzlīmju nēsāšanu, kas, atbilstoši ESS datiem, ir nedaudz mazinājusies, var secināt, ka Latvijas iedzīvotāju politiskā aktivitāte ir pieaugusi. Interesanti, ka pieaugums ir vērojams par spīti tam, ka 2021. gadā vēl spēkā bija daudzi pulcēšanās ierobežojumi. Izvērtējuma ietvaros intervējamie uzsver, ka karš Ukrainā un bēgļu pieplūdums no Ukrainas Latvijā ir atraisījis sabiedrībā īpaši augstu aktīvisma līmeni, gan ziedojot, gan piedaloties brīvprātīgajā darbā un atbalstot bēgļus dažādos citos veidos. Vienlaikus augstā inflācija samazina sabiedrības iespējas atlicināt gan laiku, gan līdzekļus sabiedriskajam labumam un kopējiem mērķiem. Pozitīvās izmaiņas līdzdalības rādītājos visticamāk saistītas ar ārējiem apstākļiem un tās tieši sasaistīt ar SPASAP īstenotajām aktivitātēm ar augstu ticamības pakāpi nav iespējams. Pašvaldību vēlēšanās 2021. gadā, piemēram, nobalsoja ārkārtīgi mazs skaits iedzīvotāju (34,01% balsstiesīgo), taču šajā gadījumā lielu lomu spēlēja tas, ka vēlēšanas notika Covid-19 stingro ierobežojumu apstākļos.

Jebkura veida līdzdalību veicina uzticēšanās ne vien politiķiem, bet arī savstarpējā uzticēšanās iedzīvotāju vidū. ESS dati ļauj secināt, ka kopš 2020. gada ir samazinājusies Latvijas iedzīvotāju savstarpējā uzticēšanās: skalā no 0 līdz 10 vērtējumu 7 vai vairāk 2020. gadā sniedza 19,7%, bet 2022. gadā – 14,9%, t.i., ievērojami mazāk (Sig.<0,05). Arī iedzīvotāju savstarpējā atbalsta uztvere ir pasliktinājusies (Sig.<0,05), vidējam vērtējumam skalā no 0 (pārsvarā rūpējas tikai par sevi) līdz 10 (lielākoties cilvēki mēģina būt izpalīdzīgi) samazinoties no 5,2 uz 4,8. Visbeidzot, pasliktinājusies arī uzticēšanās institūcijām (Saeima, tiesībsardzības sistēma, policija, politiskās partijas, Eiropas Parlaments, ANO) no 4,25 2020. gadā līdz 4,12 2022. gadā, taču šīs izmaiņas nav statistiski nozīmīgas un ir pozitīvākas nekā prognozēts. Vienlaikus, ja skatāmies tikai uz uzticēšanos politiķiem un politiskajām partijām, tā ir nozīmīgi samazinājusies: no 2,6/ 2,7 līdz 2,1 skalā no 0 līdz 10 (Sig.<0,05). Kā liecina jaunākais ESAO pētījums, kurš ir tieši veltīts uzticēšanās tēmai, uzticēšanās valdībai Latvijā ir viena no zemākajām ne vien ES, bet arī ESAO valstīs²⁷: 64% ir zema vai nekāda uzticēšanās valdībai. Uzticēšanās pašvaldībai Latvijā tipiski ir bijusi augstāka²⁸, taču mērījums veikts pirms reģionālās reformas un, iespējams, šobrīd situācija ir mainījusies, daļai iedzīvotāju jūtoties atsvešinātiem no jaunās vietvaras. Pētījumi liecina, ka visbiežāk varai neuzticas respondenti bez Latvijas pilsonības, ar zemiem ienākumiem, ar pamatizglītību vai krievu sarunvalodu ģimenē²⁹. Ņemot vērā, ka

²⁷ OECD. (2021). Building Trust to Reinforce Democracy: Main Findings from the OECD Trust Survey. Iegūts no: <https://www.oecd.org/governance/oecd-presentation-trust-report-launch-2022.pdf>

²⁸ Latvijas Pašvaldību savienība. (2021). Latvijā pašvaldībām joprojām augstāks iedzīvotāju uzticības līmenis nekā valdībai. Iegūts no: <https://www.lps.lv/lv/zinas/lps/7521-latvija-pasvaldibam-joprojam-augstaks-iedzivotaju-uzticibas-limenis-neka-valdibai>

²⁹ LSM. (2021). Latvija – joprojām zemas uzticēšanās sabiedrība; iedzīvotāji vēlētos plašākas iesaistes iespējas. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/latvija--joprojam-zemas-uzticesanas-sabiedriba-iedzivotaji-veletos-plasakas-iesaistes-iespejas.a390701/>

savstarpējā uzticēšanās un atbalsts, kā arī politiskā uzticēšanās ir pilsoniskās kultūras, līdzdalības, dialoga un sadarbības pamats, šī situācija rada izaicinājumus SPASAP mērķa sasniegšanā. Vienlaikus nav pamata domāt, ka uzticēšanās un savstarpējā atbalsta kritums saistīts ar pašām SPASAP aktivitātēm - visticamāk minētās izmaiņas notikušas uz Covid-19 informatīvā fona, kas sašķēla sabiedrību vairākās viedokļu nometnēs.

Lai gan ESS dati liecina, ka brīvprātīgais darbs un dalība arodbiedrībās ir pieaugusi, LPA veiktais NVO monitorings³⁰ atklāj nepatīkamas tendences NVO sektorā kopumā. Piemēram, konstatēts, ka tikai puse visu reģistrēto biedrību un nodibinājumu ir aktīva un darbojas, samazinās jaunu NVO dibināšanas dinamika, ziedojumi un sektorā nodarbināto skaits, pieaug NVO likvidāciju skaits. Organizācijas tipiski ir ļoti mazas, tikai 21 % nodarbina kaut vienu darbinieku, un liela daļa ir finansiāli ievainojamas - atkarīgas no viena ienākumu avota. Tas liecina, ka NVO Latvijā ir lielas problēmas gan ar kapacitāti, gan finanšu un cilvēkresursiem. Līdz šim veiktais darbs NVO atbalstam, lai gan vērtējams pozitīvi, ir nepietiekams.

Cits LPA pētījums³¹ liecina, ka, līdzīgi kā iedzīvotāji, arī NVO bieži vien nav pārliecinātas par savu spēju ietekmēt politiskos procesus: tikai katra ceturktā organizācija novērtē, ka ir iespējas ietekmēt lēmumus pašvaldības vai valsts līmenī, galvenokārt pārvaldes neieinteresētības dēļ. Interesanti, ka organizācijas jūtas vairāk iesaistītas lēmumu pieņemšanā par valsts līmeņa jautājumiem (45%) nekā pašvaldības līmeņa jautājumiem (21%). Lūgti norādīt, kas ir būtiskākie šķēršļi, kas kavē nevalstiskā sektora līdzdalību lēmumu pieņemšanā nacionālā līmenī, organizāciju pārstāvji visbiežāk ir norādīti: cilvēkresursu trūkums (56%), valsts institūciju nevēlēšanās sadarboties (54%), nepietiekams finansējums (52%), neregulārs finansējums (52%), līdzdalība nav efektīva/ grūti ietekmēt lēmumus (48%), nepietiekama darbinieku kompetence, prasmes, spējas (44%). Konstatēts, ka tikai 60% gadījumu, kad normatīvo aktu projektu izstrādē ir bijusi nepieciešama līdzdalība, tā arī ir notikusi – sniegti viedokļi/saskaņojumi. 40% gadījumu nav saņemti viedokļi, kas liecina, vai nu par iedzīvotāju informētības trūkumu par iespējām sniegt viedokli, vai iedzīvotāju pasivitāti kopumā. 26% gadījumu ir notikušas proaktīvas konsultācijas ar nevalstisko sektoru. Aktīvākās organizācijas, kas izmanto līdzdalības mehānismus, ir LDDK, LPS, lauksaimnieku organizācijas, LTRK, Latvijas Lielo pilsētu asociācija, savukārt mazāko organizāciju, kas pārstāv mazaizsargātākās sabiedrības daļas, balss dzirdama daudz retāk. Vienlaikus kā pozitīvs aspekts jāatzīmē, ka kopējais tikšanās skaits ministriju darba grupās, komitejās un padomēs palielinās.

Notikušas arī dažādas citas pozitīvas izmaiņas. Piemēram, 2021. gada septembrī darbu sācis TAP portāls, kurā pārskatāmā veidā tiek izvietota informācija par normatīvo aktu projektiem, kas tiek skatīti Ministru kabinetā. 2022. gadā VK publicējusi atjaunotas vadlīnijas valsts pārvaldei sabiedrības līdzdalības iespēju nodrošināšanai. Pašvaldību likumā iekļauti jauni iedzīvotāju līdzdalības instrumenti, piemēram, iedzīvotāju padomes un līdzdalības budžets, kā arī nepieciešamība pašvaldībā nodrošināt darbinieku, kas strādā ar jaunatnes lietām. Tam visam ir potenciāls ietekmēt iedzīvotāju līdzdalību ilgtermiņā, mainot gan iedzīvotāju, gan valsts un pašvaldību iestāžu uzvedības ieradumus.

SPASAP pasākumi nebūt neietver visu aktivitāšu loku, kas veicina pilsoniskās kompetences un sabiedrības līdzdalību. Piemēram, papildu SPASAP iekļautajām aktivitātēm 2023. gadā, pateicoties Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģijas grantu programmas "Aktīvo iedzīvotāju fonds" finansiālajam atbalstam norisinājās arī Demokrātijas akadēmija. Mācības Demokrātijas akadēmijā norisinājās gan klātienē, gan attālināti pēc dažādiem moduļiem, ar mērķi stiprināt Latvijas sabiedrības pilsonisko kompetenci, spēcīnāt kapacitāti, uzlabot informācijas pieejamību un sekmēt sadarbību un uzticību starp sektoriem un arī pilsoniskās sabiedrības vidū³². Nodibinājums "Fonds atvērtaī sabiedrībai DOTS" 2022. gada pavasarī organizēja mācības par dialoga metodi vairākiem Latvijas pārstāvjiem un aizsāka dialoga aplūkus Latvijas pašvaldībās un sarunu festivālā LAMPA. Var secināt, ka sabiedriskā sektora organizētajām aktivitātēm, patstāvīgi piesaistot

³⁰ KM, LPA. (2023). NVO sektora monitorings 2023. Iegūts no: https://nvo.lv/uploads/nvo_sektora_monitorings_2023_fin.pdf

³¹ LPA. (2021). Izpētes ziņojums. Sabiedriskā līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā. Iegūts no: https://nvo.lv/uploads/zinojums_lidzdaliba_lemumu_pienemsana_2021.pdf

³² Demokrātijas akadēmija. Iegūts no: <https://www.demokratijasakademija.lv/>

ES un cita veida finansējumu, bijusi būtiska nozīme pilsoniskas sabiedrības attīstībā. Kā zināmu riska faktoru jāmin to, ka Ekonomikas zonas un Norvēģijas grantu programmas "Aktīvo iedzīvotāju fonds" finansējums 2023. gadā beidzas. Vienlaikus uz inflācijas fona samazinājušies arī privātie ziedojumi, kas nodrošina būtisku daļu NVO finansējuma.

Latvijas sabiedrības saliedētība ir atkarīga no valsts un pilsoniskās sabiedrības prasmes ierobežot dezinformācijas, neiecietības un agresijas iespējot diskursu publiskajā telpā, tostarp digitālajā vidē. Uz šo problēmu risināšanu tiešā un izvērstā veidā ir bijušas orientētas Latvijas mediju politikas pamatnostādnes³³, taču tās jau ilgāku laiku nav aktualizētas. Ministru kabinetā 2023. gada 24. janvārī tika apstiprināta Valsts stratēģiskās komunikācijas un informatīvās telpas drošības koncepcija 2023.–2027. gadam³⁴. Šajā dokumentā noteiktie rīcības virzieni un mērķgrupas ir jāņem vērā, izstrādājot nākamo plānu saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības jomā. Latvijā medijpratības iniciatīvas, tostarp SPASAP īstenotās, lielākoties balstās protekcionistiskā pieejā, kuras mērķis ir attīstīt iedzīvotājos prasmes atpazīt un pretoties dezinformācijai. Tīkmēr maz uzmanības tiek pievērsts radošuma un pilsoniskā aktīvisma pieejai, ar kuru palīdzību medijpratība var, piemēram, paplašināt komunikācijas un informācijas tehnoloģiju izmantošanu deliberatīvās demokrātijas un kopējā labuma veicināšanai.

Vērtējot SPASAP, būtu jāizceļ arī MAF, kas kļuvis par svarīgu mehānismu Latvijas mediju ekosistēmā. Intervējamie uzskatīja, ka MAF ieguldījums neliecina par vienmēr lietderīgu un stratēģiskiem mērķiem atbilstošu finansējuma izlietojumu, piemēram, finansējums tiek piešķirts arī mediju projektiem, kuri nerada sabiedriski nozīmīgu saturu. Sagatavojot plāna nākamo ciklu, ir jāņem vērā šī kritika un jāizvērtē iespējas pilnveidot MAF devumu saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības kontekstā.

SPASAP izmantotie rezultatīvie rādītāji liecina, ka kopumā pārskata periodā Latvijas iedzīvotāju uzticība medijiem ir samazinājusies, ja salīdzina 2022. gada aptaujas datus ar 2019. gada bāzes vērtību. Būtisks kritums – par 10 procentpunktiem – ir konstatējams vidējā uzticēšanās līmenī³⁵. Tas nozīmē, ka turpmāk ir svarīgi vairāk fokusēties uz to sabiedrības daļu, kas neuzticas medijiem. Vienlaikus papildus šiem rezultatīvajiem rādītājiem ir vērts apsvērt iespējas nošķirt uzticēšanos sabiedriskajiem medijiem un komercmedijiem, kas dotu precīzāku informāciju par neuzticēšanās struktūru.

2.3. 3. RĪCĪBAS VIRZIENS "INTEGRĀCIJA"

Kopš 2022. gada imigrācijas apjoms Latvijā ir strauji audzis saistībā ar Krievijas iebrukumu Ukrainā. Kā liecina CSP dati par ilgtermiņa migrācijas tendencēm, 2020. gadā uz dzīvi Latvijā pārcēlās 8 840 cilvēku, 2021. gadā - 12 689, bet 2022. gadā - jau 38 708 cilvēku³⁶. 2022. gadā ir izsniegts ievērojami lielāks skaits TUA nekā 2021. gadā (18 477 salīdzinot ar 8 041), kā arī 714 PUA. Kopējais skaits ārzemnieku, kam Latvijā ir tikušas izsniegtas TUA, uz 2022. gada 31. decembri bija 52 718, bet PUA izsniegtas 56 725 ārzemniekiem, kopumā veidojot 5,8 % Latvijas iedzīvotāju. Ja 2020. gadā Latvijā patvērumu pieprasīja 147 cilvēki, tad 2021. un 2022. gadā - jau vairāk nekā 500 cilvēku ik gadu. 2020. gadā bēgļa statuss ticis piešķirts 8 cilvēkiem, 2021.- 80, bet 2022. - jau 216 cilvēkiem. Alternatīvā statusa saņēmēju skaits ir audzis no 17 cilvēkiem 2020. gadā līdz 27 cilvēkiem 2022. gadā³⁷. Jārēķinās, ka tuvākajos gados sagaidāms arī darba migrantu skaita

³³ Ministru kabineta 2016. gada 8. novembra rīkojums Nr. 667 "Par Latvijas mediju politikas pamatnostādņēm 2016.–2020. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/286455>

³⁴ Ministru kabineta 2023. gada 30. janvāra rīkojums Nr. 51 "Par konceptuālo ziņojumu "Konceptuālais ziņojums par valsts stratēģisko komunikāciju un informatīvās telpas drošību 2023.–2027. gadam"". Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/14952/download?attachment>

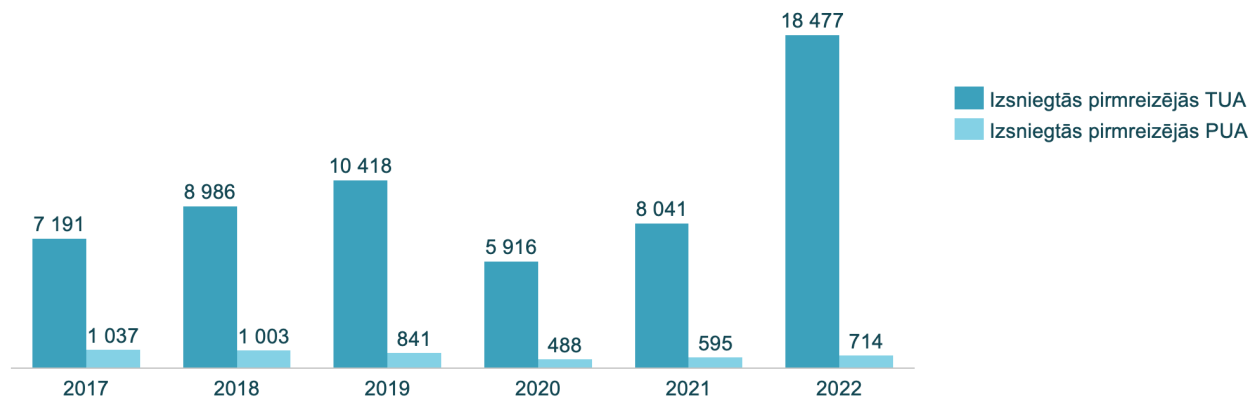
³⁵ European Commission. (2022). Standard Eurobarometer 96. Winter 2021- 2022. Media use in the European Union. Iegūts no: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=81899>

³⁶ CSP. (2022). Iedzīvotāju starptautiskā ilgtermiņa migrācija pa valstu grupām 1990 – 2022. Iegūts no: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IB__IBE/IBE010/

³⁷ PMLP. (2023). Patvēruma meklētāju statistika līdz 2023. Gadam. Iegūts no: <https://www.pmlp.gov.lv/lv/patveruma-mekletaju-statistika-lidz-2023-gadam>

pieaugums, tādēļ arvien lielāka nozīme ir un būs pasākumiem ārvalstnieku integrācijai Latvijā, un šī joma prasīs arvien lielākus finanšu līdzekļus.

ILUSTRĀCIJA 2: IZSNIEGTĀS PIRMRIEIZĒJĀS TERMIŅUZTURĒŠANĀS (TUA) UN PASTĀVĪGĀS UZTURĒŠANĀS ATĻAUJAS (PUA), 2017.-2022. GADS

Avots: PMLP

Ārvalstu pilsoņu integrāciju iespējams mērīt dažādos veidos, un tā nav viendimensionāla. Integrācijai ir 1) strukturālā dimensija (ietver, piemēram, līdzdalību darba tirgū un izglītībā), 2) kultūras dimensija (ietver valodu prasmi, vērtības un normas), 3) interaktīvā dimensija (draudzības un laulības saites ar uzņemošo sabiedrību) un 4) identifikatīvā dimensija (piederības un identitātes sajūta)³⁸. Informāciju par pēdējām trim dimensijām iespējams iegūt tikai no ārvalstu pilsoņiem pašiem, taču, ņemot vērā to nelielo skaitu valstī un grūtības nodrošināt reprezentatīvu izlasi, atsevišķas aptaujas viņiem rīkotas netiek. Tādēļ šī informācija nav pieejama un izmantojama kā politikas novērtēšanas kritērijs. Vienlaikus jāatzīmē, ka šobrīd Eurostat portālā ir ievietoti Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma dati, kas ļauj iegūt informāciju vismaz par integrācijas strukturālo dimensiju attiecībā uz ārvalstu pilsoņiem Latvijā.

Eurostat dati liecina, ka nodarbinātības ziņā, iedzīvotāju ar ārvalstu pilsonību bezdarba līmenis ir augstāks nekā valstī vidēji (8,8 %, salīdzinot ar 6,9 %)³⁹. Līdzdalība mūžizglītībā cilvēkiem ar ārvalstu pilsonību Latvijā ir ievērojami zemāka nekā citiem: pēdējo 4 nedēļu laikā mācījušies bija 5,7 %, salīdzinot ar 14,8 % vidēji valstī (vecuma grupa 18-64 gadi)⁴⁰, un šī atšķirība ir daudz lielāka nekā vairumā citu valstu. Savu veselību par labu vai ļoti labu vidēji uzskata 54 % Latvijas iedzīvotāju, taču tikai 32 % citu ES valstu pilsoņu Latvijā un 26 % ārpus-ES valstu pilsoņu Latvijā⁴¹. Šie rādītāji ir zemākie ES.

Līdz 2022. gadam Latvijā ir bijis ļoti mazs pilsonību ieguvušo skaits pretstatā iedzīvotāju skaitam, kam nav Latvijas pilsonības - 0,34 %⁴². Vēl zemāks tas ir tikai Lietuvā. Šie dati sasaucas ar PMLP statistiku: pirmreizēji izsniegto PUA skaits procentos pret kopējo PUA un TUA turētāju skaitu ir samazinājies no 1,1% līdz 0,6% (autoru aprēķini, balstīti uz PMLP datiem). Šo rezultātu acīm redzami ietekmējis izsniegto TUA straujš

³⁸ European Commission, A. Kraler, D. Reichel. 2010. Statistics on Migration, Integration and Discrimination in Europe: PROMINSTAT Final Report. Iegūts no: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/statistics-migration-integration-and-discrimination-europe-prominstat-final-report_en

³⁹ Eurostat. 2022. Unemployment rates by sex, age and citizenship Iegūts no: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSA_URGAN__custom_7701480/default/table?lang=en

⁴⁰ Eurostat. 2022. Participation rate in education and training (last 4 weeks) by sex, age and citizenship. Iegūts no: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TRNG_LFS_12__custom_7701411/default/table?lang=en

⁴¹ Eurostat. 2023. Self-perceived health by sex, age and groups of country of birth Iegūts no: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/HLTH_SILC_23__custom_7701551/default/table?lang=en&page=time:2022

⁴² Eurostat. 2021. Residents who acquired citizenship as a share of resident non-citizens by former citizenship and sex Iegūts no: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_ACQS/default/table?lang=en

pieaugums 2022. gadā. Izstrādājot rekomendācijas politikas mērķa rādītājiem sabiedrības saliedētības jomā⁴³, šāds scenārijs netika paredzēts, bet jaunajos apstākļos patieso ainu par intereses pieaugumu iegūt TUA varēs izvērtēt tikai pēc vairākiem gadiem.

MIPEX indekss, kas raksturo integrācijas politiku valstī, liecina, ka Latvijā šī politika ir “diezgan nelabvēlīga” un tās aprakstam izmanto jēdzienu “vienlīdzība uz papīra”. Tā raksturo formālu pieeju integrācijas atbalsta nodrošināšanai bez politiskās gribas reāli uzlabot iebraucēju situāciju un iespējas⁴⁴. Datu par izmaiņām SPASAP īstenošanas periodā diemžēl nav, jo nākamais MIPEX izvērtējums būs pieejams tikai 2024. gadā.

Daudzu pētījumu dati liecina, ka Latvijas sabiedrībā ir vērojams samērā augsts etnisko aizspriedumu līmenis un stereotipu izplatība par dažādām grupām⁴⁵. Vismaz trešdaļa iedzīvotāju (34 %) uzskata, ka dažas kultūras ir pārākas par citām⁴⁶. Rekomendētie politikas rezultatīvie rādītāji lielā mērā balstīti uz *Eurobarometer* 2019. gadā veikto īpašo pētījumu par diskrimināciju kā bāzes vērtību. *Eurobarometer* diskriminācijas pētījums notiek ar zināmu regularitāti, taču šobrīd jaunāku viļņu datu vēl nav. Tādēļ pozitīvi vērtējams tas, ka 2022. gada decembrī pēc LM pasūtījuma tika veikts pētījums “Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem”⁴⁷, kas ļauj salīdzināt vismaz daļu interesējošo attieksmju.

Dati liecina (skatīt ilustrāciju Nr.3), ka, salīdzinot ar 2019. gadu, Latvijas iedzīvotāji jūtas nedaudz komfortablāk ar dažādu grupu cilvēkiem. Grupa, pret kuru viennozīmīgi vērsti vislielākie sabiedrības aizspriedumi, ir LGBTQI+ kopiena. Kā nākamie, kurus iedzīvotājiem būtu visgrūtāk pieņemt kā ģimenes locekļus, minēti romi un musulmaņi. Salīdzinoši nepieņemoša ir arī attieksme pret vecākiem cilvēkiem un cilvēkiem ar invaliditāti. Sabiedrība pati ļoti līdzīgi arī apzinās diskriminācijas riska grupas. Tam, ka Latvijā diskriminācija romu tautības dēļ ir “ļoti bieži sastopama” vai “samērā bieži sastopama”, piekrīt 46% respondentu, vecuma dēļ – 51%, etniskās izcelsmes dēļ – 44%, seksuālās orientācijas dēļ – 42% iedzīvotāju. EVS dati apliecina, ka aizspriedumu līmenis ir augsts pat ikdienas vidē, ne tikai tiešā sociālā kontaktā: 16 % negribētu kā kaimiņus citas rases cilvēkus, 29% - imigrantus, 38% – homoseksuāļus.⁴⁸ Aizspriedumi pret homoseksualitāti Latvijā ir otri augstākie Eiropā, turklāt arī tiesiskā vide ir daudz mazāk iekļaujoša nekā citās Baltijas valstīs, taču šiem aizspriedumiem ir tendence mazināties.⁴⁹

⁴³ Nodibinājums “Baltic Institute of Social Sciences”. (2020). Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11877/download>

⁴⁴ SIA “Civitta Latvija”. (2022). Izvērtējums par rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu –sociālekonomiskā iekļaušana. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/4812/download?attachment>

⁴⁵ M.Kaprāns, I. Mieriņa, A.Saulītis. (2020). Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā. Iegūts no: https://www.integration.lv/uploads/files/informativie-materiali/lu_petijums_sapc.pdf

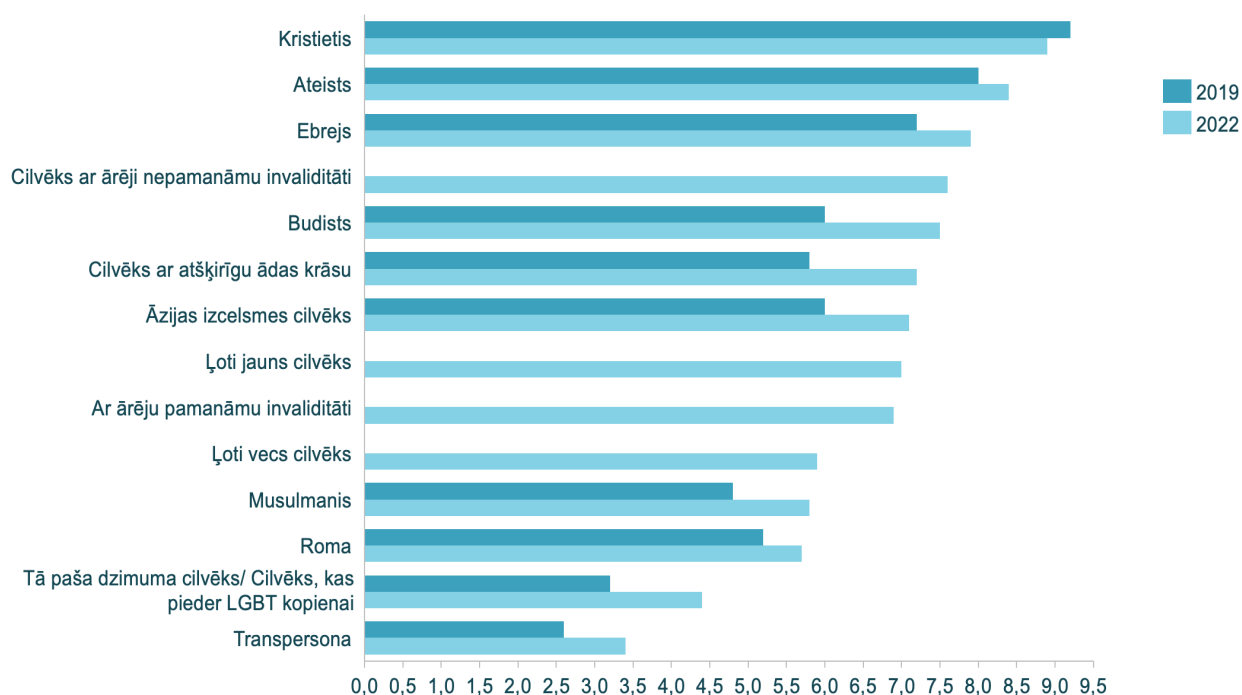
⁴⁶ Turpat

⁴⁷ LM, Berg Research. (2022). Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem. Iegūts no: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/22110/download?attachment>

⁴⁸ <https://europeanvaluesstudy.eu/>

⁴⁹ SIF, KPMG Latvija. (2022). Pētījums: Neiecietība un diskriminācija rada būtiskas ekonomiskās izmaksas, kas saistītas ar cilvēkkapitālu. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/jaunums/petijums-neiecietiba-un-diskriminacija-rada-butiskas-ekonomiskas-izmaksas-kas-saistitas-ar-cilvekkapitalu>

ILUSTRĀCIJA 3: AIZSPRIEDUMI PRET DAŽĀDĀM GRUPĀM (%)

Avoti: Eurobarometer 2019 (Special Eurobarometer 493) un Bergs Research (2022. gada decembris)

Cēlonis diskriminācijai pēc etniskās vai nacionālās piederības daļēji meklējams tajā, ka Latvijas iedzīvotājiem ir maz kontakta ar citu etnisko grupu cilvēkiem, izņemot galvenās Latvijas kopienas. Tikai 7% iedzīvotāju kolēģu vai paziņu lokā ir romi, 3% - musulmaņi, 2% - ķīnieši un indieši, 1% - afrikāņi⁵⁰. Starpkultūru kontaktu pieredze visbiežāk veidojas ar slāvu tautu pārstāvjiem (ukraiņiem, baltkrieviem, poļiem, krieviem).

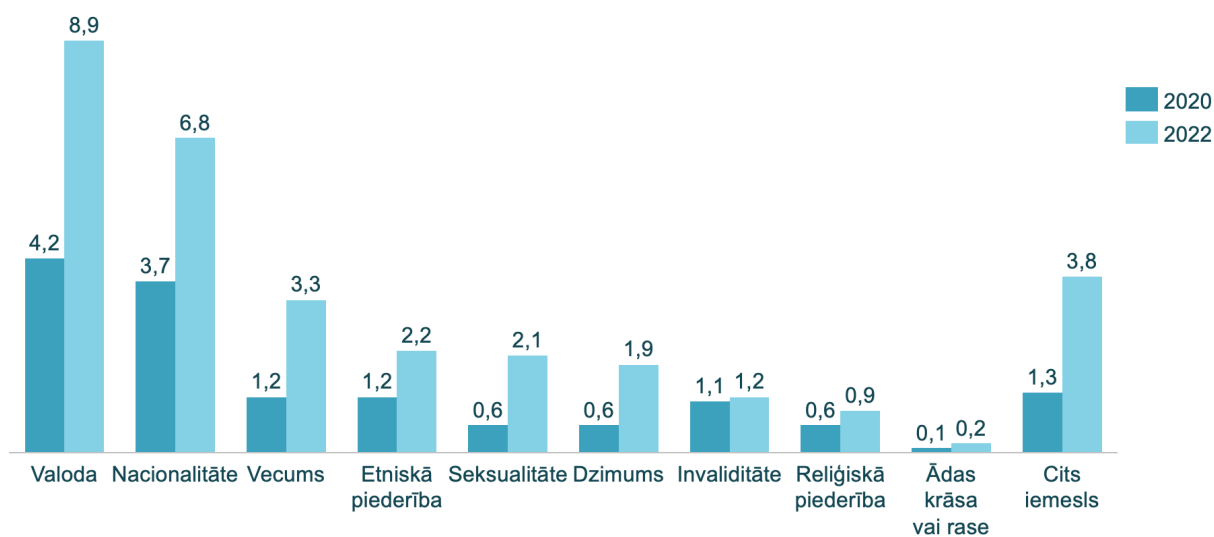
Vienlaikus gan pētījumi, gan izvērtējuma ietvaros veiktās intervijas liecina par starpetniskās spriedzes palielināšanos Latvijā. Frīdriha Eberta fonda pasūtītajā un SKDS īstenotajā pētījumā konstatēts, ka 2023. gadā vairākums (60%) iedzīvotāju domā, ka latviešu attieksme pret krievvalodīgajiem Latvijas iedzīvotājiem kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā ir pasliktinājusies⁵¹. Jau 2022. gada martā SKDS veiktais pētījums uzrādīja, ka 42% iedzīvotāju uzskatīja, ka Latvijas sabiedrība ir drīzāk sašķelta, bet 18% - ka tā ir ļoti sašķelta. Šī situācija var atsaukties arī uz attieksmi pret slāvu mazākumtautību kultūru.

Atbilstoši ESS datiem, iedzīvotāju skaits, kas uzskata, ka pieder grupai, kuru Latvijā diskriminē, ir pieaudzis no 9,8% 2020. gadā līdz 18,9% 2022. gadā. Biežākās pazīmes, pēc kurām iedzīvotāji jūtas diskriminēti, ir valoda (8,9%) un nacionalitāte (6,8%), kā arī vecums (3,3%). Tātad, valoda, nacionalitāte un vecums ir diskriminācijas veidi, kas Latvijā skar (pēc pašu subjektīvā vērtējuma) visvairāk cilvēku (skatīt ilustrāciju Nr.4).

⁵⁰ M.Kaprāns, I.Mieriņa, A.Saulītis. (2020). Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā. Iegūts no: https://www.integration.lv/uploads/files/informativie-materiali/lu_petijums_sapc.pdf

⁵¹ Jauns.lv, Eberta fonds, SKDS. (2023). Aptauja: kas vainīgs pie kara un kurš to izraisīja - Latvijas iedzīvotāju uzskati ir pārsteidzoši dažādi. Iegūts no: <https://jauns.lv/raksts/zinas/568189-aptauja-kas-vainigs-pie-kara-un-kurs-to-izraisija-latvijas-iedzivotaju-uzskati-ir-parsteidzosi-dazadi>

ILUSTRĀCIJA 4: PAZĪMES, PĒC KURĀM IEDZĪVOTĀJI JŪTAS DISKRIMINĒTI (%)

Avots: Eiropas Sociālais pētījums, autoru aprēķini.

40% no sabiedrības ir paši saskārušies ar diskrimināciju, taču no tiem, kas ar diskrimināciju saskārās, tikai 11% par to kādam ziņoja, turklāt visbiežāk – draugam vai ģimenes loceklim⁵². Gadījumi, kad par diskrimināciju būtu ziņots tiesībsargājošām iestādēm, ir ārkārtīgi reti. Kā liecina Tiesībsarga biroja sniegtā statistika, 2020. gadā saņemti tikai 49 iesniegumi par diskriminācijas gadījumiem⁵³, bet 2022. gadā – 73⁵⁴. Kā liecina respondentu sniegtās atbildes, iedzīvotāji bieži vien joprojām neapzinās savas tiesības, baidās ziņot, nezina, kur un kā vērsties pēc palīdzības, un/vai netic, ka, ziņojot par naida noziegumiem, būtu iespējams panākt kādu rezultātu. Vienlaikus, salīdzinot ar 2019. gadu, 2022. gadā cilvēku skaits, kas ir vērsušies pret diskrimināciju ((1) dalījušies ar ziņu sociālajos tīklos par diskriminējošas attieksmes gadījumiem; (2) publiski aizstāvējuši kādu diskriminācijas upuri; (3) pievienojušies asociācijai vai kampaņai, kas aizstāv cilvēkus pret diskrimināciju; (4) publiski izvirzījuši jautājumu par diskrimināciju savā darbavietā) ir ievērojami pieaudzis (21% 2022. gadā salīdzinājumā ar 9% 2019. gadā), un jau pārsniedzis 2022. un 2025. gada mērķa vērtību (16%)⁵⁵.

Runājot par to, cik efektīvi Latvija vērstas pret dažādu veidu diskrimināciju, jāmin, ka *Eurobarometer* formulējums 2019. gadā bija nedaudz atšķirīgs no Bergs Research izmantotā 2022. gada nogalē, tomēr salīdzinājums ir iespējams. Ja 2019. gadā 16% iedzīvotāju novērtēja kā labu (7-10) to, cik lielā mērā Latvijas mēģinājumi vērsties pret visu veidu diskrimināciju ir efektīvi, tad 2022. gada nogalē 20% bija apmierināti (7-10) ar to, cik efektīvi Latvijā tiek veicināta vienlīdzība dažādu iedzīvotāju grupu vidū, tātad, apmierinātība ir pieaugusi.

Aizspriedumu mazināšanas kontekstā, SPASAP pievēršas arī mazākumtautību kultūras kolektīvu darbībai. LNKC mērķdotāciju dalībai XXVII Vispārējo latviešu Dziesmu un XVII Deju svētkos saņēma 75 mazākumtautību kolektīvi (par 36 vairāk, nekā 2018. gadā). Kopumā mazākumtautību programmā

⁵² LM, Berg Research. (2022). Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem. Iegūts no: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/22110/download?attachment>

⁵³ Tiesībsarga birojs. (2021). Latvijas Republikas tiesībsarga 2020. gada ziņojums. Iegūts no: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/migrate_2022/content/tiesibsargs_2020_gada_zinojums_final_1613044295.pdf

⁵⁴ Tiesībsarga birojs. (2023). Latvijas Republikas tiesībsarga 2022. gada ziņojums. Iegūts no: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2023/03/tiesibsarga_2022_gada_zinojums.pdf

⁵⁵ Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences". (2020). Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11877/download>

XXVII Vispārējos latviešu dziesmu un XVII deju svētkos un skašu norisē Latvijas pilsētās un novados piedalījās 98 mazākumtautību kolektīvi un 1241 dalībnieks. Tādējādi virzība uz mērķi palielināt mazākumtautību kolektīvu skaitu, kas piedalās Dziesmu un deju svētku procesā, līdz 110 2024. gadā nav notikusi. BISS (2020) ziņojumā norādīts, ka *“Rādītāju vērtību neliels samazinājums (10-15% robežās) nav uzskatāms par nozīmīgu, ņemot vērā kopējo mazākumtautību kolektīvu skaitu Latvijā. Rādītāja vērtību samazinājums ir vērtējums to ietekmējošo ārējo faktoru kontekstā”*. Lai gan kopējais svētku dalībnieku skaits nedaudz atpalika no 2018. gada, togad saistībā ar Latvijas simtgadi tika sasniegts vēsturisks dalībnieku skaita rekords. Kā liecina intervijas, daļēji iemesls skaita kritumam varētu būt kolektīvu dalībnieku novecošanās un salīdzinoši mazāka interese par savas izcelsmes valsts kultūru jauniešu vidū.

3. IETEIKUMI POLITIKAS REZULTĀVAJIEM RĀDĪTĀJIEM

Kopumā BISS pētījumā „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”⁵⁶ rekomendētie politikas rezultatīvie rādītāji labi raksturo situāciju Latvijas sabiedrībā saistībā ar rīcības virzienu, turklāt svarīgi, ka lielākā daļa rādītāju avotu ir pieejami brīvpieejā, un ir tādi, kuriem ir sagaidāmi atkārtoti pētījumu viļņi ar salīdzināmiem mērījumiem. Tomēr ir vairāki aspekti, kuri ir jāņem vērā.

Pirmkārt, bāzes vērtības BISS pētījumā⁵⁷ no ESS aprēķinātas, nepiemērojot statistiskos svarus. Ņemot vērā izlases novirzes, ko rada nerespondence un proporcijām ģenerālajā kopumā neatbilstoša noteiktu grupu pārstāvniecība izlasē (piem., tipiski sievietes uz aptaujām atbild daudz labprātāk), un novirzes, ko rada t.s. “dizaina efekts”, kas rodas, jo nav īstenota īsti nejaušā izlase, bet gan vairākpakāpju stratificētā izlase, ir ārkārtīgi svarīgi izmantot datu failā pieejamos statistiskos svarus (ESS 2022. gada pētījumā tie ir ‘pspwght’). Šajā ziņojumā izmantoti svērti dati, salīdzinājuma veikšanai korigējot arī bāzes/ atskaites vērtību.

Pilsoniskās līdzdalības indekss tā, kā tas bija iecerēts BISS izstrādātajos sabiedrības saliedētības indikatoru priekšlikumos 2020. gadā (kombinācija no deviņiem konkrētiem līdzdalības veidiem), diemžēl vairs nav un nebūs aprēķināms, jo mainījies pilsonisko aktivitāšu saraksts, par kurām ESS respondentiem tiek jautāts. Arī indeksa aprēķina metodika BISS pētījumā nav pietiekoši skaidri aprakstīta, lai aprēķinus mēģinātu replicēt. Tā vietā ir iespējams vienkārši salīdzināt izmaiņas tajos rādītājos, kas ir salīdzināmi: balsošana vēlēšanās, dalība arodbiedrībā, iesaiste brīvprātīgajā darbā kādā NVO vai labdarības organizācijā, petīciju parakstīšana, kampaņas piespraūžu/uzlīmju nēsāšana, boikotēšana.

Iedzīvotāju uztvere par iespēju ietekmēt rīcībpolitiku mērīta 5 ballu ordinālā skalā, tādēļ nav korekti no šādas skalas vilkt vidējo vērtību. Tā vietā ieteicams, līdzīgi kā tas darīts citu indikatoru gadījumā, analizēt, cik procentu cilvēku uzskata, ka politiskā sistēma Latvijā ļauj tādiem cilvēkiem kā viņš lielā vai ļoti lielā mērā ietekmēt politiku.

SPASAP kā politikas rezultatīvais rādītājs netika norādīta līdzdalība pašvaldību vēlēšanās, kā rekomendēts BISS pētījumā⁵⁸. Tomēr, ņemot vērā, ka balsošanu pašvaldību vēlēšanās var ietekmēt citi faktori, ieteicams šādu rādītāju iekļaut (ja SPASAP norises periodā ir jēgpilni nomērāmas izmaiņas).

Tāpat ieteicams iekļaut politiskās uzticēšanās indeksu, ko iespējams aprēķināt kā vidējo vērtību no ESS pētījumā iekļautajiem jautājumiem par uzticēšanos politiķiem, parlamentam un politiskajām partijām. Politikas zinātnes klasiķa Deivida Īstona klasifikācijā⁵⁹ uzticēšanās demokrātijai uzskatāma par uzticēšanos režīmam vai politiskajām institūcijām, un ir daļa no t.s. “difūzā atbalsta”, kamēr uzticēšanās politiskajām autoritātēm raksturo paļāvību uz konkrētajiem indivīdiem, kas ir pie varas. Katrs no šiem uzticēšanās veidiem var atšķirīgā veidā ietekmēt līdzdalību. Piemēram, pat ja cilvēks tic demokrātijai, ja pie varas būs iedzīvotājiem neatsaucīgi, korumpēti un neuzticami politiķi, viņš vai viņa var izvēlēties netērēt laiku, lai censtos šo politiķu īstenoto politiku ietekmēt⁶⁰.

Ņemot vērā, ka izmaiņas dažu gadu periodā mēdz būt nelielas – dažu procentpunktu vai vienību izmērā – svarīgi, veicot salīdzinājumu, izmantot statistiskās metodes, lai pārliecinātos par šo izmaiņu statistisko

⁵⁶ Nodibinājums “Baltic Institute of Social Sciences”. (2020). Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11877/download>

⁵⁷ Turpat.

⁵⁸ Turpat.

⁵⁹ D. Eatson. (1965). A Framework for Political Analysis. Prentice-Hall Contemporary Political Theory Series

⁶⁰ I. Mieriņa. (2012.) The Vicious Circle. Does disappointment with political authorities contribute to political passivity in Latvia? Iegūts no:

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14616696.2012.749414?casa_token=M7bxM5uJT6cAAAAA%3ADZDe84q5THoGRGmx45AIV-Uiww4LLKrJufBJetlhb6r0-vXek_tCLJzv_8PXehNpIMqBbwFS6v4

nozīmību (vai tās ir ārpus izlases kļūdas robežām). Tam var izmantot, kā šajā izvērtējumā, neatkarīgu izlašu T-testus.

Daļā gadījumu BISS rekomendētie rādītāji⁶¹ izteikti procentos, piemēram, cik % vērtējums ir 7 vai vairāk skalā no 0 līdz 10, bet citos – kā vidējā vērtība. Šādā situācijā ieteicams šķērsvalidēt izmaiņu novērtējumu, veicot salīdzinājumu gan vienā, gan otrā veidā.

Pašreiz izmantotie rādītāji ārvalstu pilsoņu integrācijas mērīšanai nav optimāli, jo neietver galvenās strukturālās integrācijas pazīmes⁶². Tomēr darbs pie ārvalstu pilsoņu situācijas uzlabšanas pēc minētajām pazīmēm, kas ietver gan, piemēram, nodarbinātību, gan izglītību un veselību, nevar būt vienas institūcijas uzdevums - tam nepieciešama sadarbība un sinerģija starp dažādām jomām.

MIPEX indekss ir atbilstošs politikas novērtēšanai, taču jāērēķinās, ka pētījuma veikšanas starplaiks ir lielāks nekā SPASAP darbības periods, tādēļ ne vienmēr tas būs izmantojams dinamikas novērtēšanai SPASAP darbības laikā (kā tas ir noticis šajā gadījumā). Tādēļ jo svarīgāk izmantot vairāk dažādu indikatoru.

Viens no ārvalstu pilsoņu integrācijas indikatoriem, kas rekomendēts⁶³ pētījumā, ir pirmreizēji izsniegto PUA skaits procentos pret kopējo PUA un TUA turētāju skaitu. Tomēr šis rādītājs nespēj adekvāti raksturot situāciju gadījumā, kad strauji pieaug trešo valstu pilsoņu imigrācija, kā tas bija 2022. gadā (skatīt arī BISS⁶⁴ autoru brīdinājumu par šo jautājumu). Šādā situācijā rādītājs nevar adekvāti novērtēt interesi par PUA, kuras iegūšana tomēr prasa zināmu laiku. Kā alternatīvu iespējams izmantot *Eurostat* datus par pilsonību ieguvušo personu skaitu pretstatā iedzīvotāju skaitam, kam nav Latvijas pilsonības (arī šo rādītāju ietekmēs straujas imigrācijas izmaiņas, taču mazākā mērā), vai korigēt iepriekš minētā rādītāja metodoloģiju, aprēķinā pretstatot pirmreizēji izsniegto PUA skaitu procentos pret kopējo PUA un TUA turētāju skaitu iepriekšējā gadā.

ESS rādītājs, kas raksturo iedzīvotāju skaitu, kas uzskata, ka pieder grupai, kuru Latvijā diskriminē, objektīvi nevar atspoguļot diskriminācijas izplatību. Ir iespējams, ka pieaugusi nevis pati diskriminācija, bet gan izpratne par diskrimināciju vai tās uztvere, kas ne vienmēr ir slikti, un var liecināt par sabiedrības informētības par diskrimināciju pieaugumu. Šo rādītāju ieteicams dzēst.

Tā vietā vērtīgs būtu indikators no Tiesībsarga biroja gada pārskatiem par to, cik iesniegumu par diskriminācijas gadījumiem saņemts. Šis rādītājs būtu jāuzlūko nevis kā tāds, kas parāda diskriminācijas izplatību, bet gan kā tāds, kas liecina par iedzīvotāju izpratni par viņu tiesībām un ticību tam, ka tās tiks aizsargātas.

Eurobarometer pētījumos jautājumā, kas raksturo atsevišķu sabiedrības grupu pieņemšanu, katrā aptaujas vilnī, var iekļaut dažādas grupas, tādēļ katrā konkrētajā situācijā jāvadās pēc tā, kādi dati ir pieejami. Piemēram, arī konkrētajā gadījumā bija nākušas klāt vairākas grupas, kuru gadījumā ir vērts sekot attieksmes izmaiņu dinamikai. Papildus, veicot dažādu indikatoru salīdzinājumu, vienmēr svarīgi pievērst uzmanību un korekti atspoguļot formulējumu izmaiņas anketā. Salīdzinājumu starp Bergs Research 2022. gada un Eurobarometer 2019. gada datiem apgrūtināja atšķirīgs tulkojums, no kā būtu bijis iespējams izvairīties, iekļaujot anketā precīzus formulējumus latviešu valodā no 2019. gada aptaujas.

Nākotnē ieteicams apsvērt iespēju atjaunot finansējumu mazākumtautību monitoringa pētījumam "Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos", kas tika īstenots 2015. un 2017. gadā, un kurā būtu iespējams iekļaut aktuālos jautājumus, kas liecinātu par progresu plāna izpildē. Šobrīd, diemžēl, par

⁶¹ Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences". (2020). Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11877/download>

⁶² European Commission. (2013). Using EU Indicators of Immigrant Integration. Iegūts no: https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2013-08/docl_37216_243039941.pdf

⁶³ Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences". (2020). Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11877/download>

⁶⁴ Turpat.

daudziem kritērijiem informācija apkopota 2021. gada ziemā tieši pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā vai nav apkopota vispār, kas neļauj pilnvērtīgi izvērtēt situāciju šobrīd. Šādu pētījumu būtu jāīsteno vienu reizi plāna darbības periodā, līdztekus plāna izvērtējumam kopumā. Kā pilsoniskās apziņas mērījumu iespējams iekļaut arī gatavību aizstāvēt valsti, par kuru informācija neregulāri ir bijusi apkopota atsevišķos līdzšinējos pētījumos.

Papildus kā pilsoniskās sabiedrības aktivitātes rādītāju iespējams iekļaut NVO skaitu Latvijā, kā arī cik daudzas organizācijas gada laikā ir sniegušas atzinumus par kādu MK noteikumu projektu.

Ieteicams arī veikt sistemātiskas latviešu valodas un integrācijas kursu dalībnieku aptaujas pēc kursu noslēgšanās, apkopot un analizēt iegūtos rezultātus. Tādējādi būtu iespējams apkopot informāciju arī par BISS⁶⁵ ieteikto indikatoru: "Trešo valstu pilsoņu īpatsvars, kuri uzskata par pietiekamu integrācijas kursos iegūto zināšanu apjomu".

⁶⁵ Nodibinājums "Baltic Institute of Social Sciences". (2020). Pētījums „Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.-2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim”. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11877/download>

4. PLĀNA MĒRĶA SASNIEGŠANA, UZDEVUMU UN PASĀKUMU IZPILDE

4.1. 1. RĪCĪBAS VIRZIENS “NACIONĀLĀ IDENTITĀTE UN PIEDERĪBA”

Problēmas, kuru risināšanai bija nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku:

1. Latvijas sabiedrībā ir zema izpratne par to, ka ikvienam individuam savu iespēju robežās ir jāpiedalās valsts veidošanā un no ikviena attieksmes un rīcības ir atkarīgs kopējais labums.
2. Valsts un pašvaldību institūciju dialoga trūkums vai nepietiekama kvalitāte, skaidrojot iedzīvotājiem pieņemtos lēmumus un risinājumus.
3. Ienākumu nevienlīdzība rada pilsonisko apātiju un bieži ir pamats izvēlei pamest Latviju, nejutot piederības sajūtu un spēju ietekmēt situāciju.
4. Latviešu valodas lietošanas intensitāte Latvijas publiskajā telpā un ikdienas neformālajās attiecībās nepieaug atbilstoši valodas pratēju īpatsvaram.
5. Angļu valodas lietojuma pieaugums apdraud latviešu valodas pozīcijas Latvijā.
6. Darba devēja nepamatotas prasības pārvaldīt svešvalodu, visbiežāk krievu valodu, uztur lingvistiskās diskriminācijas iespējas iedzīvotājiem, kuru latviešu valoda ir dzimtā valoda.
7. Sistemātiski trūkst kvalificētu pedagogu, kas ir gatavi strādāt ar skolēniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda.
8. Attieksme pret Otro pasaules karu un padomju okupāciju Latvijā uztur etnolingvistiski sašķeltu atceres telpu, kurā tiek atražota sociālo atmiņu polarizācija.
9. Latvijas sociālajā atmiņā nav nostiprināta nacionālās pretošanās vēsture, kas varētu veicināt vienojošas atceres veidošanos.
10. Pieaugusi nepieciešamība nostiprināt lokālās kultūrvēsturiskās identitātes lomu.

4.1.1. 1.1. UZDEVUMS “STIPRINĀT VALSTISKUMA APZIŅU UN PIEDERĪBAS SAJŪTU LATVIJAI”

Šī uzdevuma izpilde vistiešāk risina 1., 2. un 3. problēmu.

POLITIKAS ĪSTENOŠANA | Pārskata periodā 1.1. uzdevuma īstenošanu ir nodrošinājuši pieci pasākumi:

1. Pastāvīgs dialogs ar sabiedrību par nacionālo identitāti un piederību;
2. Atbalsts novadu kultūrvēsturiskā mantojuma un identitātes saglabāšanai un attīstībai;
3. Atbalsts Latgales kultūras tradīciju saglabāšanai un popularizēšanai;
4. Mazākumtautību un latviešu jauniešu sadarbības programma;
5. Izglītojoši pasākumi skolēniem un jauniešiem par valsts aizsardzības jautājumiem un Latvijas valsts vēstures svarīgiem notikumiem.

Pasākumu īstenošanā pārskata periodā bija iesaistītas četras galvenās atbildīgās iestādes:

- KM – organizēja diskusijas par nacionālās identitātes un piederības jautājumiem, kā arī par valsts valodas jautājumiem;
- LNKC - nodrošināja Suitu un Līvu kultūrtelpas stiprināšanu un popularizēšanu, kā arī pasākumus Latgales kultūras telpas un latgaliešu identitātes attīstībai;
- SIF - mazākumtautību un jauniešu projektu konkursu organizēšana un apstiprināto projektu ieviešanas uzraudzība;
- AiM Jaunsardzes centrs - valsts aizsardzības mācības ieviešana un īstenošana, praktisko iemaņu noietņu organizēšana.

SASNIEGTĀS MĒRĶAUDITORIJAS |

Īstenotie pasākumi ir bijuši orientēti uz nevalstiskajām organizācijām, kas rūpējas par Latgales, suitu un līvu kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu. Jaunsardzes centra aktivitātēs, tostarp valsts aizsardzības mācības apgūvē, ir iesaistījušies vairāki tūkstoši jauniešu. Savukārt ar SIF atbalstītajiem starpkultūru sadarbības projektiem ir izdevies sasniegt ievērojamu mazākumtautību jauniešu skaitu. Šī uzdevuma atsevišķi pasākumi ir bijuši orientēti arī uz plašu un neselementētu auditoriju. Pārskata periodā faktiski nav īstenoti pasākumi, kuru mērķauditorija būtu sociālekonomiski mazaizsargātās grupas, kā arī gados vecāks mazākumtautību segments. Nav īstenoti arī pasākumi Latvijas diasporai, jo tie iekļauti PLānā darbam ar diasporu 2021.-2023. gadam. No KM apkopotās informācijas nav iespējams spriest par pasākumos iesaistīto mērķauditoriju reģionālo izkliedi, proti, kāds īpatsvars no kopējās auditorijas bija no Rīgas un Pierīgas un kāds - no citiem Latvijas reģioniem.

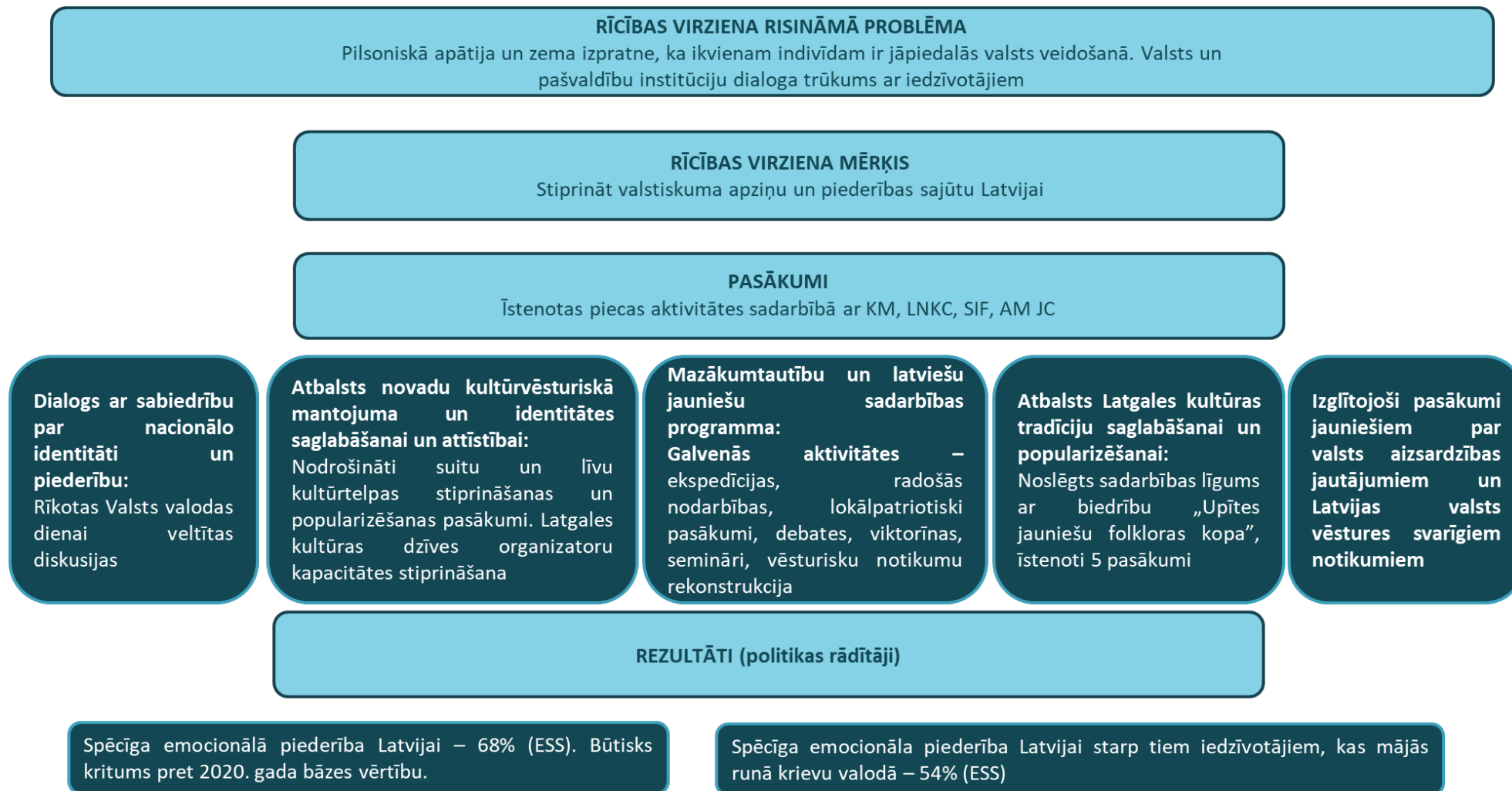
PASĀKUMU EFEKTIVITĀTE |

Visi pieci SPASAP minētie pasākumi, kas attiecināmi uz 1.1. uzdevumu, atskaites periodā ir pilnībā īstenoti. Tie ir sasnieguši dažādas mērķgrupas. Taču pasākumu pozitīvo ietekmi uz valstiskuma apziņu un piederības izjūtu tiešā veidā nav iespējams noteikt. Intervējamie uzsver, ka šie pasākumi ir īstenoti laika posmā, kad Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret valsti ietekmēja divi globāli procesi: Covid-19 pandēmija (2020–2022) un Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā (2022-). Ja pirmais process, īpaši pandēmijas kulminācijas brīdī, mazināja uzticēšanos publiskajai pārvaldei, valdībai un medijiem, tad Krievijas uzsāktais karš izraisīja politisko mobilizāciju, kas izpaudās arī nacionālās apziņas kāpumā un interesē dažādos veidos iesaistīties valsts aizsardzībā. Tas ir arī būtiski izmainījis Latvijas sabiedrības dienaskārtību, kurā militārā apdraudējuma jautājums kļuvis daudz nozīmīgāks nekā SPASAP īstenošanas laikā. Vienlaikus kara laikā ir saasinājušās etniskās attiecības un var novērot etniskā konflikta gaidu kāpumu, kas īpaši audzis krievvalodīgo vidū⁶⁶. Līdz ar to ārkārtas apstākļi ierobežo iespējas izdarīt drošināmus secinājumus par SPASAP īstenoto pasākumu ietekmi uz 1.1. uzdevuma sasniegšanu.

Vērtējot pasākumu efektivitāti ārpus konkrētā veicamā uzdevuma konteksta, ir redzams, ka tie kopumā ir centušies sekmēt starpkultūru dialogu un sabiedrības saliedētību, kas ir bijis svarīgi gan saistībā ar pandēmijas un cilvēku distancēšanās izraisīto sociālo attiecību sastingumu, gan starpetnisko attiecību saasināšanos pēc 2022. gada 24. februāra, kad Krievija iebruka Ukrainā. Efektīva un jaunajai situācijai atbilstoša ir bijusi pieaugošā jauniešu iesaiste Jaunsardzes centra īstētajos pasākumos. Valsts aizsardzības mācības ieviešana visās Latvijas skolās no 2024. gada septembra vēl vairāk nostiprinās saikni starp jauniešiem un Jaunsardzi, taču SPASAP izvērtēšanas laikā veiktajās intervijās tiek arī uzsvērtas objektīvas cilvēkresursu un mācību programmas plānošanas problēmas, kas var arī mazināt šī pasākuma efektivitāti.

⁶⁶ R. Krumm, K. Šukuvičs, T. Zariņš. (2023). Under Pressure. An Analysis of the Russian-Speaking Minority in Latvia. Iegūts no: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/baltikum/20445.pdf>

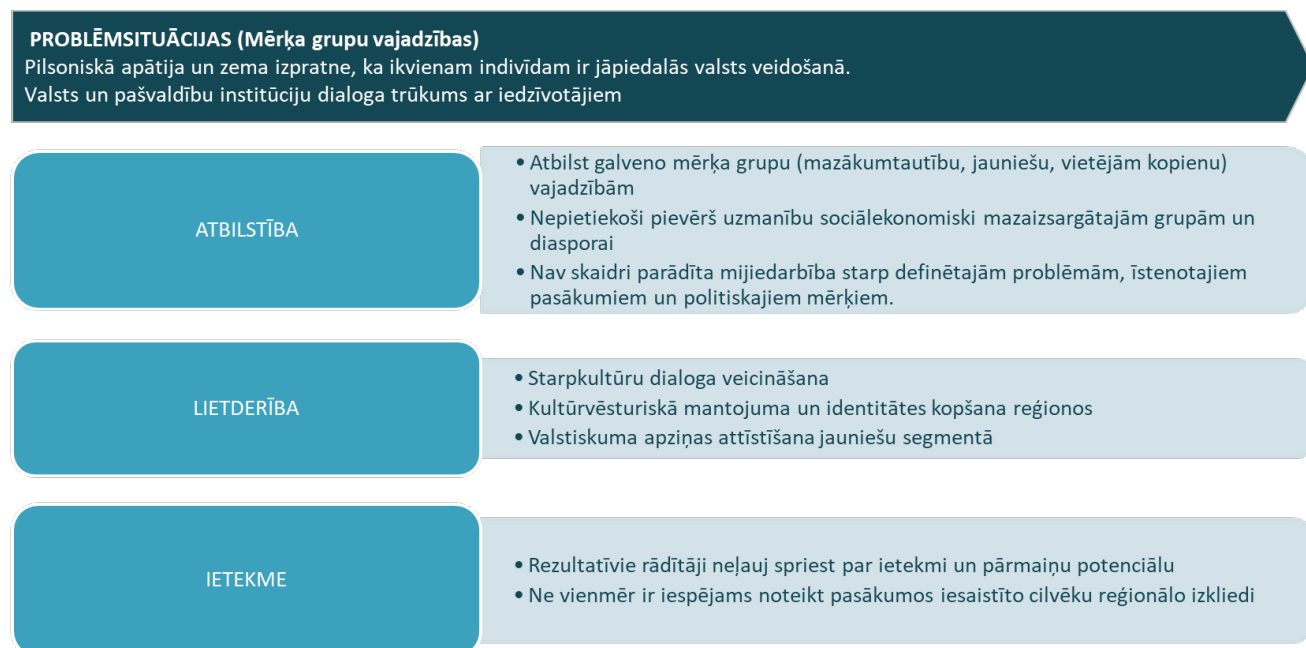
ILUSTRĀCIJA 5: UZDEVUMA 1.1. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

Avots: Autori

Apskatot valstiskuma apziņas un piederības izjūtas stiprināšanu kā horizontālu uzdevumu (skatīt ilustrāciju Nr.6), svarīgi ņemt vērā pozitīvo dinamiku ne tikai Jaunsardzes īstenotajos pasākumos, bet arī Latvijas iedzīvotāju strauji pieaugošo līdzdalību Zemessardzē⁶⁷. Gatavība aizsargāt valsti liecina par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas kvalitāti, tādēļ turpmākajā politikas plānošanas ciklā šīs sistēmas ieviešanu būtu ieteicams izmantot kā papildu mērauklu 1.1. uzdevuma ieviešanā⁶⁸.

ILUSTRĀCIJA 6: UZDEVUMA 1.1. NOVĒRTĒJUMS

Avots: Autori

SPASAP ir izvirzīti divi rezultatīvie rādītāji politiskā mērķa - paaugstināt Latvijas iedzīvotāju īpatsvaru, kas jūtas piederīgi Latvijai, izprot un apzinās Latvijas valstiskuma vērtības - sasniegšanai. Rādītāji balstās sabiedriskās domas aptauju (ESS) datus, bet to pieaugums tiek plānots statistiskās kļūdas robežās (+2,3 procentpunkti), kuras, piemēram, var ietekmēt atšķirīgs aptaujas izlases apjoms un veidošana, vai atšķirīgas aptaujas tehnikas. Tādējādi SPASAP piedāvātie rezultatīvie rādītāji neļauj spriest par pieauguma statisko nozīmību. Vienlaikus jāuzsver, ka 2020. gadā aktualizētā bāzes vērtība (78,7%) ir aprēķināta, izmantojot nesvarotos ESS datus, kas neļauj vispārināt un attiecināt piederības rādītājus uz Latvijas sabiedrības ģenerālo kopumu. Tādēļ nākamajos politikas plānošanas ciklos ir ieteicams izmantot svarotos datus. ESS svarotie dati liecina, ka 2020. gadā piederības rādītājs bija 73,2%, bet 2022. gadā tas būtiski samazinājās par 4,69 procentpunktiem (68,5%, Sig. 0,025). Latvijas iedzīvotāju, kas mājās pārsvarā runā krievu valodā, piederības pašvērtējums ir sarucis par 8,2% - no 62,6% (2020) uz 54,4% (2022), taču šīs straujās pārmaiņas nav statistiski nozīmīgas (Sig. 0,06), un efektivitātes noteikšanā un turpmākās politikas plānošanā ir jāizmanto piesardzīgi.

Lai gan kopējā iedzīvotāju emocionālā piederība Latvijai vēl aizvien ir vidēji spēcīga, tā tomēr pārskata periodā ir būtiski vājinājusies. Taču svarīgi arī ņemt vērā iespējamo perioda efektu – sabiedriskās domas dati tika iegūti pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā. Turpmākajos politikas plānošanas ciklos kontekstuālo

⁶⁷ Sargs.lv. (2022). Zemessargu skaits Latvijā strauji tuvojas 10 tūkstošu atzīmei. Iegūts no: <https://www.sargs.lv/lv/nbs/2022-12-30/zemessargu-skaits-latvija-strauji-tuvojas-10-tukstosu-atzimei>

⁶⁸ Aizsardzības ministrija. (2018). Informatīvais ziņojums "Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijā". Iegūts no: <https://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40462120>

faktoru situatīvo ietekmi uz piederības izjūtu ir iespējams mazināt, papildinot pamatrādītājus ar indikatoriem, kas palīdz precīzāk ilustrēt risināmās problēmas un izaugsmes potenciālu, tostarp attiecībā uz plašāko valstiskuma apziņas fenomenu. Tādi, piemēram, var būt nacionālā lepnuma, lokālās piederības un gatavības aizsargāt Latvijas valsti rādītāji, kas arī tiek regulāri mērīti sabiedriskās domas aptaujās.

4.1.2. 1.2. UZDEVUMS “VEICINĀT LATVIEŠU VALODAS KĀ SABIEDRĪBU VIENOJOŠA PAMATA NOSTIPRINĀŠANOS IKDIENAS SAZIŅĀ”

Šī uzdevuma izpilde vistiešāk risina 4., 5., 6. un 7. problēmu. Minētās problēmas, kā arī citas specifiskākas problēmas, kas saistītas ar latviešu valodas ilgtspēju, ir plašāk definētas Valsts valodas politikas pamatnostādnēs 2021.-2027. gadam⁶⁹. Nenoliedzot šī valodas politikas plānošanas dokumenta pastāvīgo mērķu un uzdevumu nozīmi, tas vienlaikus ir uzlūkojams kā daļa no kopējās saliedētības stratēģijas, kura ir definēta Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnēs 2021.-2027. gadam⁷⁰.

POLITIKAS ĪSTENOŠANA | Pārskata periodā 1.2. uzdevuma īstenošanu ir nodrošinājis viens pasākums: atbalsts Latviešu valodas veicināšanas programmai “Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija”. Programmas darbību nodrošināja Latvijas Nacionālā bibliotēka.

SASNIEGTĀS MĒRĶAUDITORIJAS | Valodas veicināšanas programma “Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija” orientējas uz mazākumtautību auditoriju. Līdzīga programma tiek arī īstenota darbam ar diasporu 2021.-2023. gadā, un tās mērķis ir sasniegt diasporas bērnus un jauniešus⁷¹. Kopumā šī pasākuma ietvaros ir izdevies sasniegt daudzus jauniešus, taču no pieejamajiem datiem nevar secināt, cik liela auditorijas daļa bija mazākumtautību jaunieši. Kā jau iepriekš uzsvērts, plašāk ar mērķauditorijas struktūru, SPASAP kas atbilst arī 1.2. uzdevumam un politiskajam mērķim, var iepazīties Valsts valodas politikas pamatnostādnēs 2021.-2027. gadam.

PASĀKUMU EFEKTIVITĀTE | Gan SPASAP iekļautais pasākums, gan kopējā valsts valodas politikas stratēģija ir bijusi orientēta uz latviešu valodas kā sabiedrību vienojoša pamata nostiprināšanu. Valsts valodas stāvoklis turpina uzlaboties. Saskaņā ar pašvērtējuma datiem aptuveni 90% Latvijas iedzīvotāju zina un prot latviešu valodu⁷². Intervējamie atzīst, ka krievu valoda Latvijā joprojām saglabā pašpietiekamas pozīcijas, taču tām ir tendence vājināties.

Pārskata periodā Latvijas lingvistiskajā ainavā ir turpinājusi nostiprināties angļu valodas ietekme, kas jaunākajā paaudzē var vairot noraidošu attieksmi pret latviešu valodu. LVA iegūtie, bet vēl nepublicētie dati par angļu valodas ietekmi liecina, ka jaunieši apzinās, kā kurā brīdī ir jārūnā un ka viņu attieksme pret latviešu valodu nav negatīva. Valodu konkurence ir objektīvi klātesoša arī latviešu diasporā. Pārskata periodā diasporas pārstāvjiem bija iespēja apgūt latviešu valodu 36 valstīs, taču diasporas skolu skaits ir samazinājies salīdzinājumā ar 2020. gadu⁷³. Tiesa, skolu skaitam un apmācības pieejamībai nav izšķiroša loma, jo divi galvenie faktori, kas nosaka latviešu valodas situāciju diasporā, ir ģimenes etnodemogrāfiskais sastāvs un attieksme pret valodas lietojumu ikdienā.

⁶⁹ Ministru kabineta 2021. gada 25. augusta rīkojums Nr. 601 "Par Valsts valodas politikas pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam". Iegūts no <https://likumi.lv/ta/id/325679>

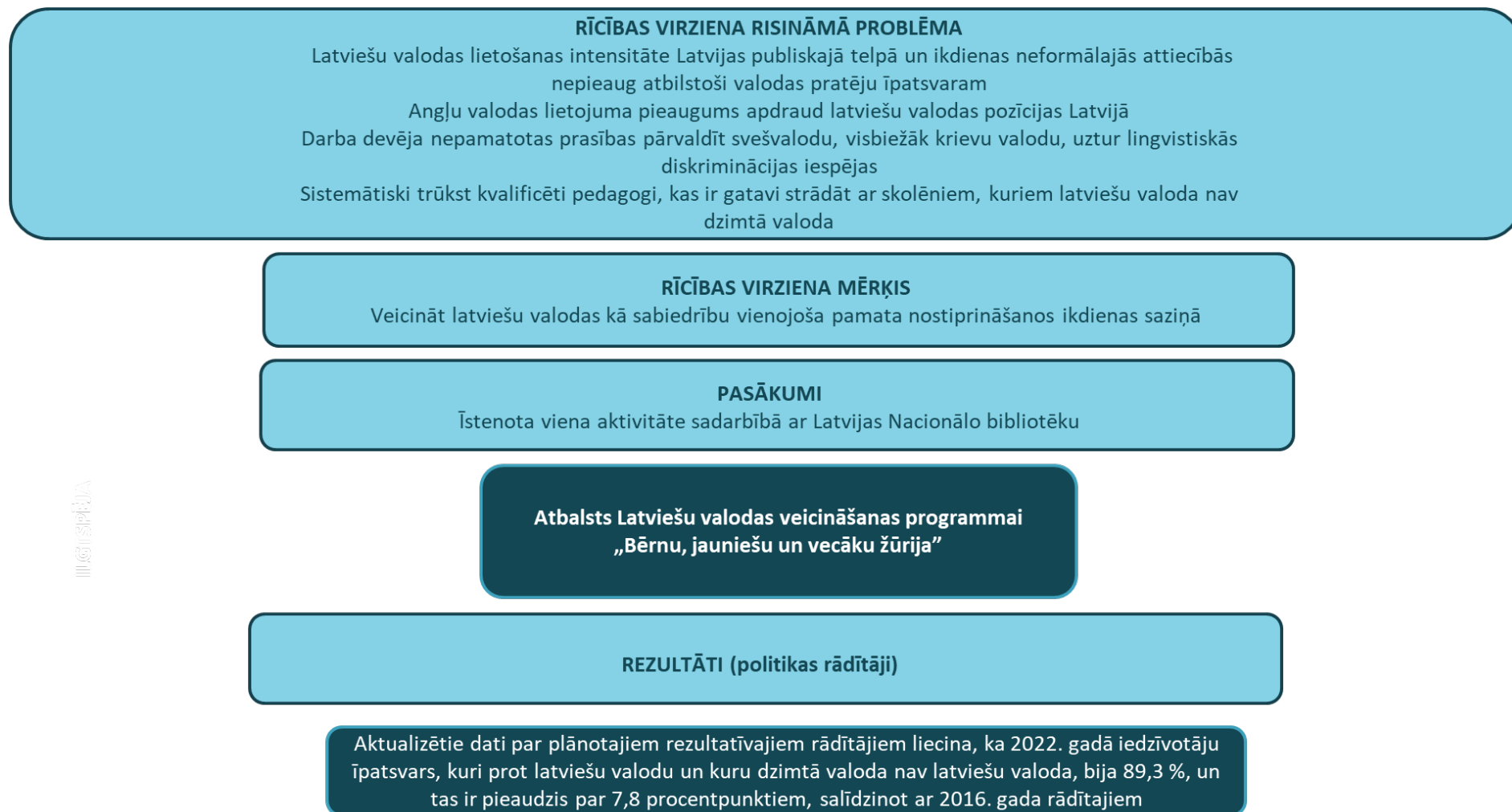
⁷⁰ Ministru kabineta 2021. gada 5. februāra rīkojums Nr. 72 "Par Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnēm 2021.–2027. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/320841>

⁷¹ Ministru kabineta 2021. gada 19. janvāra rīkojums Nr. 33 "Par Plānu darbam ar diasporu 2021.–2023. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/320368>

⁷² I.Druvieta, G.Kļava, N.Kopoloveca, I.Koroļeva, I.Mieriņa, K.Rozenvalde, A.Saulītis. (2021). Sociolingvistisks pētījums. Valodas situācija Latvijā: 2016–2020. Iegūts no: https://valoda.lv/wp-content/uploads/2021/10/ValodasSituacijaLatvija_2016–2020_A4_WEB_JAUNS.PDF

⁷³ I.Mieriņa, I.Koroļeva, D.Grosa, R.Jansone, G. Kļava, I. Vītola. (2021). Latviešu valoda diasporā: situācijas izpēte. Iegūts no: https://valoda.lv/wp-content/uploads/2022/06/LatviesuValodaDiaspora_Petijums_145x210_WEB.pdf

ILUSTRĀCIJA 7: UZDEVUMA 1.2. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

Avots: Autori

Krievijas iebrukums Ukrainā ir radījis jaunas iespējas, bet arī izaicinājumus valsts valodas kā sabiedrības saliedētības pamata nostiprināšanai. Pārskata periodā ir pieņemti lēmumi par Krievijas TV kanālu pārraidīšanas aizliegumu. Pēdējā gada laikā valsts un pašvaldību publiskajā komunikācijā ir būtiski uzlabojusies latviešu valodas situācija. Tas uzlabo latviešu valodas strukturālās priekšrocības, taču tie liek arī definēt jaunus darbības virzienus un efektivitātes kritērijus 1.2. uzdevuma kontekstā.

Saskaņā ar Saeimā 2022. gada 22. septembrī veiktajiem grozījumiem Imigrācijas likumā⁷⁴ Krievijas pilsoņiem, kuri pirms Krievijas pilsonības iegūšanas bija Latvijas pilsoņi vai nepilsoņi, lai iegūtu ES pastāvīgā iedzīvotāja statusu, ir jāiesniedz arī apliecinājums par valsts valodas zināšanām A2 līmenī. Grozījumi tūlītēji ir skāruši aptuveni 20 tūkstošus pastāvīgo Latvijas iedzīvotāju. Pirms Imigrācijas likuma grozījumiem Latvijā pieauga pieprasījums pēc eksāmeniem B1 un B2 līmenī, kas liecināja par valodas prasmju uzlabošanas noteiktās mazākumtautību kategorijās. Taču pašlaik ir būtiski pieaudzis zemākā līmeņa eksāmenu īpatsvars. Intervējamie atzīst, ka A1 un A2 ir latviešu valodas pamatzināšanu līmeņi, bez kuriem nav iespējama kaut minimāla integrācija. Taču Imigrācijas likuma grozījumi un nekonsekvence to ieviešanā var negatīvi ietekmēt mazākumtautību lingvistisko attieksmi. Vienlaikus ažiotaža, ko šie grozījumi izraisījuši, nostiprina sabiedrībā maldīgu viedokli, ka lielākā daļa Latvijā dzīvojošo mazākumtautību pārstāvju latviešu valodu nezina un ikdienā nelieto.

ILUSTRĀCIJA 8: UZDEVUMA 1.2. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

PROBLĒMSITUĀCIJAS (Mērķa grupu vajadzības)

Latviešu valodas lietošanas intensitāte Latvijas publiskajā telpā un ikdienas neformālajās attiecībās nepieaug atbilstoši valodas pratēju īpatsvaram

Angļu valodas lietojuma pieaugums apdraud latviešu valodas pozīcijas Latvijā

Darba devēja nepamatotas prasības pārvaldīt svešvalodu, visbiežāk krievu valodu, uztur lingvistiskās diskriminācijas iespējas
Sistemātiski trūkst kvalificēti pedagogi, kas ir gatavi strādāt ar skolēniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda

ATBILSTĪBA

- Atbilst mērķgrupas (mazākumtautību) vajadzībām
- Atbilst plašākai valsts valodas politikas stratēģijai, kas formulēta Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam
- Atbilst politikas virsmērķim, jo gan Satversmes kodolā, gan augstākā līmeņa politikas plānošanas dokumentos uzsvērta latviešu valodas nozīme

LIETDERĪBA

- Nostiprina pozitīvu attieksmi pret latviešu valodu kā publiskās saziņas un demokrātiskās līdzdalības valodu
- Attīstīta mazākumtautību jauniešu izpratni par latviešu kultūru

IETEKME

- Īstenotais pasākums sasniedz mazākumtautību jauniešus
- Aktualizētie rezultātīvo rādītāju dati nav pieejami, kas ļautu izvērtēt plašākas latviešu valodas situācijas izmaiņas

Avots: Autori

Intervējamie prognozē, ka latviešu valodas situācija krasi uzlabosies, kad pilnībā notiks pāreja uz valsts valodu izglītībā. 2022. gada 29. septembrī Saeimas pieņemtie grozījumi Izglītības likumā⁷⁵ un Vispārējās izglītības likumā⁷⁶ paredz trīs gadu laikā pāriet uz mācībām tikai latviešu valodā. Saskaņā ar IZM skolu aptaujas datiem lielākā daļa skolu pārejai uz mācībām latviešu valodā ir gatavas. Taču šīs straujās reformas izgaismo augošu problēmu - trūkst kvalificētu pedagogu, kas spēj strādāt ar jauniešiem un citām vecumgrupām, kurām latviešu valoda nav dzimtā valoda. LVA sadarbībā ar LU pašlaik veido kvalifikācijas

⁷⁴ Imigrācijas likums. Pieņemts 2002. gada 20. novembrī. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/68522>

⁷⁵ Izglītības likums. Pieņemts 1998. gada 17. novembrī, grozījumi 2022. gada 29. septembrī. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/336247-grozijumi-izglitibas-likuma>

⁷⁶ Vispārējās izglītības likums. Pieņemts 1999. gada 30. jūnijā, grozījumi 2022. gada 29. septembrī. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/336246-grozijumi-visparejas-izglitibas-likuma>

celšanas programmu, kuras ietvaros varētu sagatavot latviešu valodas pedagogus darbam ar pieaugušajiem. Šī programma varētu sākt darbību 2024. gadā. No intervijām izriet, ka būtu jāizstrādā ilgtspējīgi jaunos pedagogus motivējoši mehānismi, piemēram, atlaides studijām augstskolās vai mērķstipendijas. Sagatavojot plānu par saliedētu un pilsoniski aktīvu sabiedrību nākamajiem gadiem, ir nepieciešams vairāk uzsvērt šos izaicinājumus un ieskicēt horizontālos risinājumus, kas palīdzēs nostiprināt latviešu valodu kā sabiedrību vienojošu pamatu ikdienas saziņā un kas ir saskaņā ar Valsts valodas politikas pamatnostādņiem 2021.-2027. gadam.

SPASAP ir minēti divi ar 1.2. uzdevumu saistīti rezultatīvie rādītāji, kas liecina par pieaugošu Latvijas iedzīvotāju īpatsvaru, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda, bet kuri latviešu valodu prot. Centrālās statistikas pārvaldes 2022. gadā veiktā apsekojuma rezultāti⁷⁷ liecina, ka 89,3% Latvijas iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem, kuru dzimtā valoda nav latviešu, spēj sazināties latviešu valodā. Tas nozīmē, ka attiecībā pret SPASAP definēto bāzes vērtību, kuru nosaka 2016. gadā CSP apkopotie pašvērtējuma dati, ir pamats runāt par būtisku progresu. SPASAP tiek arī izmantoti faktiski dublējoši rezultatīvie rādītāji, kuru bāzes vērtību ir nosaka LVA aptauju dati. Taču pēdējie LVA dati ir publicēti par laika posmu no 2016. līdz 2020. gadam, kas neļauj spriest par pārskata periodā notikušajām pārmaiņām. Valsts valodas monitoringu ir plānots sagatavot ik pēc septiņiem gadiem, kas atbilst valsts politikas plānošanas pilnajam ciklam. 2023. gada nogalē tiks veikta fokusēta aptauja starpziņojuma sagatavošanai par Valsts valodas politikas pamatnostādņu ieviešanu, taču vērtējuma tapšanas laikā jaunākie dati vēl nebija iegūti. Datu trūkums liek pārskatīt šī SPASAP izvēlēto rezultatīvā rādītāja nozīmi un apsvērt iespēju tos aizvietot ar alternatīviem rādītājiem.

4.1.3. 1.3. UZDEVUMS “VEICINĀT VIENOJOSAS SOCIĀLĀS ATMIŅAS IZPRATNES VEIDOŠANOS SABIEDRĪBĀ”

Šis uzdevums palīdz risināt 8., 9. un 10. problēmu, kuras saistītas ar Latvijas sabiedrības priekšstatiem/ izpratni par vēsturi un nacionālo identitāti.

POLITIKAS ĪSTENOŠANA | Pārskata periodā 1.3. uzdevuma sasniegšanu ir nodrošinājuši trīs pasākumi:

1. Vienojošas atceres kultūras attīstību veidojošas iniciatīvas;
2. Izglītojošas programmas Latvijas sabiedrībai par Latvijas valstiskuma veidošanos un attīstību Eiropas un Pasaules vēstures kontekstā, kas veicina piederības sajūtu un saliedētību Latvijas sabiedrībā;
3. Pierādījumos balstītas informācijas par Latvijas vēstures notikumiem popularizēšana.

MĒRĶAUDITORIJA | Īstenotie pasākumi ir sasnieguši daudzveidīgu auditoriju gan Rīgā, gan Latvijas reģionos. Organizējot dažādus atceres pasākumus, publiskajā telpā ir izdevies izcelt arī Latvijas vēsturisko mazākumtautību - romu un ebreju - traģisko pieredzi.

PASĀKUMU EFEKTIVITĀTE |

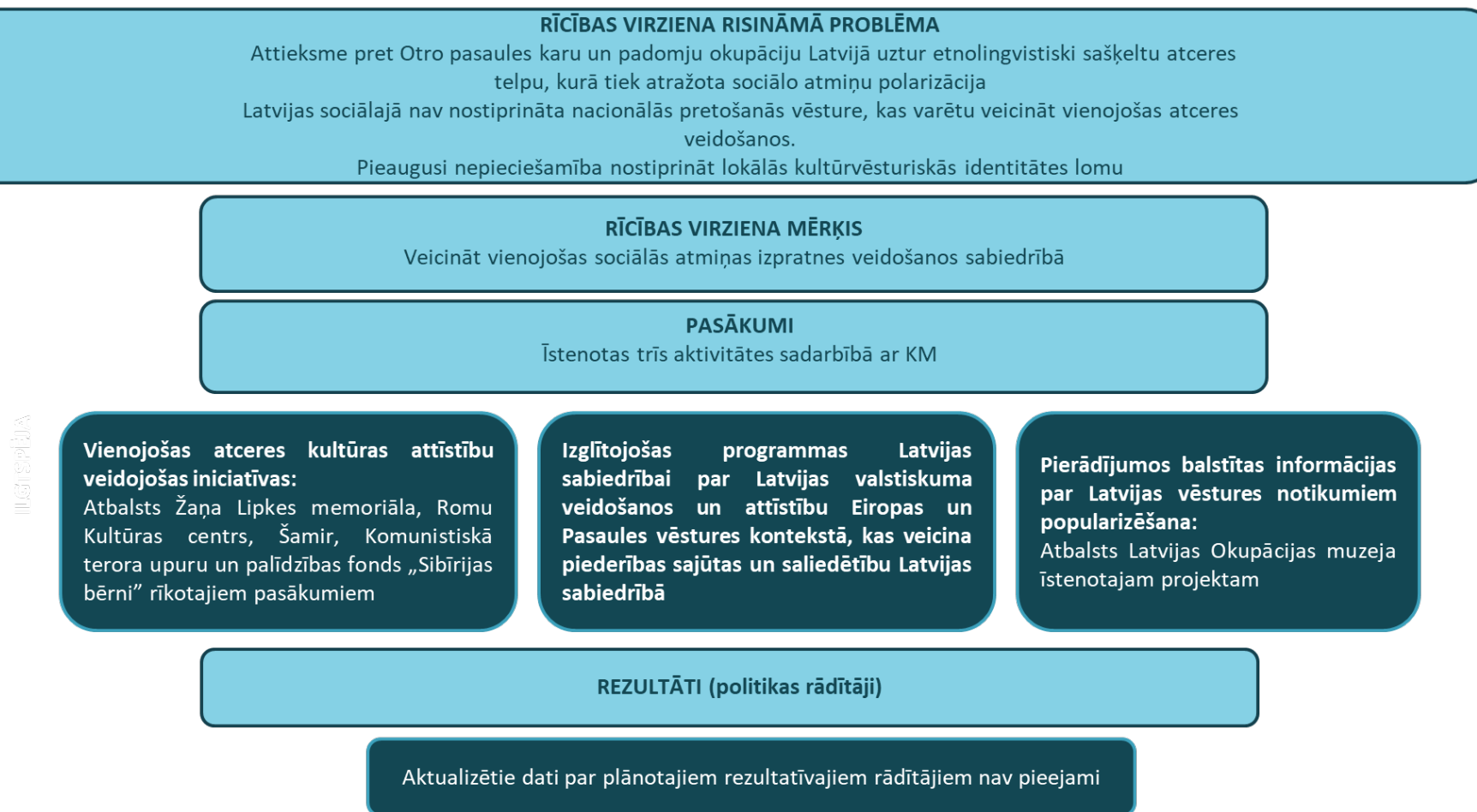
KM atbalstītie pasākumi ir būtisks papildinājums kopējam vēstures politikas devumam pārskata periodā. Daudzveidīgie pasākumi ar relatīvi ierobežotiem resursiem ir palīdzējuši sasniegt dažādas auditorijas un kopumā sekmējuši vienojošu vēsturisko priekšstatu un atceres prakšu attīstību Latvijas sabiedrībā. Būtiski, ka pasākumu īstenošanā ir iesaistījušās arī vairākas privātās atmiņu institūcijas, kas darbojas gan nacionālā, gan reģionālā līmenī - Ekspozīcijas “Sirdsapziņas ugunsurs” atbalsta fonds, “Atmiņu ugunsurs”, Žaņa Lipkes memoriāls, biedrība “Šamir”, biedrība “Romu Kultūras centrs”, nodibinājums “Komunistiskā terora upuru un palīdzības fonds “Sibīrijas bērni””. Tas ir parādījis aktīvas pilsoniskās sabiedrības lomu Latvijas atceres telpas problēmjautājumu risināšanā.

⁷⁷ Centrālā statistikas pārvalde. 2023. Apsekojuma "Pieaugušo izglītība" rezultāti, 2022. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/izglitiba-kultura-zinatne/muzizglitiba/publikacijas-un-infografikas/15182?themeCode=II>

Intervējamie uzsver, ka nākamajā plānā par saliedētu un pilsoniski aktīvu sabiedrību nepieciešams paredzēt tematiski fokusētāku atbalstu dažādiem vēstures komunikācijas pasākumiem. Īpaši pozitīvi vērtējama 2023. gadā uzsāktā sadarbība ar LOM un LU, kuras ietvaros tiek īstenota plaša publiskās vēstures programma. Šī sadarbība nodrošina pasākumu kopumu trīs gadu garumā, kā ietvaros tiek aktualizēta pēckara nacionālās pretošanās daudzšķautņainā pieredze, kā arī polemiku raisošas Latvijas vēstures tēmas. Sagatavojot nākamo plānu par saliedētu un pilsoniski aktīvu sabiedrību, ieteicams izmantot arī LU pētnieku rekomendācijas par nacionālās pretošanās un opozicionārās kultūras vēstures vietu Latvijas atmiņu politikā, kuras izstrādātas Valsts pētījumu programmas "Letonika latviskas un eiropiskas sabiedrības attīstībai" projektā "Neatkarības arheoloģija: jaunas pieejas nacionālajai pretestības vēsturei Latvijā"⁷⁸.

⁷⁸ LU. (2022). Neatkarības arheoloģija: jaunas pieejas Nacionālajai pretestības vēsturei Latvijā. Iegūts no: <https://www.lu.lv/zinatne/programmas-un-projekti/nacionalas-programmas-un-projekti/letonika-latviskas-un-eiropiskas-sabiedribas-attistibai/neatkaribas-arheologija-jaunas-pieejas-nacionalajai-pretestibas-vesturei-latvija/>

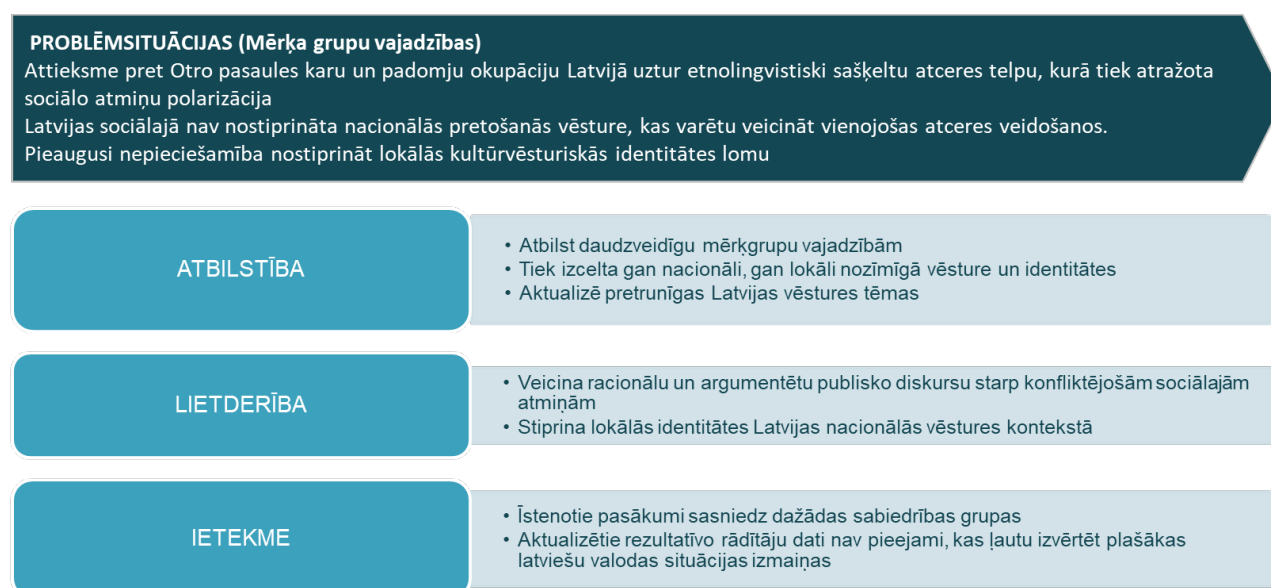
ILUSTRĀCIJA 9: UZDEVUMA 1.3. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

Avots: Autori

Līdzās SPASAP īstenotajiem pasākumiem jāuzsver arī kopējās atceres ekosistēmas attīstība pārskata periodā, kas ietekmē 1.3. uzdevuma efektivitātes izpratni un atbalstu noteiktiem nākotnes virzieniem. Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā Latvijas publiskā telpa ir atbrīvota⁷⁹ no daudziem totalitārisma simboliem un padomju okupācijas laika memoriālā mantojuma. Tas ir saasinājis latentu atceres konfliktu, kā arī ir būtiski samazinājis iespējas publiski paust atbalstu prosovjetiskajam un impēriskajam Krievijas vēstures naratīvam, kas daudzu gadu garumā ir ietekmējis Latvijas krievvalodīgās minoritātes sociālo atmiņu⁸⁰ (Kaprāns et al. 2022). Vienlaikus sociālās atmiņas pētījumi liecina, ka jaunākajā paaudzē pastiprinās ignorance pret konfliktējošiem vēstures naratīviem. Tas ne tikai liecina par sociālās aizmiršanas mehānisma darbību, bet arī izgaismo vēstures izglītības lomu vispārējās izglītības sistēmā.

ILUSTRĀCIJA 10: UZDEVUMA 1.3. NOVĒRTĒJUMS

Avots: Autori

Latvijas augstākās valsts amatpersonas ir aktualizējušas jautājumu par vēstures izglītību vispārējās izglītības sistēmā un sistemātiski nepietiekošo finansējumu Latvijas vēstures pētniecībai un komunikācijai ar sabiedrību (publiskās vēstures iniciatīvas) kā, piemēram, izstādes, kino, izrādes. Tā rezultātā no valsts budžeta ir piešķirti līdzekļi valsts pētījumu programmas “20. un 21. gadsimta vēstures pētniecība un cilvēkkapitāla ataudze”⁸¹ īstenošanai. Līdzās valsts atbalstam vēstures skaidrošanā ir radušās arī jaunas privātas iniciatīvas. Piemēram, Ebreju kopienas restitūcijas fonds atbalsta pilsoniskās sabiedrības iniciatīvas, kas saistītas gan ar holokausta vēstures izpēti, gan sabiedrības saliedētību.

SPASAP 1.3. uzdevumam ir minēti pieci rezultatīvie rādītāji, kuru bāzes vērtības ir ņemtas no 2017. gadā veiktā Latvijas sociālās atmiņas monitoringa⁸². Atkārtoti dati par šiem rādītājiem vairs nav iegūti, tādēļ nav

⁷⁹ Likums "Par padomju un nacistisko režīmu slavinošu objektu eksponēšanas aizliegumu un to demontāžu Latvijas Republikas teritorijā". Pieņemts 2022. gada 22. jūnijā. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/333439>

⁸⁰ M. Kaprāns. (2022). Toppling Monuments: How Russia's War against Ukraine has Changed Latvia's Memory Politics. Cultures of History Forum. <https://www.cultures-of-history.uni-jena.de/latvia/toppling-monuments-how-russias-war-against-ukraine-has-changed-latvias-memory-politics>

⁸¹ Latvijas Zinātnes padome. (2023). 20. un 21. gadsimta vēstures pētniecība un cilvēkkapitāla ataudze. Iegūts no: https://www.lzp.gov.lv/lv/20-un-21gadsimta-vestures-petnieciba-un-cilvekkapitala-ataudze?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

⁸² M. Kaprāns, A. Saulītis. (2017). Latvijas sociālās atmiņas monitoringa 2017. Iegūts no: https://www.academia.edu/32932266/Latvijas_soci%C4%81l%C4%81s_atmi%C5%86as_monitorings_2017

iespējams izvērtēt izmaiņas sabiedriskajā domā un atceres praksēs. Vienlaikus jāuzsver, ka rādītāju sagaidāmās vērtības 2024. gadā tiek plānotas statistiskās kļūdas robežās, kas ierobežo iespējas tos izmantot kā pārmaiņu indikatorus. Nākotnē ieteicams izvirzīt augstākus izaugsmes rādītājus (vismaz 5 procentpunkti) vai arī nomainīt tos pret citiem līdzīgiem rādītājiem, kas informē par izmaiņām Latvijas sociālajā atmiņā.

4.1.4. SECINĀJUMI UN IETEIKUMI VIRZIENA PASĀKUMU ĪSTENOŠANAI NĀKOTNĒ

Nacionālās identitātes un piederības virziena izvērtējums atklāj globālo pārmaiņu un satricinājumu iespaidu uz Latvijas sabiedrības saliedētību. Atskaites periodā sabiedrības noskaņojumu ir būtiski ietekmējusi Covid-19 pandēmija, kas ierobežoja ierastās brīvības, un Krievijas iebrukums Ukrainā, kas ir ne tikai veicinājis nacionālu mobilizāciju un Latvijas iedzīvotāju vēlmi aizsargāt valsti, bet ir arī saasinājis etniskās attiecības, kas ieguvušas latentu etniskā konflikta pazīmes.

Pašreizējos apstākļos sabiedrības saliedētības un aktīvas pilsoniskās sabiedrības stratēģijai ir jābūt orientētai uz Latvijas demokrātisko vērtību veicināšanu dažādās sabiedrības grupās, bet vienlaikus tai ir jāveicina paš aizsargājošās demokrātijas ideja. Princips, ka demokrātijai ir jāspēj sevi aizsargāt, var vienot nacionālās pretošanās atceri un tās varoņus ar šodienas valstiskuma apziņu, kurā drošības un apdraudētības jautājumi ir kļuvuši daudz redzamāki nekā pirms diviem gadiem. Uz šī fona ir svarīgi spēt identificēt arī alternatīvu saliedētības potenciālu jaunākajā paaudzē, kuras dienaskārtībā nacionālās identitātes apdraudējuma jautājumi vairs nav nozīmīgi, bet priekšplānā izvirzās universālas sociālās neaizsargātības un klimata pārmaiņu tēmas⁸³.

Izvērtējot pasākumus, kas ir īstenoti šajā politikas virzienā, var pamanīt nekonsekvenci starp izvērsto pasākumu klāstu, kas orientējas uz valstiskuma apziņas, piederības un sociālās atmiņas uzdevumiem, un latviešu valodas stiprināšanu, kam pārskata periodā ir bijis veltīts tikai viens pasākums. Taču ģeopolitiskās izmaiņas Latvijā ir radījušas jaunas grupas Latvijas lingvistiskajā ainavā (politiski motivētu Krievijas pilsoņu imigrācija, Ukrainas bēgļi), kuras ir svarīgi izcelt nākamajā plānā kā sabiedrības saliedētības problēmas. Vienlaikus ir nepieciešams ieviest jaunus un atbilstošākus rezultatīvos rādītājus visiem šī virziena uzdevumiem, kas ļautu labāk izvērtēt īstenoto pasākumu efektivitāti.

4.2. 2. RĪCĪBAS VIRZIENS “DEMOKRĀTIJAS KULTŪRA UN IEKĻAUJOŠS PILSONISKUMS”

Problēmas, kuru risināšanai bija nepieciešams īstenot noteiktu valdības politiku.

Balstoties uz sekundāro avotu analīzi, intervējamo paustajiem viedokļiem un paša SPASAP izklāstu, iespējams nodalīt sekojošas problēmas, kuru risināšana ir konkrētā rīcības virziena centrā:

1. Lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju netic savai spējai ietekmēt rīcībpolitiku, turklāt politiskais cinisms un apātija īpaši izplatīti Latvijas mazākumtautību vidū;
2. Iedzīvotājiem trūkst pārliecības, ka politiķi viņos ieklausās - viņu balsij ir nozīme, tiek ņemts vērā dažādu sabiedrības grupu viedoklis un situācija;
3. Zema iedzīvotāju līdzdalība sabiedriskajos un politiskajos procesos, lēmumu pieņemšanā valsts un pašvaldību līmenī;
4. Vāji attīstīta pilsoniskā sabiedrība, NVO prasmes, finansējums un kapacitāte;
5. Ārkārtīgi zema uzticēšanās politiskajām institūcijām;
6. Nepietiekama savstarpējā uzticēšanās, kas kavē sadarbību kopīgu mērķu sasniegšanā;
7. Zema iedzīvotāju medijpratība, nepietiekamas kritiskās domāšanas prasmes pieaugoša populisma un informatīvās vides draudu apstākļos;
8. Nepietiekams bērnu un jauniešu pilsoniskās izglītības līmenis, kas kavē jauniešu līdzdalību;

⁸³ Friedrich Ebert Stiftung. (2022). Youth study. Baltic countries. Iegūts no: <https://library.fes.de/pdf-files/id/19168-20220509.pdf>

9. Iedzīvotāji nepietiekoši novērtē nepieciešamību ieguldīt kopējā sabiedrības labumā un iesaistīties kolektīvā rīcībā, tostarp iesaistoties brīvprātīgajā darbā.

4.2.1. 2.1. UZDEVUMS “VEICINĀT IEDZĪVOTĀJU DEMOKRĀTIJAS PRASMJU UN ZINĀŠANU APGUVI ATBILSTOŠI GLOBĀLAJEM UN LAIKMETA IZACINĀJUMIEM, TAI SKAITĀ MŪŽIZGLĪTĪBAS KONTEKSTĀ”

No iepriekš minētajām problēmām, uz 2.1. uzdevumu vistiešāk attiecas nepietiekama bērnu un jauniešu pilsoniskā izglītība (8.) un sadarbības prasmes (9.), taču arī politiskā apātija, neticība savai spējai ietekmēt politiskos procesus (1. un 2.), un zemā savstarpējā uzticēšanās, gan uzticēšanās politiskajām institūcijām (5. un 6.).

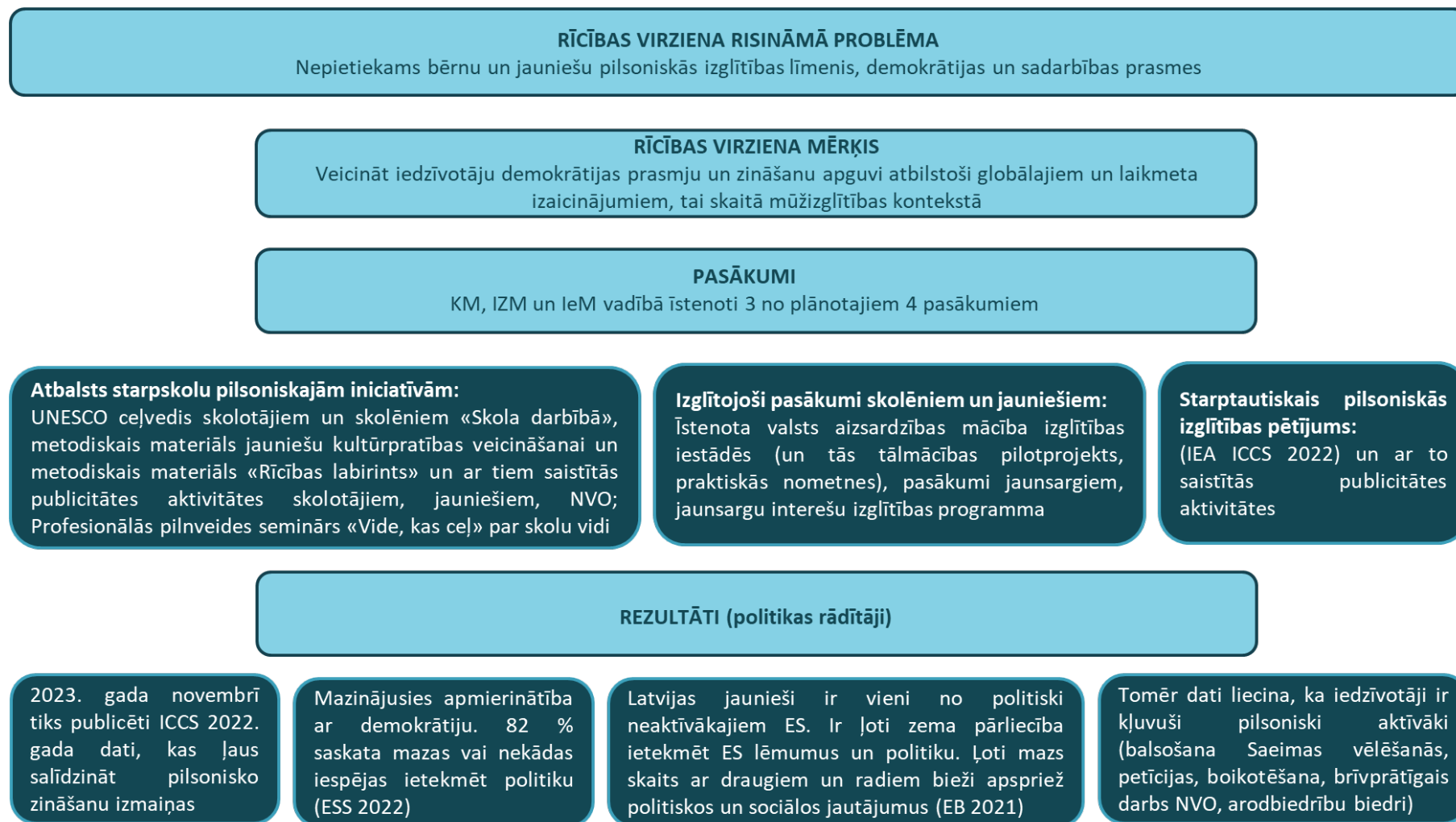
POLITIKAS ĪSTENOŠANA | 2.1. uzdevums tika sadalīts četros īstenojamo pasākumu kopumos:

1. Demokrātijas un līdzdalības zināšanu un prasmju apguves domnīcas;
2. Atbalsts starpskolu pilsoniskajām iniciatīvām;
3. Izglītojoši pasākumi skolēniem un jauniešiem par pilsoniskās līdzdalības nozīmi valsts aizsardzībā;
4. Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums (IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022).

Pasākumu īstenošanā bija iesaistītas četras galvenās atbildīgās iestādes:

- KM kā atbildīgā par demokrātijas un līdzdalības zināšanu un prasmju apguves domnīcām (netika īstenots) un atbalstu starpskolu pilsoniskajām iniciatīvām, kas bija vērstas uz bērniem, jauniešiem, skolotājiem un jauniešu organizācijām (īstenotājs UNESCO LNK);
- IZM kā atbildīgā par Starptautisko pilsoniskās izglītības pētījumu (IEA International Civic and Citizenship Education Study, IEA ICCS 2022). Pētījumu īstenoja LU darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 8.3.6. specifiskā atbalsta mērķa “Ieviest izglītības kvalitātes monitoringa sistēmu” 8.3.6.2. pasākuma “Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide” Eiropas Sociālā fonda projekta Nr. 8.3.6.2/17/I/001 “Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana” ietvaros. Izpēte vērsta uz 15 gados veciem skolēniem.
- AiM un IZM kā atbildīgās par izglītojošiem pasākumiem skolēniem un jauniešiem par pilsoniskās līdzdalības nozīmi valsts aizsardzībā.

ILUSTRĀCIJA 11: UZDEVUMA 2.1. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

Avots: Autori

SASNIEGTĀS MĒRĶAUDITORIJAS

Visu īstenoto pasākumu galvenā mērķa grupa bija bērni un jaunieši, kas mācās izglītības iestādēs, NVO un skolotāji, kas ar šiem jauniešiem strādā. Pasākumi nav centušies speciāli iekļaut, aktivizēt un uzrunāt Latvijas diasporas jauniešus, mazākumtautību jauniešus vai jauniešus no sociālās atstumtības riska grupām, un trūkst informācijas par to, cik lielā mērā tas izdevies.

Lai gan nepietiekamu līdzdalības, demokrātijas un pilsonisko prasmju problēma skar visu sabiedrību, SPASAP ietvaros īstenotās aktivitātes, kas būtu vērstas uz sabiedrību kopumā, nav tikušas īstenotas, tādējādi "mūžizglītības" aspekts šobrīd nav aptverts.

PASĀKUMU EFEKTIVITĀTE

No plānotajām četrām aktivitātēm SPASAP darbības periodā īstenotas trīs, jo aktivitātei "Demokrātijas un līdzdalības zināšanu un prasmju apguves domnīcas" netika piešķirts nepieciešamais finansējums. Vienlaikus intervējamie uzskata, ka šādas domnīcas būtu nepieciešamas, jo tās tiešā veidā attīsta visas sabiedrības demokrātijas un līdzdalības prasmes, un veicina pārliecību par pašu spējām ietekmēt sabiedriskos un politiskos procesus. Iespējams, tajos varētu īpaši koncentrēties uz konkrētiem sabiedrībā aktuāliem problēmjasautājumiem, kā arī intervējamie iesaka pievērst uzmanību tam, lai pasākumos nebūtu tikai aktīvākie sabiedrības pārstāvji.

Kopumā SPASAP iekļautie pasākumi labi saskan ar Jaunatnes politikas pamatnostādņem 2021.-2027. gadam, kurās arī akcentēta nepieciešamība veicināt jauniešu pilsoniskās līdzdalības prasmes, kā arī valsts mēroga jautājumu risināšanā iesaistīt skolu, vietējo kopienu, pašvaldību. Atbilstoši minētajām pamatnostādņem SPASAP iekļautajās aktivitātēs veidota sadarbība gan ar skolām, gan NVO sektoru.

SPASAP iekļautās aktivitātes saskan arī ar Reģionālās politikas pamatnostādņem 2021.-2027. gadam. Piemēram, reģionālās politikas pamatnostādņēs paredzēta teritoriālā pieeja, tostarp paplašinot atbalsta iespējas vietējo teritoriālo kopienu (t.i., iedzīvotāju virzītām) iniciatīvām, tai skaitā iekļaujot to izglītošanu, sociālo un pilsonisko prasmju stiprināšanu. SPASAP īstenotie UNESCO semināri norisinājušies dažādās vietās Latvijā, materiālu izstrādē iesaistītas arī reģionu skolas un augstskolas (piem., Brocēnu vidusskola, Daugavpils universitāte, Vidzemes augstskola). Jaunsardzes pasākumi (nometnes, pārgājieni, ekskursijas) arī bijuši ar plašu reģionālo tvērumu, un valsts aizsardzības mācībā iesaistīts liels skaits izglītojamo no dažādām Latvijas vietām. Veiktais pilotprojekts (skatīt pielikumu) ļaus nākotnē sasniegt vēl lielāku skaitu izglītojamo, tostarp Latvijas diasporas jauniešus. Svarīgi, ka UNESCO izstrādātie materiāli ikvienam ir pieejami internetā, un būs izmantojami ne vien formālajā, bet arī neformālajā izglītībā. Tas veicinās plašāku jauniešu iesaisti attīstības plānošanas procesos gan valsts, gan reģionu, pilsētu un apkaime līmenī.

SPASAP īstenotie pasākumi, kuros liels uzsvars likts uz bērniem un jauniešiem, daļēji saskan ar Latvijas Piekto nacionālo atvērtās pārvaldības rīcības plānu 2022.–2025. gadam, taču atbilstoši šim plānam, demokrātijas procesos daudz vairāk jāiesaista arī dažādas riska grupas – iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem, mazākumtautību pārstāvji, seniori, iedzīvotāji ar zemām tehnoloģiju prasmēm, Latvijas pierobežā (nomalēs) dzīvojošie u.c. Šiem jautājumiem SPASAP tiešā veidā netika pievērsta pietiekama uzmanība.

Īstenotie pasākumi sasaucas arī ar NAP 2021.-2027. gadam uzstādījumu, ka "Mūsdienu izglītība piedāvā arī pilsoniskai sabiedrībai nepieciešamās līdzdalības prasmes un spējas aizstāvēt savas tiesiskās intereses"⁸⁴.

Kopumā pasākumi palīdz virzīties uz uzstādīto mērķi. UNESCO izstrādātie ceļveži un vadlīnijas būs vērtīgs palīgmateriāls skolēniem, skolotājiem un NVO, īpaši kompetenču izglītības kontekstā. Pētījums International Civic and Citizenship Education Study⁸⁵ ir pasaulē lielākais starptautiskais un vienīgais pilsoniskās izglītības pētījums, un tas ir kritiski svarīgs, lai saprastu, kā mainās situācija pilsoniskās izglītības jomā Latvijā. Arī valsts aizsardzības mācība un Jaunsargu kustība palīdzēs celt jauniešu pilsonisko apziņu, patriotismu, demokrātijas vērtības apzināšanos un prasmi sadarboties atbilstoši Ministru kabineta 2016.

⁸⁴ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam. 8.lpp. iegūts no:

https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

⁸⁵ IEA. ICCS. 2022. International Civic and Citizenship Education Study. Iegūts no: <https://www.iea.nl/studies/iea/iccs>

gada 15. jūlija noteikumu Nr. 480 "Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība" 6. punktā noteiktajiem mērķiem.

Vecuma grupa 14-28 gadi ir posms, kad notiek visintensīvākie politiskās socializācijas procesi⁸⁶, tādēļ plāna uzsvars uz jauniešiem ir saprotams un atbalstāms. Vienlaikus pētījumi liecina, ka pilsoniskā izglītošanās turpinās visas dzīves garumā⁸⁷. Ņemot vērā padomju laika un demokrātiskās pārejas perioda atstāto pilsoniskās pasivitātes nospiedumu daļā vecāka un vidēja gadagājuma cilvēkos, Latvijā trūkst pasākumu, kas pievērštos sabiedrībai kopumā. PROVIDUS rīkotajos deliberatīvajos pasākumos izstrādātie ieteikumi norāda uz to, ka īpaša uzmanība jāpievērš aktivitātes veicināšanai reģionos, kā arī sociāli mazaizsargātajās iedzīvotāju grupās.

ILUSTRĀCIJA 12: UZDEVUMA 2.1. REZULTĀTI

PROBLĒMSITUĀCIJAS (mērķa grupu vajadzības):

Nepietiekams bērnu un jauniešu pilsoniskās izglītības līmenis, kas kavē līdzdalību iedzīvotāji nepietiekoši novērtē nepieciešamību ieguldīt kopējā sabiedrības labumā un iesaistīties kolektīvā rīcībā

ATBILSTĪBA

- Atbilst galveno mērķa grupu (bērnu, jauniešu, skolotāju) vajadzībām
- Nepietiekoši aptver sabiedrību kopumā
- Nepietiekoši pievērš uzmanību riska grupām (NEETS, mazākumtautības)

LIETDERĪBA

- Lietderīgi kompetenču izglītības kontekstā
- Īpaši aktuāli kara Ukrainā kontekstā
- Pasākumus īsteno zināšākie profesionāļi

IETEKME

- Pasākumi vajadzīgi, pozitīva ilgtermiņa ietekme
- Nepietiekama pasākumu daudzveidība
- Iespējams paplašināt auditorijas aptveri atsevišķiem pasākumiem

Avots: Autori

Ietekmes ilgspējas kontekstā kā ļoti pozitīvs aspekts jāatzīmē tas, ka virziena ietvaros izstrādātos materiālus (gan UNESCO vadlīnijas, gan pilsoniskās izglītības pētījumu) pavadījis plašs pasākumu loks ar mērķi tos popularizēt un veicināt to izmantošanu mērķa grupā. Pasākumu ilgspēju veicinās tas, ka UNESCO izstrādātie materiāli ir publicēti internetā un tos brīvi varēs izmantot jebkurš interesents. Izmantošanu veicinās tas, ka kompetenču pieejā balstītajā mācību saturā pilsoniskā izglītība ir iekļauta kā viena no pamatkompetenču jomām visos līmeņos. Vienlaikus cilvēku skaits, kas pasākumu ietvaros iepazinās ar materiāliem, nav ļoti liels, tādēļ ir svarīgi pārdomāt materiālu aktīvāku popularizēšanu plašsaziņas līdzekļos, ar dažādu papildu pasākumu un prezentāciju palīdzību, kā arī valsts institūciju (IZM u.c.) tīmekļvietnēs. Iespējas šo ieteikumu īstenot, protams, atkarīgas gan no izstrādātāju kapacitātes, gan arī mediju un institūciju atsaucības. Interese par iesaistīšanos Jaunsardzē un Jaunsargu interešu izglītības programmā ir ļoti liela, un dati liecina, ka tiek sasniegts ļoti liels skaits jauniešu. Arī valsts aizsardzības mācība vēršas plašumā, un tās efektivitāti veicinās arī attālinātas mācīšanās iespēja.

⁸⁶ I.Mieriņa, E.Cers. (2015). Is Communism to Blame for Political Disenchantment in Post-Communist Countries? Cohort Analysis of Adults' Political Attitudes. Iegūts no:

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09668136.2014.927641?casa_token=XzAOF1QqSyoAAAAA%3AHQ-2646E5qtR07RWU6MK_OAkoPAxX_ljfsXMtKVAbOB6JZ5uhIV-i9jf8W51JWlIN0XQsnaI

⁸⁷ W.Mishler, R.Rose. (2007). Generation, Age, and Time: The Dynamics of Political Learning during Russia's Transformation. Iegūts no: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1540-5907.2007.00283.x?casa_token=KZcq9r2s4LoAAAAA%3AjAWmnSEB2ijzyWkpgJmRLMG45AHCUBzPjgMysYkSLXq6K3Ratf1LZlH79c-dSMzW2OzTU43Uub54Q

Ratf1LZlH79c-dSMzW2OzTU43Uub54Q

Pasākumi kopumā vērtējami kā lietderīgi – tie ir īstenoti augstā kvalitātē, iesaistot labākos jomas profesionāļus un ņemot vērā mērķa grupu vajadzības. Konkrēto pasākumu ietekmi īstermiņā izvērtēt ir ļoti grūti, jo vairāki no īstenotajiem pasākumiem, piemēram, skolotāju semināri un vadlīnijas, iespaidu var parādīt tikai pēc vairākiem gadiem, kad izstrādātie ieteikumi jau pilnībā būs aprobēti mācību procesā. Tomēr intervējamo vērtējums ir pozitīvs, un visi īstenotie pasākumi tiek atzīti par ļoti vajadzīgiem un turpināmiem. Vienlaikus īstenoto pasākumu loks ir ļoti šaurs, bet tas varētu būt daudzveidīgāks. Piemēram, pētījumi liecina, ka pilsoniskās prasmes vislabāk tiek apgūtas nevis skolas solā, bet darbībā, iesaistoties dažādās brīvprātīgajās aktivitātēs, nevalstiskajās organizācijās u.tml. Tāpat par pilsonisko izglītību jādomā mūžizglītības kontekstā, neaizmirstot arī vecāku paaudžu iedzīvotājus.

SPASAP norādītie rezultatīvie rādītāji nav optimāli un neļauj sniegt skaidru formālu vērtējumu, cik lielā mērā plānotais sasniegts. Piemēram, pilsoniskās izglītības pētījuma 'rezultatīvais rādītājs' ir pats pētījums, taču tas neietver daudzveidīgās aktivitātes pētījuma popularizēšanai, bez kurām pētījuma ietekme būtu ierobežota. Bija plānots, ka UNESCO LNK katru gadu īstenos vismaz 10 starpskolu pilsoniskās iniciatīvas. Šis skaits ne vienmēr ir ticis sasniegts, taču, iespējams, ka labāks rādītājs būtu bijis pasākuma apmeklētāju vai interneta vietnes, kur publicēti materiāli, apmeklētāju skaits, kurš šobrīd ne vienmēr ir norādīts un zināms. Arī AiM gadījumā rādītājs "Vidējās izglītības iestādēs nodrošināta valsts aizsardzības mācības apguve 1190 izglītojamo grupām" ne vien neaptver visu veikto aktivitāšu loku, bet arī nav optimāls snieguma novērtējumam. Labāku priekšstatu sniegtu skolu skaits, kas īsteno šo mācību, apmācāmo skaits, Jaunsargu interešu apmācības programmā iesaistīto skaits u.tml.

4.2.2. 2.2. UZDEVUMS "STIPRINĀT PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ATTĪSTĪBU UN ILGTSPĒJU, VEIDOJOT PILSONISKU KULTŪRU UN ATTĪSTOT IEKĻAUJOŠU PILSONISKUMU"

No iepriekš minētajām problēmām uz 2.2. uzdevumu vistiešāk attiecas vāji attīstīta pilsoniskā sabiedrība, NVO (5.) un zema iedzīvotāju līdzdalība sabiedriskajos un politiskajos procesos (3.), kā arī neticība savai spējai ietekmēt politiskos procesus (1. un 2.) un neuzticēšanās politiskajām institūcijām (5.).

POLITIKAS ĪSTENOŠANA | 2.2. uzdevums tika sadalīts 10 īstenojamo pasākumu kopumos:

1. Programma „NVO fonds”;
2. Pilsoniskās sabiedrības attīstību, iekļaujošu līdzdalību un brīvprātīgo darbu veicinoši informatīvi un izglītojoši pasākumi, tai skaitā pastāvīgs atbalsts reģionu NVO;
3. Reģionu NVO atbalsta programma;
4. NVO līdzfinansējuma programma;
5. Mazākumtautību NVO līdzdalības veicināšanas programma;
6. Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padome;
7. Demokrātijas nedēļa;
8. Pilsoniskās sabiedrības organizāciju izaugsmes sekmēšana, stiprinot dialogu ar sabiedrību un veicinot tās līdzdalību publiskās pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesos;
9. Latvijas Republikas Satversmes lasījumi video un audio formātā, plašā sabiedrībā popularizēta Latvijas konstitūcija un tajā noteiktais demokrātijas funkcionēšanas mehānisms, stiprināta izpratne par valsts pamatiem un uzticēšanos Latvijai;
10. Sekmēt līdzdalības budžeta īstenošanu pašvaldībās.

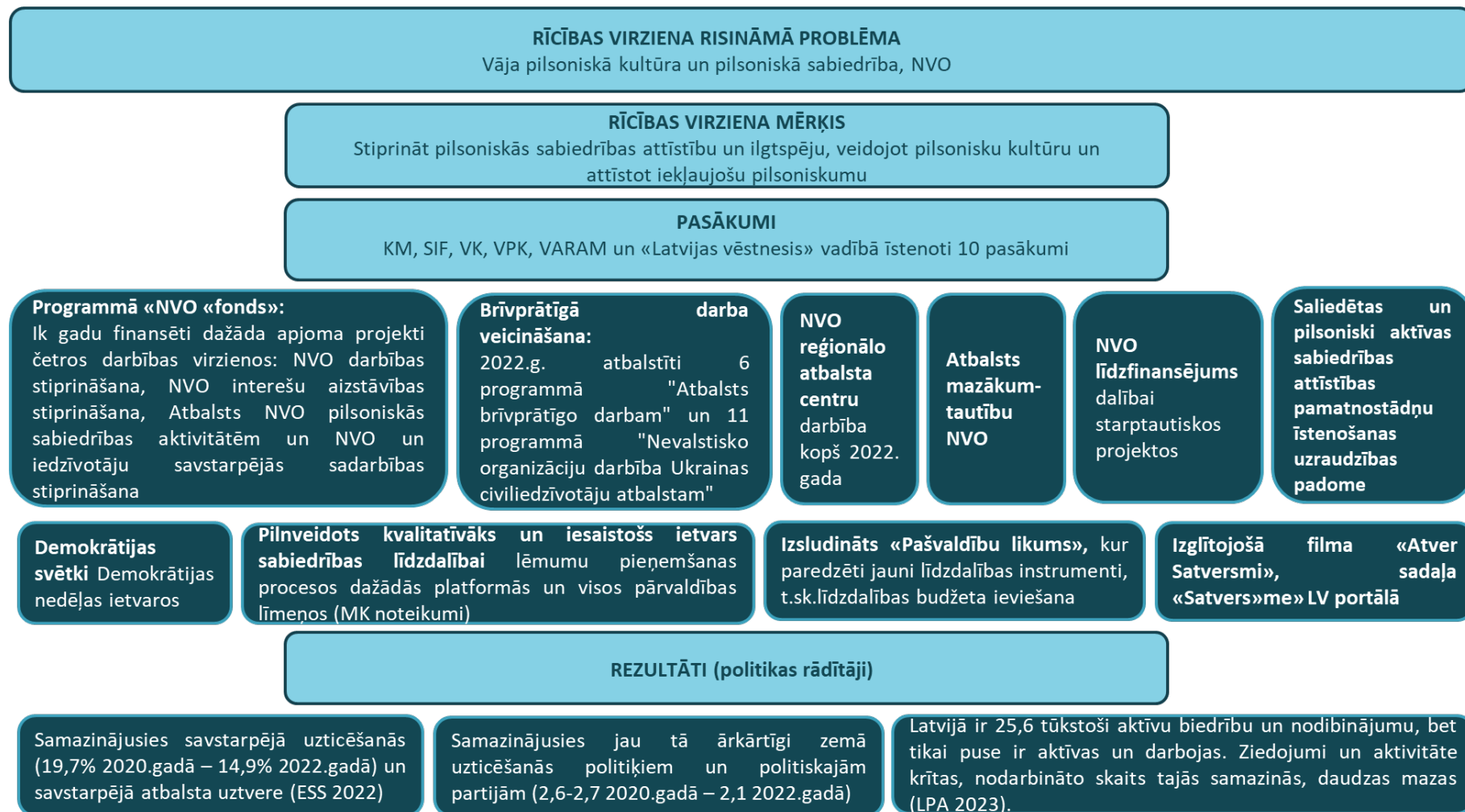
Pasākumu īstenošanā bija iesaistītas sešas galvenās atbildīgās iestādes:

- KM koordinē Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomi un ir atbildīgā iestāde par programmu "NVO fonds" (īsteno SIF, NVO atbalsta centri⁸⁸), reģionu NVO atbalsta programmu un mazākumtautību NVO līdzdalības veicināšanas programmu;

⁸⁸ Veicina informācijas izplatīšanas pasākumus par pieejamo atbalstu.

- SIF kā atbildīgā iestāde par pilsoniskās sabiedrības attīstību, iekļaujošu līdzdalību un brīvprātīgo darbu veicinošiem informatīviem un izglītojošiem pasākumiem;
- VPK kā atbildīgā par demokrātijas nedēļu;
- VK - par Pilsoniskās sabiedrības organizāciju izaugsmes sekmēšanu, stiprinot dialogu ar sabiedrību un veicinot tās līdzdalību publiskās pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesos;
- VSIA „Latvijas Vēstnesis” – par Satversmes lasījumu sagatavošanu un popularizēšanu;
- VARAM - par līdzdalības budžeta īstenošanas veicināšanu pašvaldībās.

ILUSTRĀCIJA 13: UZDEVUMA 2.2. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

Avots: Autori

SASNIEGTĀS MĒRĶAUDITORIJAS | Lielākā īstenoto pasākumu mērķa grupa ir bijusi NVO kā pilsoniskās sabiedrības kodols, atsevišķi izceļot atbalstu mazākumtautību NVO. NVO atbalsts projektu formā ir bijis ļoti elastīgs – no lielākiem līdz maziem, vai pavisam maziem projektiem un vajadzībām (caur NVO atbalsta centriem), turklāt pozitīvi vērtējams, ka SPASAP uzsvars īpaši likts uz NVO un līdzdalības atbalstu visos Latvijas reģionos un pašvaldībās. Atbalsta sniegšana caur projektiem ļāvusi elastīgi reaģēt uz konkrētā brīža vajadzībām, piemēram, 2022. gadā īstenots atbalsts brīvprātīgo darbam Ukrainas civiliedzīvotāju atbalstam (SIF).

Ņemot vērā, ka Latvijā tikai ļoti neliela daļa Latvijas sabiedrības ir NVO biedri, kā trūkums jāatzīmē neliels aktivitāšu, kas vērstas uz sabiedrību kopumā, skaits. Vienlaikus, protams, liela daļa NVO īstenoto aktivitāšu iesaista arī plašāku sabiedrību, ļaujot tām stiprināt savu kapacitāti un piesaistot jaunus dalībniekus.

Kritika, ko SPASAP velta atsevišķi intervējamie ir, ka SPASAP īstenotās aktivitātes (ar dažiem izņēmumiem kā deliberatīvie pasākumi) visefektīvāk sasniegušas un iesaistījušas tos, kuri jau tāpat ir aktīvi, ieinteresēti un jūtas piederīgi, bet mazāk spējušas iesaistīt no pilsoniskuma viedokļa problemātiskās grupas - latviski nerunājošos, vai vāji runājošos, ar zemiem ienākumiem un izglītību, ārpus Rīgas un lielajiem rajonu centriem. Nākotnē, efektivitātes un ietekmes palielināšanai, šos pasākumus būtu vairāk jāmērķē uz konkrētām problēmgrupām.

PASĀKUMU EFEKTIVITĀTE

No plānotajiem 10 pasākumiem vairāki norisinājušies atbilstoši SPASAP, pilnībā sasniedzot plānotos rezultātīvos rādītājus ("NVO fonds", atbalsts mazākumtautību NVO, Satversmes lasījumi), tomēr daļa pasākumu finansējuma trūkuma dēļ īstenota nepilnīgi vai ar novēlošanos.

No plānotajiem "pilsoniskās sabiedrības attīstību, iekļaujošu līdzdalību un brīvprātīgo darbu veicinošiem informatīviem un izglītojošiem pasākumiem, tai skaitā pastāvīgs atbalsts reģionu NVO", tika īstenots tikai atbalsts brīvprātīgā darba un līdzdalības projektiem, sasniedzot uzstādīto mērķi 'vismaz 15 projekti un 1000 brīvprātīgie', atbalstot brīvprātīgā darba un ziedošanas tradīciju attīstību, veicinot iedzīvotāju sadarbību un solidaritāti. Vienlaikus, pat šis atbalsts līdzekļu trūkuma dēļ tika īstenots tikai vienu gadu (2022. gadā), bet informatīvo pasākumu kopums par pilsoniskās līdzdalības formu daudzveidību un iekļaujošas līdzdalības būtību netika īstenots, kā arī netika piešķirts papildu finansiālais atbalsts reģionālo NVO centru darbībai. Atbilstoši plānotajam kopš 2022. gada tika nodrošināta viena reģiona līmeņa NVO atbalsta centra kā pilsoniskās kompetences centra darbība, taču līdzšinējais finansējums ir bijis ļoti mazs un nav ļāvis centriem pilnvērtīgi darboties kā NVO inkubatoriem, kā tas ir bijis iecerēts (ar lielāku līdzdalību pasākumu rīkošanā, juristu, biznesa konsultantu, koprades telpām, apmācībām utml.).

2022. gadā NVO un Memoranda padomē norisinājies ļoti intensīvs darbs, lai tiktu pilnveidots kvalitatīvāks un iesaistošs ietvars sabiedrības līdzdalībai lēmumu pieņemšanas procesos dažādās platformās un visos pārvaldības līmeņos, lai nodrošinātu mūsdienīgu pilsonisko dialogu starp publisko pārvaldi un nevalstisko sektoru, veicinot pārstāvniecību, kas sekmētu, ka sabiedrības intereses tiek uzklautas un ņemtas vērā rīcībpolitikas plānošanas un īstenošanas procesā. Ir izstrādāts Ministru kabineta noteikumu "Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 4.3.4. specifiskā atbalsta mērķa "Sasmērēt aktīvu iekļaušanu, lai veicinātu vienlīdzīgas iespējas, nediskriminēšanu un aktīvu līdzdalību, kā arī uzlabotu nodarbināmību, jo īpaši attiecībā uz nelabvēlīgā situācijā esošām grupām" 4.3.4.5. pasākuma "Atbalsts pilsoniskās sabiedrības organizāciju izaugsmei, stiprinot līdzdalību publiskās pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesos" īstenošanas noteikumi" projekts, kas šobrīd ir saskaņošanas procesā. Citi uzstādītie mērķi (semināri, domnīcas, forumi) nav īstenoti, un publiski pieejamā informācija neļauj pārliecināties, cik lielā mērā šie jautājumi tiks risināti minētajā projektā.

NAP 2021.–2027. gadam nosaka nepieciešamību pēc vienlīdzības politiskās pārstāvniecības jomā: "Valsts pārvaldība ir divu virzienu process, kurā ierosināt un panākt jaunus uzlabojumus var ikviens pilsonis vai organizācija", tādējādi plānā īstenotās aktivitātes atbilst valsts vidēja termiņa prioritātēm. Aktivitātes labi saskan arī ar Latvijas Piekto nacionālo atvērtās pārvaldības rīcības plānu 2022.–2025. gadam, kura mērķis ir veicināt jēgpilnu un efektīvu sabiedrības līdzdalību izsvērtu un kvalitatīvu lēmumu izstrādē un valsts

institūciju darba sabiedrības interesēs atklātību un caurskatāmību, un kurā īpašs uzsvars likts uz atvērtas pārvaldības vērtībām un uzticēšanos pārvaldei. Šajā kontekstā īpaša nozīme ir Pašvaldības likuma pieņemšanai 2020. gadā un izsludināšanai 2023. gadā, kas paredz, ka pašvaldība īsteno līdzdalības budžetu ar mērķi veicināt pašvaldības administratīvās teritorijas iedzīvotāju iesaisti teritorijas attīstības jautājumu izlemšanā. Šis pasākums saskan ar Digitālās transformācijas pamatnostādņu 2021.–2027. gadam un Reģionālās attīstības pamatnostādņu 2021.–2027. gadam vīziju par arvien pieaugošo tehnoloģisko risinājumu lomu arī pilsoniskās līdzdalības jomā un Latvijas valsts pārvaldes modernizācijas plāna 2023.–2027. gadam norādi uz nepieciešamību pēc gudras, efektīvas un atvērtas pārvaldības īstenošanu, izmantojot jaunas metodes un digitālās iespējas, pārvaldei sniedzot saprotamu un pieejamu informāciju un nodrošinot iespējas cilvēkiem līdzdarboties politikas veidošanā. Jāatzīmē, ka intervijas ļauj secināt, ka ikgadējas domnīcas un forumi līdzdalības jautājumu risināšanai, semināri un kapacitātes stiprināšanas pasākumi pilsoniskā dialoga partneru organizāciju, līderu apmācība interešu pārstāvēniecībā un visi citi aktivitātē plānotie pasākumi viennozīmīgi būtu nepieciešami un būtu lietderīgi uzstādīto mērķu sasniegšanā.

Runājot par SPASAP īstenoto aktivitāšu atbilstību un efektivitāti, jāsecina, ka tās ir bijušas tieši fokusētas uz mērķa grupas vajadzībām un atbilstošas uzstādītajiem mērķiem. Īpaši pozitīvi vērtējama jau pieminētā Pašvaldību likuma pieņemšana – ļoti nepieciešams pasākums, par ko liecina gan intervējamo ārkārtīgi pozitīvais vērtējums, gan deliberatīvās demokrātijas pasākumos iedzīvotāju izteiktie ierosinājumi pašvaldībām veidot līdzdalības platformas internetā, kur iedzīvotājs var ērti piedalīties visās tobrīd notiekošajās konsultācijās, it sevišķi jautājumos, kas skar pašvaldības teritorijas attīstību un tās labiekārtojumus. Svarīgi, ka projektus līdzdalības budžetam varēs iesniegt ne vien organizācijas, bet arī indivīdi, kas sasnieguši vismaz 16 gadu vecumu, tādējādi pasākums sasniegs ne tikai NVO, bet ļaus iesaistīties plašākam sabiedrības lokam. Svarīgi arī, ka būs iespēja iegūt atbalstu lietām, kuras iespējams pašvaldība pati nekad nevirzītu. Pašvaldību likums paredz arī citus jaunus līdzdalības instrumentus, kas veicinās iedzīvotāju iesaisti lēmumu pieņemšanas procesā, piemēram, iedzīvotāju padomes un kolektīvos iesniegumus. Kopumā pasākums ir bijis ārkārtīgi lietderīgs, jo mudinās pašvaldības pārņemt dažādus atvērtās pārvaldības principus ilgtermiņā. Arī SKDS 2021. gadā īstentā aptauja liecina, ka no dažādām līdzdalības iespējām, iedzīvotāji visvairāk atbalsta pašvaldību līmeņa referendumus – iespēju pašvaldību iedzīvotājiem pašiem izlemt vietējās nozīmes jautājumus, tostarp sabiedrības līdzlemts pašvaldības budžets – iespēja pašvaldību iedzīvotājiem pašiem izlemt, kā daļu no pašvaldības budžeta izmantot tā, lai veiktu nelielus labiekārtojumus publiskajā telpā, un pienākumu pašvaldībām un ministrijām pirms reformām rīkot plašas konsultācijas iedzīvotājiem un ekspertiem⁸⁹. Šie instrumenti arī palīdzēs mazināt politisko atsvešinātību tālāk no rajonu centriem.

Publicētas arī VK izstrādātās Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē. Tās būs noderīgas gan valsts un pašvaldību institūciju darbiniekiem, kuri ikdienā strādā ar sabiedrībai svarīgiem projektiem, gan arī vadītājiem un politiskām amatpersonām, lai veicinātu labu pārvaldību un iedzīvotāju uzticēšanos. Tās sniegs atbalstu valsts pārvaldei – valsts un pašvaldību institūcijām, lai nodrošinātu efektīvu un jēgpilnu sabiedrības līdzdalību to darbā un lēmumu pieņemšanā, veicinātu atklātību un demokrātiski apspriestu un izsvērtu lēmumu pieņemšanu.

Vienlaikus kā zināms riska faktors, kas var ierobežot pasākumu efektivitāti, jāatzīmē tas, ka vismaz daļa aktivitāšu (piemēram, konsultatīvās padomes) ieviešana nav ar likumu noteikta un būs atkarīga no konkrētas pašvaldības un tās iedzīvotāju aktivitātes un iniciatīvas, tādēļ sagaidāms, ka no minētajām likuma izmaiņām ieguvēji var nebūt visi vienādā mērā. Papildus intervējamie akcentē to, ka arī tādos līdzdalības mehānismos kā iedzīvotāju padomes, kolektīvie iesniegumi un līdzdalīgā budžetēšana visticamāk piedalīsies aktīvākā sabiedrības daļa. Pašreizējie risinājumi negarantē un nenodrošina to, ka tiktu panākta līdzsvarota sabiedrisko grupu pārstāvība, kā norādīts Latvijas valsts pārvaldes modernizācijas plānā 2023.–

⁸⁹ LSM, SKDS. (2021). Latvija – joprojām zemas uzticēšanās sabiedrība; iedzīvotāji vēlētos plašākas iesaistes iespējas. Iegūts no: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/latvija--joprojam-zemas-uzticesanas-sabiedriba-iedzivotaji-veletos-plasakas-iesaistes-iespejas.a390701/#04>

2027. gadam. Līdzdalības budžeta īstenošana pašvaldībās, kā arī citu Pašvaldību likumā ietvertu pilsoniskās iesaistes instrumentu (piemēram, kolektīvie iesniegumi) efektivitāte un ilgtspēja lielā mērā būs atkarīga arī no praktiskajiem pašvaldību ieviestajiem digitālajiem risinājumiem. Šobrīd VARAM paredzētā līdzdalības platforma vēl nav izstrādāta un ieviesta – to paredzēts ieviest 2025. gadā pēc intensīvām diskusijām ar pašvaldībām un NVO. Neraugoties uz to, atsevišķas pašvaldības (piemēram, Rīgas valstspilsētas pašvaldība) jau ir sākušas līdzdalīgo budžetēšanu un īsteno to veiksmīgi. Finansējumu pašvaldībās līdzdalības budžetam paredzēts kā obligātu noteikt tikai no 2025. gada, tādēļ arī likuma ietekmi pilnā mērā varēs vērtēt tikai pēc vairākiem gadiem. Vienlaikus intervējamie sagaida, ka tā būs ievērojama un būtiski palielinās sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanā par tai svarīgiem jautājumiem. Kā netiešs blakus efekts, sagaidāms, ka pasākums kopumā cels iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības prasmes, uzticēšanos valsts pārvaldei un savām spējām ietekmēt procesus. Jau šobrīd vairākas pašvaldības izmanto portālu *ManaBalss.lv* izstrādāto tehnoloģisko risinājumu kolektīvajiem iesniegumiem, bet tehnoloģiju potenciāls demokrātijas veicināšanā vēl ir ārkārtīgi liels (piemēram, Open2Vote.eu portāls u.c.).

ILUSTRĀCIJA 14: UZDEVUMA 2.2. REZULTĀTI

Avots: Autori

Arī VK aktivitātes Memoranda padomes ietvaros MK noteikumu Nr. 544 izstrādē (daļa no plāna 2.2.8. punkta) vērtējamas kā ļoti lietderīgas un atbilstošas vajadzībām un palīdzēs stiprināt NVO kapacitāti un sadarbības ar nevalstisko sektoru efektivitāti. Noteikumi ievērojami ietekmēs sociālā dialoga nākotni Latvijā. Īpaši jāatzīmē padomes darba organizācijas uzticēšanu vienai NVO, kas tam saņems atbilstošu atbalstu, un finansējums izvērtējumu, pētījumu un ekspertīžu veikšanai, kas veicinās dialoga kvalitāti un argumentāciju, tostarp par jomām, kas šobrīd Memoranda padomē nav pietiekami pārstāvētas (piemēram, nevienlīdzība). Vienlaikus šajos MK noteikumos Nr. 544 iestrādātais tomēr pilnībā neapmierina NVO partnerus, kas būtu vēlējušies, lai NVO partneri sociālajā dialogā tiktu iekļauti uz ar tādiem pašiem nosacījumiem kā sociālie partneri, kā arī saņemt lielāku finansējuma daļu no pieejamiem ES līdzekļiem pilsoniskā dialoga īstenošanai (60% finansējuma plānots administrēt SIF). Dažkārt neapmierinātību izraisa arī nepietiekami augstu ministriju amatpersonu iesaistīšanās Memoranda padomes darbā vai neierašanās uz sēdēm vispār. Kā liecina iepriekš minētais LPA pētījums 2021. gadā, NVO bieži izveidojies priekšstats, ka

valsts pārstāvji reti ir ieinteresēti nevalstiskā sektora līdzdalībā un iesaistē. Runājot par paveiktā efektivitāti, kā zināmu izaicinājumu var minēt to, ka neraugoties uz to, ka pēc pašu vērtējuma LPA apvieno vairāk kā 140 biedrus un aptuveni 70% no visām NVO iesaistītajām personām Latvijā, un 27 500 privātpersonas ārvalstīs jeb 11% no Latvijas diasporas⁹⁰, atsevišķas jomas LPA pārstāvētas vāji. Viena no tām ir mazākumtautību NVO. Iemesli tam ir kompleksi, tostarp pašu mazākumtautību NVO kapacitāte, taču intervijās mazākumtautību NVO viennozīmīgi izsaka vēlmi tikt politiķu ievērotiem un vairāk iekļautiem dažādos konsultatīvos mehānismos (tostarp pie prezidenta, pašvaldībās, pie IZM u.c.). Vienlaikus, pozitīvi vērtējama prakse, ka jautājumos, kas skar šādas jomas, tiek LPA meklēta un piesaistīta ārējai kompetencei, tostarp pētījumu formā. Aktivitātei paredzama pozitīva ilgtermiņa ietekme gan attiecībā uz pilsoniskā dialoga stiprināšanu, gan NVO kompetenču un kapacitātes stiprināšanu.

SPASAP izstrādes procesā kā viena no galvenajām risināmajām problēmām identificēta vāja pilsoniskā sabiedrība, tostarp NVO nepietiekamais finansējums, kapacitāte un ilgtspēja, tādēļ ļoti atbilstošs vajadzībām ir arī tiešais atbalsts NVO. Papildus, projektu finansējums “NVO fonda” ietvaros, kuram iespējams pieteikt gan mikro projektus, gan makro projektus uz īsāku vai ilgāku īstenošanas laiku (līdz pat 2 gadiem), labi atbilst mērķa grupu vajadzībām. Atbalsts NVO ir pieradinājis politiķus pie NVO klātbūtnes, pieņemot lēmumus, stiprinājis NVO kapacitāti, veidojis pozitīvu līdzdalības pieredzi un demokrātiskās prasmes. Tāpat svarīgi, ka projektu konkursa nolikumā iespējams definēt konkrētas prioritārās jomas. Par aktivitātes popularitāti mērķa grupā liecina arī pastāvīgi lielais projektu pieteikumu skaits. No “NVO fonda” līdzekļiem jau trīs reizes ticis finansēts arī Demokrātijas festivāls Kuldīgā - viens no intervējamo ļoti augstu vērtētiem demokrātijas prasmju veicināšanas un NVO tīklošanās pasākumiem. Vienīgais intervējamo ieteikums “NVO fondam” attiecas uz iespēju, ņemot vērā inflāciju, palielināt kopējo maksimālo grantu finansējuma apmēru, savukārt organizācijas vēlētos birokrātisko prasību mazināšanos, kā arī lielāku, inflācijai atbilstošu projektu finansējumu. Pasākuma ietekme ir viennozīmīgi pozitīva, par ko liecina daudzveidīgais īstenoto projektu skaits dažādās sabiedrībai aktuālās jomās. Turklāt, neraugoties uz samērā īso projektu īstenošanas laiku, pasākumam var sagaidīt ilgtermiņa ietekmi – vienreiz piesakot un iegūstot finansējumu, rodas prasmes, zināšanas un vēlme turpināt darboties.

“NVO fonda” programmas finansējumu papildina atbalsts, kas pieejams caur reģionālajiem NVO centriem un kas pieejams vēl ātrāk un vienkāršāk, un īpaši lietderīgs mazu, bet steidzamu vajadzību risināšanai. NVO centru darbību intervējamie vērtē kā ļoti lietderīgu, nozīmīgu un neaizvietojamu – tie ir kļuvuši par pirmo instanci, kur NVO vērsties, ja ir kādi jautājumi vai nepieciešama palīdzība. Sniegtajam atbalstam ir ļoti pozitīva ietekme, turklāt NVO centri piesaista vēl papildus finansējumu no citiem avotiem un iesaistās pašvaldību organizētās aktivitātēs, paplašinot savas darbības efektivitāti un finansiālo atdevi. Par finansējuma izmantošanas lietderību NVO centru darbinieki nereti pārlicinās, personīgi apmeklējot pasākumus. NVO centru darbības efektivitāte un tas, cik lielā mērā tie spēs sasniegt uzstādītos mērķus, būs atkarīgs arī no finansējuma. Visefektīvākās aktivitātes pēc pašu vērtējuma bijušas apmācības un tīklošanās, Diemžēl šobrīd, kā jau minēts, zema finansējuma neļauj pilnībā īstenot iecerēto NVO inkubatoru funkciju.

Atbalsts mazākumtautību NVO īpaši aktuāls pieaugošās etniskās spriedzes kontekstā, jo demonstrē Latvijas dažādu etnisko kopienu iekļaušanu un atzīšanu. Tas ir lietderīgs un efektīvs, un rada pozitīvu ietekmi arī kā atbalsts jebkurai NVO. Tieši materiāltehniskais atbalsts, kas nodrošināts šīs aktivitātes ietvaros, ir būtisks organizāciju stiprināšanai un to darbības ilgtspējas nodrošināšanai, turklāt kā liecina dažādi piemēri, ar mazu finansējumu iespējams sasniegt ļoti būtisku rezultātu.

NVO līdzfinansējums daļēji starptautiskos projektos uzskatāms par vienu no visefektīvākajiem pasākumiem, kas tiek īstenoti virziena ietvaros, jo ne vien sniedz visu iepriekš minēto atdevi, kas raksturīga NVO projektiem, bet arī piesaista līdzekļus, veicina starptautisku tīklošanos un pieredzes apmaiņu. Diemžēl šobrīd programmai trūkst finansējuma un tie projekti, kurus EK apstiprina gada beigās, bieži vien līdzfinansējumu vairs nevar saņemt.

⁹⁰ LPA. (2023). Par LPA. Iegūts no: https://nvo.lv/lv/content/par_lpa

Pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padome⁹¹, kurā bija iesaistītas ir pārstāvētas dažādas iestādes un organizācijas, kas iesaistītas sabiedrības saliedētības politikas īstenošanā, ļāva veidot dialogu starp dažādām iesaistītajām pusēm, meklējot iespējas pilnveidot darbu šajā jomā. Pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomē pilsoniskās sabiedrības un demokrātiskas informatīvās telpas apakšgrupa izveidota netika, taču par šiem jautājumiem tika diskutēts. Ņemot vērā, ka pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā šie jautājumi ir kļuvuši īpaši aktuāli un to risināšanā ir iesaistītas citas institūcijas citos formātos (VK, NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centrs StratCom u.c.), pēc šādas apakšgrupas konkrētajā padomē zuda nepieciešamība. Padomes kā vietas, kur sanākt kopā un apmainīties ar viedokļiem, darbs kopumā ir vērtēts pozitīvi. Tas ir lietderīgs un atbilst mērķa grupu vajadzībām. Vienlaikus, kā problēmu intervējamie norāda padomes vienveidīgo sastāvu, kas neļauj gūt adekvātu priekšstatu, piemēram, par krievvalodīgo sabiedrības daļu, Papildus, sadarbības efektivitāti ierobežo izveidojies priekšstats, ka padomes ietvaros iespējams mainīt vairs tikai nelielas lietas tajā, ko ministrijas jau tāpat iepļānojušas darīt un kam ir piešķirti līdzekļi, bet ne konceptuāli plānot, kas būtu nepieciešams un kā to kopīgi nodrošināt. Kā izņēmumu jāmin 2023. gadā PROVIDUS īstenotos deliberatīvos pasākumus, kas sniedza ieskatu pašu iedzīvotāju vajadzībās. Arī pētījumi liecina par NVO priekšstatu, ka dažkārt līdzdalības mehānismi ir formāli un pēc būtības nespēj ietekmēt pieņemtos lēmumus - īpaši tas attiecas uz sabiedriskajām apspriešanām. Tomēr kopumā tomēr, ministriju darba grupas un tikšanās ar lēmumu pieņēmējiem tiek vērtēti kā vieni no efektīvākajiem līdzdalības mehānismiem⁹². Jāsecina, ka SPASAP plāna kontekstā, KM un SIF aktivitātes virziena ietvaros uzskatāmas par efektīvām, lietderīgām un tādām, kas būtu jāturpina.

Par mērķa grupas vajadzībām atbilstošu uzskatāma arī Demokrātijas nedēļa, kuru jau trešo gadu rīko LPA, un kopš 2022. gada tās ietvaros valsts bija iecerējusi Demokrātijas svētku rīkošanu Demokrātijas nedēļas ietvaros arī KM veica dažādas iepriekš neplānotas aktivitātes. Visā Latvijā gan šīs nedēļas laikā, gan citā laikā norisinās (tostarp NVO reģionālo atbalsta centru rīkoti) ar plānu nesaistīti dažādi demokrātijas svētki, forumi, festivāli, tirgi un “branči” (īpaši aktīvi 2023. gadā) - gan ar “NVO fonda”, gan pašvaldības vai citu finansējuma avotu atbalstu, un tie visi uzskatāmi par vērtīgu pienesumu Latvijas demokrātijas kultūras attīstībai. No intervijām izriet, ka šādi pasākumi ir lieliska iespēja, ne tikai praktizēt pilsoniskās prasmes, bet arī satikties, tīkloties un radīt jaunas idejas un ierosmes turpmākiem uzlabojumiem gan savā dzīvesvietā, gan Latvijā kopumā. Dažkārt pēc šādiem pasākumiem rodas jaunas NVO, jaunas idejas savas vides uzlabošanai, attīstās pilsoniskās prasmes un pārliecība par savu spēju ietekmēt notiekošo. Turklāt svarīgi, ka Demokrātijas nedēļa tiek atzīmēta dažādās vietās Latvijā, sasniedzot arī reģionu iedzīvotājus. Demokrātijas nedēļas ietvaros arī būtu iespējams rīkot plāna 2.2.2. punktā plānoto informatīvo pasākumu kopumu par pilsoniskās līdzdalības formu daudzveidību un iekļaujošas līdzdalības būtību, kas šobrīd nav ticis īstenots. Skatoties no SPASAP uzstādīto mērķu viedokļa, šāds pasākums ir lietderīgs kā viens no plašāka pasākumu kopuma. Tā efektivitāti mazina ierobežotais dalībnieku skaits, tādēļ nākotnē jādomā par šī pasākuma plašāku mērogu un aktīvāku popularizēšanu, tostarp ar plašsaziņas līdzekļu palīdzību, kā arī jā rūpējas par to, lai tas organiskāk iekļautos reģionos īstenotajās aktivitātēs. Pasākums ir ilgtspējīgs un Demokrātijas nedēļa būtu jāturpina kā tradīcija, kuras ietvaros reģionos norisinātos dažādi pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas pasākumi visos Latvijas reģionos.

Neraugoties uz to, ka SIF brīvprātīgā darba un iedzīvotāju sadarbības projekti tika atbalstīti tikai vienu gadu, intervējamie tos vērtē kā ļoti vērtīgus un nepieciešamus, lai sasniegtu SPASAP uzstādītos mērķus. Par tiem interesei ir bijusi liela, turklāt tieši šāda veida praktiskajās aktivitātēs vislabāk veidojas gan kopības sajūta un uzticēšanās, gan pilsoniskās prasmes⁹³, papildus risinot sabiedrībai pašai aktuālus jautājumus.

⁹¹ Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra rīkojums Nr. 851 “Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes nolikums”. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/328636-saliedetas-un-pilsoniski-aktivas-sabiedribas-attistibas-pamatnostadnu-istenosanas-uzraudzibas-padomes-nolikums>

⁹² LPA. (2021). Izpētes ziņojums. Sabiedriskā līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā. Iegūts no: https://nvo.lv/uploads/zinojums_lidzdaliba_lemumu_pienemsana_2021.pdf

⁹³ Putnam, R. D. (2001). Bowling alone: the collapse and revival of American community. 1st Touchstone ed. New York, Touchstone.

Arī izglītojošā filma “Satversmes lasījumi” un sadaļa “Satversme” LV portālā⁹⁴ palīdzēs iedzīvotājiem labāk apzināties valsts konstitucionālo pamatu un savu kā pilsoņu lomu un atbildību, tādējādi palīdzot virzīties uz SPASAP noteikto mērķi. Ietekmes ilgtspējas kontekstā ir svarīgi, ka materiāli pieejami arī video koplietošanas tiešsaistes vietnē *YouTube* plašākai sabiedrībai, taču ietekmi vēl stiprinātu materiālu popularizēšana skolās un augstskolās.

4.2.3. 2.3. UZDEVUMS “VEIDOT KVALITATĪVU, DROŠU UN IEKĻAUJOŠU DEMOKRĀTISKĀS LĪDZDALĪBAS UN INFORMĀCIJAS TELPU”

POLITIKAS ĪSTENOŠANA | Pārskata periodā 2.3. uzdevuma izpildi nodrošināja piecu pasākumu kopums:

1. Pētījumos balstītas saliedētas sabiedrības politikas attīstība;
2. Analītiskās domāšanas, medijpratības un digitālo prasmju attīstības pasākumi, tostarp veicinot jauniešu medijpratību;
3. Veicināt sabiedrības tiesībpratību un pilsonisko izglītību, tādējādi stiprinot uzticēšanos valsts pārvaldei un likuma varai, īpaši sekmējot diskusiju un izpratni par demokrātiskas sabiedrības pamatprincipiem un tiesiskumu Latvijā;
4. Saliedētas sabiedrības politikas veidošanas līdzdalības pasākumi (sabiedriskās domas izziņāšana, semināri, fokusgrupas, dizaina domāšanas darbnīcas u.c.);
5. Atbalsts pētniekiem un mediju profesionāļiem mediju monitoringa nodrošināšanai

Pasākumu īstenošanā bija iesaistītas trīs galvenās atbildīgās iestādes:

- KM - organizēja pētījuma veikšanu par Latvijas mazākumtautībām un reģionālo mediju auditorijā, kā arī koordinēja deliberatīvos pasākumus attiecībā uz Latgales informatīvo telpu;
- SIF - organizēja un uzraudzīja Mediju atbalsta fonda konkursus;
- VSIA “Latvijas Vēstnesis” - organizēja satura radīšanu tiesiskās informācijas un pilsoniskās izglītības tīmekļvietnē “Cilvēks. Valsts. Likums.”

SASNIEGTĀS MĒRĶAUDITORIJAS | Pārskata periodā īstenotajiem pasākumiem ir izdevies sasniegt nacionāla mēroga auditoriju ar MAF atbalstīto mediju projektu un LV portāls starpniecību. Atsevišķi mediju projekti un Sabiedriskās politikas centra PROVIDUS rīkotais deliberatīvās demokrātijas pasākums ir ļāvis izpausties pilsoniski aktīviem Latvijas reģionu iedzīvotājiem. Pētījumi, kas veikti 2.3. uzdevuma ietvaros, ir palīdzējuši padziļināti izziņāt specifiskas mērķgrupas - mazākumtautību nevalstiskās organizācijas un reģionālo mediju auditoriju. Svarīgi, ka SPASAP izdevies sasniegt Latgales iedzīvotājus, jo tieši Latgalē informatīvā telpa ir visievainojamākā pret iekšējo un ārējo dezinformāciju. Taču no pieejamajiem datiem nav skaidrs, cik lielā mērā Latgalē un citviet Latvijā ar medijpratības un deliberatīvās demokrātijas iniciatīvām ir izdevies sasniegt mazākumtautību pārstāvjus, kuri ir demonstrējuši visnenoteiktāko pozicionēšanos un dezorientāciju attiecībā pret Krievijas iebrukumu Ukrainā^{95,96}.

PASĀKUMU EFEKTIVITĀTE

Pārskata periodā demokrātiskās līdzdalības un informācijas telpa Latvijā ir saskārusies ar jauniem izaicinājumiem, kurus izraisījis Covid-19 pandēmija un Krievijas iebrukums Ukrainā. Abi procesi ir pastiprinājuši vajadzību aizsargāt Latvijas informatīvo telpu. Latvijas sabiedrības saliedētība ir atkarīga no valsts un pilsoniskās sabiedrības spējas ierobežot dezinformācijas, neiecietības un agresijas iespējot diskursu publiskajā telpā, tostarp digitālajā vidē. Uz šo problēmu risināšanu tiešā un izvērstā veidā ir bijušas

⁹⁴ LV. Portāls. Satversme 100. Iegūts no: <https://lvportals.lv/tags/satversme>

⁹⁵ R. Krumm, K. Šukovičs, T. Zariņš. (2023). Under Pressure. An Analysis of the Russian-Speaking Minority in Latvia. Iegūts no: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/baltikum/20445.pdf>

⁹⁶ Spektr. (2023). «Poverty trap» or whether Latvian residents are ready to take risks. Iegūts no: <https://spektr.press/poverty-trap-or-whether-latvian-residents-are-ready-to-take-risks-a-survey-by-spektr-press-and-skds-shows-how-income-level-affects-social-and-economic-activity-of-the-population-in-particular/>

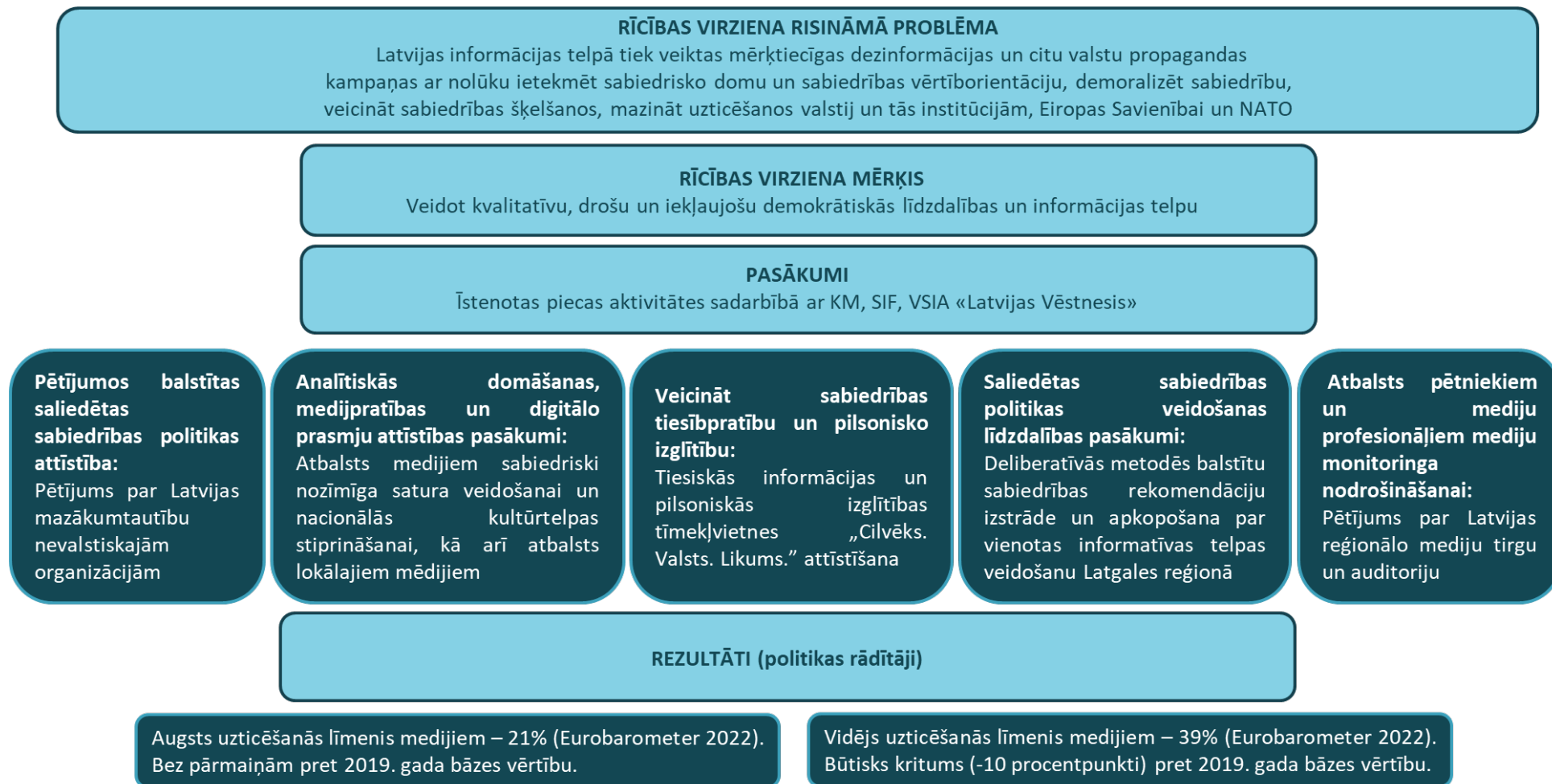
orientētas Latvijas mediju politikas pamatnostādnes⁹⁷, taču tās jau ilgāku laiku nav aktualizētas un faktiski nespēj reaģēt uz pēdējo gadu straujajām pārmaiņām. Ministru kabinetā 2023. gada 24. janvārī tika apstiprināta Valsts stratēģiskās komunikācijas un informatīvās telpas drošības koncepcija 2023.–2027. gadam⁹⁸. Šis dokuments būtiski palielina 2.3. uzdevuma nozīmi un efektivitāti, un tajā noteiktie rīcības virzieni un mērķgrupas ir jāņem vērā, izstrādājot nākamo plānu.

Intervijās tiek uzsvērts, ka pēdējo gadu sociālie un ģeopolitiskie satricinājumi ir veicinājuši plurālisma mazināšanos Latvijas publiskajā telpā un leģitimējuši uzbrukumus viedokļu daudzveidībai. Morālā panika un interneta iebiedēšana (jeb bulings) pārskata periodā ir radījuši negatīvus apstākļus demokrātiskās līdzdalības attīstībai. Mazinoties publiskās telpas diskursīvajām iespējām, ir novērojama informācijas monopolizācija. SPASAP tiek uzsvērtas medijpratības iniciatīvas, kuru mērķis ir attīstīt Latvijas iedzīvotājos spēju atpazīt un pretoties dezinformācijai. Tomēr intervētie uzsver, ka Latvijā, tostarp SPASAP, medijpratības izpratnē dominē protekcionistiska pieeja, bet vienlaikus maz uzmanības tiek pievērsts radošuma un pilsoniskā aktīvisma pieejai, ar kuras palīdzību medijpratības iniciatīvas var, piemēram, paplašināt komunikācijas un informācijas tehnoloģiju izmantošanu deliberatīvās demokrātijas un kopējā labuma veicināšanai.

⁹⁷ Ministru kabineta 2016. gada 8. novembra rīkojums Nr. 667 "Par Latvijas mediju politikas pamatnostādņēm 2016.–2020. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/286455>

⁹⁸ Ministru kabineta 2023. gada 30. janvāra rīkojums Nr. 51 "Par konceptuālo ziņojumu "Konceptuālais ziņojums par valsts stratēģisko komunikāciju un informatīvās telpas drošību 2023.–2027. gadam"". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/339106>

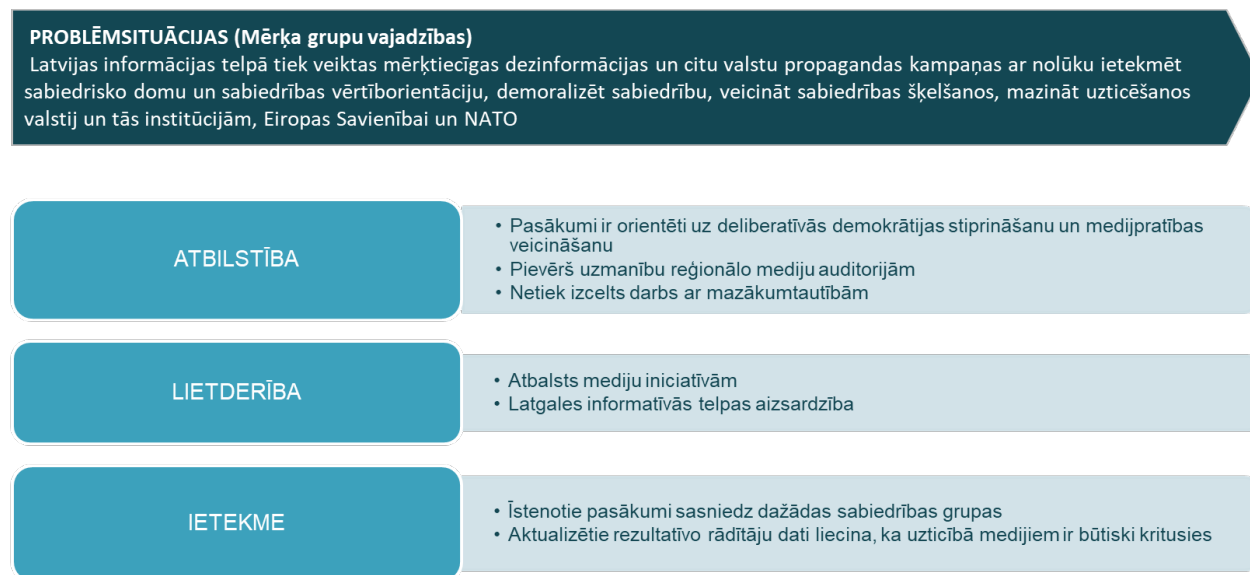
ILUSTRĀCIJA 15: UZDEVUMA 2.3. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

Avots: Autori

SPASAP ir izcelta Mediju atbalsta fonda nozīme, jo MAF ir kļuvis par svarīgu mehānismu Latvijas mediju ekosistēmā. Intervijās tiek norādīts, ka MAF ieguldījums neliecina par vienmēr lietderīgu, stratēģiskiem mērķiem - veicināt sabiedriski nozīmīga mediju saturs attīstību, kā arī atbilstošu finansējuma izlietojumu. Sagatavojot plāna nākamo ciklu, ir jāņem vērā šī kritika un jāizvērtē iespējas pilnveidot MAF devumu saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības kontekstā, tostarp pārnesot secinājumus no SPASAP pasūtītā reģionālo mediju auditoriju pētījuma uz praktiskās rīcībpolitikas lauku.

ILUSTRĀCIJA 16: UZDEVUMA 2.3. NOVĒRTĒJUMS

Avots: Autori

Pārskata periodā 2.3. uzdevuma rezultatīvie rādītāji liecina, ka kopumā Latvijas iedzīvotāju uzticība medijiem ir samazinājusies, ja salīdzina 2022. gada aptaujas datus ar 2019. gada bāzes vērtību. Izmaiņas nav attiecināmas uz augstu uzticēšanās līmeni, bet būtisks kritums – par 10 procentpunktiem – ir redzams vidējā uzticēšanās līmenī⁹⁹. Tas nozīmē, ka, izstrādājot nākamo plānu saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības sekmēšanai, ir svarīgi vairāk fokusēties uz to sabiedrības daļu, kas medijiem neuzticas. Papildus šiem rezultatīvajiem rādītājiem ir vērts apsvērt iespējas nošķirt uzticēšanos sabiedriskajiem medijiem un komercmedijiem, kas dotu precīzāku informāciju par neuzticēšanās struktūru. Šādus datus regulāri cenšas apkopot Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome.

4.2.4. SECINĀJUMI

SPASAP ietvaros īstenotie pasākumi demokrātisko prasmju un pilsoniskās līdzdalības atbalstam kopumā vērtējami kā ļoti labi un situācijai un mērķa grupu vajadzībām atbilstoši. Būtiski, ka īstenoti vairāki pasākumi, kas atstās ilgtermiņa ietekmi uz līdzdalības iespējām un procesu Latvijā, tostarp Pašvaldību likuma stāšanās spēkā, kā arī MK noteikumu Nr. 544 izstrāde. Ir stiprināti NVO reģionālie centri, kam ir liela nozīme NVO konsultēšanā un kapacitātes stiprināšanā dažādos reģionos. Papildus, 2021. gadā darbu uzsācis TAP portāls un 2022. gadā publicētas VK izstrādātās Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē. Visu šo pasākumu atstātais iespaids būs novērtējams tikai ilgākā laika posmā, taču sagaidāms, ka tie palīdzēs Latvijai tuvināties vidējam ES valstu pilsoniskās kompetences un līdzdalības līmenim. Lai veicinātu aktivitāšu, kas saistīti ar Pašvaldību likumu, ietekmi, jāparedz aktīva iedzīvotāju informēšanas kampaņa par jaunajām līdzdalības iespējām, turklāt lietderīga būtu arī pieredzes

⁹⁹ European Commission. (2022). Standard Eurobarometer 96. Winter 2021- 2022. Media use in the European Union. Iegūts no: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=81899>

apmaiņa starp pašvaldībām par viņu pieredzi, piemēram, ar līdzdalības budžetēšanu, iedzīvotāju padomēm u.tml.

Pilsoniskās sabiedrības stūrakmens ir ne vien informētība un izpratne par politiskajiem procesiem, bet arī attiecības - gan ar līdzpilsoņiem, gan ar valsti – kas balstītas uz uzticēšanos. Šobrīd šī uzticēšanās ir kritiski zema, kavējot pilnvērtīgas demokrātiskās kultūras iesakņošanu. Kā liecina intervijas, pie tā lielā mērā vainojama zemas kvalitātes, nepārdomāta komunikācija no valsts institūciju puses, kas nerada pārlicību par to, ka iedzīvotāji patiesi tiek uzklausi un viņu vēlmes - ņemtas vērā. No šī viedokļa ļoti pozitīvi vērtējami VARAM izstrādātie Atvērtības standarti pašvaldībām¹⁰⁰, taču, protams, veids, kā un cik lielā mērā konkrētas pašvaldības sekos šīm rekomendācijām, būs atšķirīgs. Latvijā joprojām vērojama liela nevienlīdzība līdzdalības rādītājos Rīgā un citos Latvijas reģionos, mazpilsētās un ciematos, gan pilsoniskajā aktivitātē kopumā, gan iesaistes veidos. Tādēļ svarīgi, ka SPASAP īpaši uzsvars tiek likts uz līdzdalības atbalstu visos Latvijas reģionos un pašvaldībās.

Pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas pasākumi SPASAP galvenokārt orientējušies uz NVO kā pilsoniskās sabiedrības kodolu. Lai gan atbalsts NVO viennozīmīgi ir nepieciešams un nepietiekams, par ko liecina satraucošā situācija, kas konstatēta NVO kapacitātes un finansiālās situācijas izvērtējumā, šāds skatījums, ka sabiedrības pilsonisko aktivitāti nodrošina NVO, ir novecojis. Ir pagājis lielu un ietekmīgu NVO, kas apvieno lielu skaitu cilvēku, laiks. Šobrīd pilsoniskā līdzdalība arvien vairāk ir individualizēta un norisinās ārpus NVO, tostarp interneta vidē, un ar to jārēķinās arī, veicinot sabiedrības iesaisti. Sasniegt tos, kas nav organizētās sabiedrības daļa, ir būtisks mūsu laika izaicinājums.

Pozitīvi vērtējama pašreizējā NVO atbalsta shēma, kad SIF “NVO fonda” projektiem ir iespējams pieteikt gan lielākus, gan mazākus projektus, bet mazākām un steidzamākām vajadzībām gūt atbalstu no NVO reģionālajiem centriem - tā ir mērķa grupas vajadzībām atbilstoša un efektīva.

Karš Ukrainā radīja jaunas vajadzības, kuras SPASAP gatavošanas brīdī bija grūti prognozēt. Tomēr projektu finansējums ir ļāvis pietiekami elastīgi reaģēt uz jauno situāciju, sniedzot atbalstu tur, kur tas visvairāk nepieciešams. Vienlaikus lielais pieteikto projektu skaits pretstatā finansētajiem liecina, ka kopumā šīm aktivitātēm nepieciešams lielāks finansējums. Kā vieta pilsonisko prasmju attīstībai ļoti augstu tiek vērtēts sarunu festivāls “Lampa”, kā arī Demokrātijas festivāls un Demokrātijas svētki dažādās Latvijas pilsētās, kas organizēti ar pašvaldību iesaisti. Pasākumu ilgtspējas kontekstā pozitīvi vērtējams, ka daudzi izstrādātie materiāli ir padarīti pieejami internetā, tostarp *YouTube*, turklāt pasākumi veiksmīgi tiek popularizēti sabiedriskajos medijos, palielinot to redzamību un ietekmi.

Kā viens no trūkumiem jāmin tas, ka SPASAP ietvaros īstenotie pasākumi nepietiekoši koncentrējušies uz sabiedrību kopumā: 2.1. pasākumi centušies uzlabot jauniešu demokrātiskās prasmes, neraugoties uz to, ka, pēc autoru aprēķiniem, tieši vecāki cilvēki ir mazāk pārliecināti par savām spējām ietekmēt politiskos procesus (ESS 2022), bet 2.2. uzdevuma pasākumu uzmanības centrā galvenokārt bijušas NVO.

Papildus, kā atzīmē intervētie, pasākumi veicina līdzdalību un iesaisti tajā sabiedrības daļā, kas jau ir pilsoniski aktīva, taču nākotnē jo īpaši liels izaicinājums ir nepieciešamība lielāku uzmanību pievērst ‘neorganizētās’, mazaktīvās, sociāli atstumtās sabiedrības daļas uzklausišanai un iesaistišanai. Tieši tās grupas, kuras visvairāk nepieciešams iesaistīt un iekļaut, šobrīd esošie pasākumi efektīvi nerasniedz. Papildus, izvērtējuma ietvaros veiktās intervijas atklāj, ka mazākumtautību pārstāvji bieži vien nejūtas kā pilnvērtīgi sociālā dialoga dalībnieki, kuriem ir visas iespējas piedalīties demokrātiskajos procesos un kuru iesaiste kā pilnvērtīgiem partneriem arī tiek sagaidīta un atbalstīta. Strauji pieņemtie lēmumi attiecībā uz Uzvaras pieminekļa nojaukšanu, pāreju uz mācībām latviešu valodā un Imigrācijas likuma izmaiņas, vienlaikus nepietiekami uzklausot visas iedzīvotāju grupas un nesniedzot pietiekamu atbalstu valodas apguvei tiem, kam tas nepieciešams, pastiprinājusi atstumtības un neuzticēšanās sajūtu. Daļai mazākumtautību pārstāvju politiku dažkārt nepārdomātā retorika un pieņemtie lēmumi likuši justies tā, ka viņi Latvijā nav vajadzīgi, un ka viņiem šeit nav vietas. Intervijās tika uzsvērts, ka demokrātiskā sabiedrībā

¹⁰⁰ VARAM, Providus. 2021. Atvērtības standarti: ieteikumi pašvaldībām lielākas atvērtības nodrošināšanai. Iegūts no: <https://www.varam.gov.lv/lv/media/29469/download?attachment>

ir svarīgi veidot dialogu, runāt ar abām pusēm un cienīt viedokļu daudzveidību, lai neveicinātu vēl lielāku mazākumtautību (jo īpaši krievu kopienas) politisko atsvešinātību.

4.2.5. IETEIKUMI VIRZIENA PASĀKUMU ĪSTENOŠANAI NĀKOTNĒ

Nākotnē nepieciešams vairāk aktivitāšu, kas būtu vērstas tieši uz sabiedrību un veicinātu, jo īpaši dažādu riska grupu pašorganizēšanos, pilsoniskās prasmes un līdzdalību, tostarp attīstot līderus un nodrošinot viņus ar nepieciešamajām zināšanām un prasmēm darbam nevalstiskajā sektorā. Starp šādām aktivitātēm ir, piemēram, demokrātijas forumi un domnīcas, kam iepriekšējā SPASAP darbības periodā netika piešķirts finansējums. Ieteicams par tradīciju padarīt Demokrātijas nedēļu, vienlaikus plānojuma ziņā vairāk koncentrējot dažādās izkaisītās aktivitātes šīs nedēļas ietvaros, tā iegūstot tām plašāku skanējumu un piesaistot lielāku skaitu cilvēku visdažādākajās vietās Latvijā. Vērts apsvērt demokrātijas forumu/ semināru pastāvīgu atbalstu visos Latvijas reģionos, kurus varētu rīkot NVO reģionālie centri. Šādi pasākumi nodrošina neatkarību no pašvaldības, kas ir ļoti svarīgi. Ņemot vērā tendences NVO sektorā, svarīgi turpināt stiprināt organizāciju kapacitāti (finansu atbalsts, kompetenču pilnveide) un palielināt tām pieejamo atbalstu, tostarp caur "NVO fonda" grantiem (finansēt vairāk grantu ar lielāku maksimālo summu), nodrošinot pietiekamu finansējumu NVO inkubatoru attīstībai pie reģionu NVO centriem un visu nepieciešamo līdzfinansējumu EK atbalstītajiem projektiem. Kā lielisku piemēru, ko varētu replicēt, intervētie minēja Liepājā ar pašvaldības atbalstu darbojošos NVO inkubatoru. NVO centru pārstāvji minēja, ka, lai to īstenotu, nepieciešams papildu 30 000 atbalsts uz katru inkubatoru. Cits intervētais minēja, ka, iespējams, lietderīgi būtu pilsoniskās kompetences inkubatori.

Nepieciešamas mācības NVO, lai stiprinātu to digitālās prasmes, interešu aizstāvības spējas, projektu piesaistes spējas, finanšu pratību, medijpratību, dalībnieku piesaistes spējas, informētību un zināšanas, kas var palīdzēt stiprināt to kapacitāti un veicināt ilgtspējīgu darbību.

Būtu ieteicams arī stiprināt saikni un pieredzes apmaiņu starp reģionu NVO atbalsta centriem, jo tā šobrīd praktiski nenotiek, kā arī veicināt sadarbību ar citām sociālās iekļaušanas un līdzdalības veicināšanas procesā iesaistītām institūcijām. Tāpat vēlams nodrošināt pastāvīgu un savlaicīgu finansējumu NVO atbalsta centru darbībai un citām aktivitātēm, kas pierādījušas savu lietderību kā, piemēram, demokrātijas nedēļas organizēšanai.

Runājot par atbalstu mazākumtautību NVO, intervējamie norāda, ka ir ļoti būtiski, lai aktivitātes nebūtu tikai uz iekšu vērstas, saglabājot etniskās grupas savpatnību, bet veidotu saikni ar plašāku sabiedrību - tikai tad tās veicinās sabiedrības saliedētību. Šobrīd šis mērķis ne vienmēr sasniegts. Vienlaikus nepieciešams domāt par mehānismiem, kā motivēt plaša profila NVO kļūt iekļaujošākiem attiecībā uz dažādību dažādu pasākumu rīkošanā (tostarp, pielāgojot konkursu nolikumus). Brīvprātīgā darba attīstībā ļoti nozīmīga loma ir pašvaldībām, taču arī valsts no savas puses var stimulēt tādas kustības kā, piemēram, Lielā talka, kā arī īpaši atbalstīt fokusētus projektus, kuru centrā ir plašāka mēroga brīvprātīgais darbs. Ieteicams nākamajā plānā par saliedētu un pilsoniski aktīvu sabiedrību tomēr rast līdzekļus brīvprātīgā darba projektu atbalstam kā tādiem, kur veidojas demokrātijas prasmes, uzticēšanās un ticība saviem spēkiem.

Līdz šim vairākas ļoti vērtīgas aktivitātes, kas bija vērstas uz pilsonisko prasmju attīstību, tika organizētas ārpus SPASAP ietvariem (Demokrātijas akadēmija, nodibinājuma "Fonds atvērta sabiedrībai DOTS" mācības par dialoga metodi). Ieteicams līdzīga veida pasākumus atbalstīt arī turpmāk, no valsts budžeta līdzekļiem. Ņemot vērā, cik liela nozīme iedzīvotāju uzticēšanās līmenī un pilsoniskajā iesaistē ir komunikācijai un atvērta pārvaldībai, iespējams, ir vērts domāt par pasākumiem, kas ļautu dalīties ar labo praksi šajā jautājumā vai aktualizēt šo tēmu kādā no diskusiju forumiem/ pasākumiem. Svarīgi, ka pasākumos piedalās un diskutē ne tikai eksperti, bet iespēja tajos iesaistīties ir katram dalībniekam. Ņemot vērā iedzīvotāju zemo pārliecību par viņu spējām ietekmēt procesus, būtu vēlams aktīvāk sniegt atgriezenisko saiti līdzdalības procesa dalībniekiem par viņu iesaistes rezultātiem - gan indivīdiem, gan

organizācijām^{101,102}. Vienlaikus NVO un sabiedrībai jāveido izpratne, ka priekšlikumu sniegšana nenozīmē, ka tos noteikti pieņems un īstenos.

Vairāki intervētie uzvēra, ka, izstrādājot dažādus materiālus un resursus, kuru mērķis ir pilsonisko prasmju attīstība, to efektivitātes un ietekmes nodrošināšanai ir kritiski svarīgi aktīvi griezties pie tiem, uz kuriem šīs aktivitātes mērķētas, tostarp, braukt un popularizēt materiālus skolās, citādi aizņemības dēļ skolotāji un citi, kam materiāli domāti, tos var neatrast. Būtu lietderīgi izveidot arī šādu resursu datu bāzi internetā. Vienlaikus intervētie norādīja, ka vēl efektīvāk par materiāliem ir iegūt pilsoniskās prasmes praktiskā darbībā, tostarp darbojoties skolēnu padomē, rīkojot bērniem 'balsošanu' par viņiem aktuāliem jautājumiem pašvaldībā (minēts piemērs - Cēsis), vai tml. Lietderīgas arī atsevišķu organizāciju un institūciju (piemēram, VK) vizītes uz skolām, stāstot par līdzdalības jautājumiem (ārpus SPASAP ietvariem). Pilsoniskās prasmes varētu palielināt iespēja pašvaldību vēlēšanās piedalīties jauniešiem no 16 gadu vecuma, kas ļautu politiskos jautājumus pilnvērtīgāk apspriest skolās.

Viens no galvenajiem iedzīvotāju zemās līdzdalības iemesliem ir informācijas trūkums par aktivitātēm, tādēļ tās ieteicams plašāk popularizēt plašsaziņas līdzekļos un sociālajos tīklos, valsts iestāžu un pašvaldību tīmekļvietnēs. Pasākumu ietekmi palielinātu ciešāka sadarbība ar pašvaldībām un skolām - gan pasākumu organizēšanā, gan informācijas par pasākumiem un to rezultātā tapušo materiālu popularizēšanā. Komunikācijas un informācijas izplatīšanas aspektam jāpievērš daudz lielāka nozīme, izstrādājot rezultātos rādītājus pasākumu novērtēšanai (piem., nevis tikai 'tiks organizēts 1 pasākums', bet arī aktivitātes pasākuma popularizēšanai un sasniegtā auditorija).

Līdzdalības budžeta īstenošana pašvaldībās, kā arī citu Pašvaldību likumā ietvertu pilsoniskās iesaistes instrumentu (piem., kolektīvie iesniegumi) efektivitāte un ilgspēja lielā mērā būs atkarīga arī no praktiskajiem pašvaldību ieviestajiem digitālajiem risinājumiem. Tādēļ nepieciešams pēc iespējas ātrāk padarīt pieejamu VARAM paredzēto līdzdalības platformu, kas ļaus pašvaldībām ieviest Pašvaldību likumā paredzētos līdzdalības mehānismus. Nosakot prasības, jānodrošina arī veids, kā tās īstenot. To iespējams darīt sadarbībā ar portālu *ManaBalss.lv*, kam jau ir ļoti liela pieredze līdzdalības digitālo instrumentu izstrādē, vai arī rīkot atklātu konkursu un paredzēt finansējumu šādu risinājumu nodrošināšanai. Lai palielinātu pasākumu ietekmi ieteicams rīkot plašu informatīvo kampaņu par jaunajām līdzdalības iespējām, vienlaikus ar pieredzes apmaiņas pasākumiem starp pašvaldībām likumā paredzēto līdzdalības instrumentu pielietošanā.

Politiskā sistēma, kurā piedalās tikai izglītotie un vairākumu pārstāvošie sabiedrības locekļi, nav uzskatāma par īstu demokrātiju, tādēļ visos pasākumos daudz vairāk jāiesaista arī dažādas sociālās atstumtības riska grupas: iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem, mazākumtautību iedzīvotāji, seniori, iedzīvotāji ar zemām tehnoloģiskajām prasmēm un izglītību, īpašām vajadzībām u.tml. Mazaizsargātās grupas ir iespējams iesaistīt, piemēram, izmantojot aptaujas, deliberatīvās metodes, diskusiju apļus vai citas inovatīvas metodes¹⁰³, šo grupu iekļaušanas noteikšanu par prioritāti NVO projektos u.tml. Šo grupu iesaisti var veicināt arī pasākumu organizēšana pēc iespējas tuvāk to atrašanās vietai, kopienas, pagasta līmenī. Jo "tuvāk mājām" pasākums tiek organizēts, jo lielāka iespēja, ka tajā nonāks arī cilvēki, kas tipiski ir politiski pasīvi un kuriem šie pasākumi būtu visnepieciešamākie.

Deliberatīvie pasākumi ir instruments, kuru intervējamie izceļ kā tādu, kas ļauj sasniegt arī tās grupas, kuras citi iesaistes instrumenti nerasniedz. Tos būtu ieteicams veikt situācijās, kad nepieciešams ātri iegūt pārdomātu dažādu sabiedrības grupu viedokli par kādu problēmjautājumu (t.i., jābūt pieejamam resursam šo pasākumu rīkošanai pēc vajadzības), turklāt tie ļoti lietderīgi var būt arī pašvaldību līmenī. Pasākumu

¹⁰¹ Valsts kanceleja. (2022). Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/13835/download?attachment>

¹⁰² Latvijas Pašvaldību savienība. (2021). Latvijā pašvaldībām joprojām augstāks iedzīvotāju uzticības līmenis nekā valdībai. Iegūts no: <https://www.lps.lv/lv/zinas/lps/7521-latvija-pasvaldibam-joprojam-augstaks-iedzivotaju-uzticibas-limenis-neka-valdibai>

¹⁰³ Valsts kanceleja. (2022). Vadlīnijas sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai valsts pārvaldē. Iegūts no: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/13835/download?attachment>

efektivitāte gan, kā norāda intervētie, atkarīga no politikas veidotāju vēlmes ieklausīties un strādāt ar iegūtajiem rezultātiem, lai kādi tie būtu. Turklāt tie nevar aizvietot aptaujas un ekspertu izvērtējumus, kam ir citas priekšrocības.

Iespējami arī uzlabojumi norādītajos rezultatīvajos rādītājos. Piemēram, daudzos gadījumos ir iespējams kā rezultatīvo rādītāju norādīt nevis pasākumu skaitu, bet apmeklētāju skaitu (vai abus), kas precīzāk parādītu pasākumu tvērumu. Attiecībā uz valsts aizsardzības mācības apguvi, labāks nekā izmantotie rādītāji būtu skolu skaits, kas īsteno šo apmācību, apmācāmo skaits, Jaunsargu interešu apmācības programmā iesaistīto skaits u.tml., tostarp orientējoties uz to, lai tuvāko gadu laikā valsts aizsardzības mācība tiktu īstenota visās Latvijas skolās.

4.3. 3. RĪCĪBAS VIRZIENS “INTEGRĀCIJA”

Problēmas, kuru risināšana ir konkrētā rīcības virziena centrā:

1. Plašā konkurējošo valodu izplatība un neskaidrie nākotnes plāni neveicina latviešu valodas apguvi un ir šķērslis integrācijas procesam;
2. Trūkst sistēmiska kultūrorientācijas ievadkursu un latviešu valodas kursu piedāvājuma, kas būtu pieejami visiem, kam tas nepieciešams;
3. Personām, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība ir apgrūtināta piekļuve nodarbinātībai, mājokļiem, izglītībai, veselības aprūpei un citiem pakalpojumiem;
4. Kā samērā vāja novērtēta imigrantu integrācijas politika Latvijā, īpaši pilsoniskās līdzdalības iespējas;
5. Latvijas iedzīvotājiem trūkst saskarsmes ar dažādību un starpkultūru komunikācijas prasmju;
6. Sabiedrībā valda aizspriedumi un nepatika pret dažādu etnisko grupu cilvēkiem, īpaši romiem;
7. Ar neiecietību saskaras arī seniori, cilvēki ar invaliditāti, nepilsoņi un citi;
8. Ārvalstnieki cieš no diskriminācijas un naida noziegumiem, kas balstīta uz ādas krāsu, valodu, reliģiju.

4.3.1. 3.1. UZDEVUMS “VEICINĀT LATVIJĀ DZĪVOJOŠO ĀRVALSTU PILSONU INTEGRĀCIJU SABIEDRĪBĀ”

No iepriekš minētajām problēmām, uz 3.1. uzdevumu vistiešāk attiecas motivācijas un iespēju trūkums apgūt latviešu valodu un integrācijas kursus (1.un 2.), iekļaušanās grūtības darba tirgū, izglītībā, sabiedrībā kopumā (3.), zema integrācijas politikas vērtējums kopumā, kā arī jo īpaši attiecībā uz migrantu pilsonisko iesaisti (4.) un nepietiekamās Latvijas iedzīvotāju starpkultūru komunikācijas prasmes (5.).

POLITIKAS ĪSTENOŠANA | 3.1. uzdevums tika sadalīts 11 īstenojamo pasākumu kopumos:

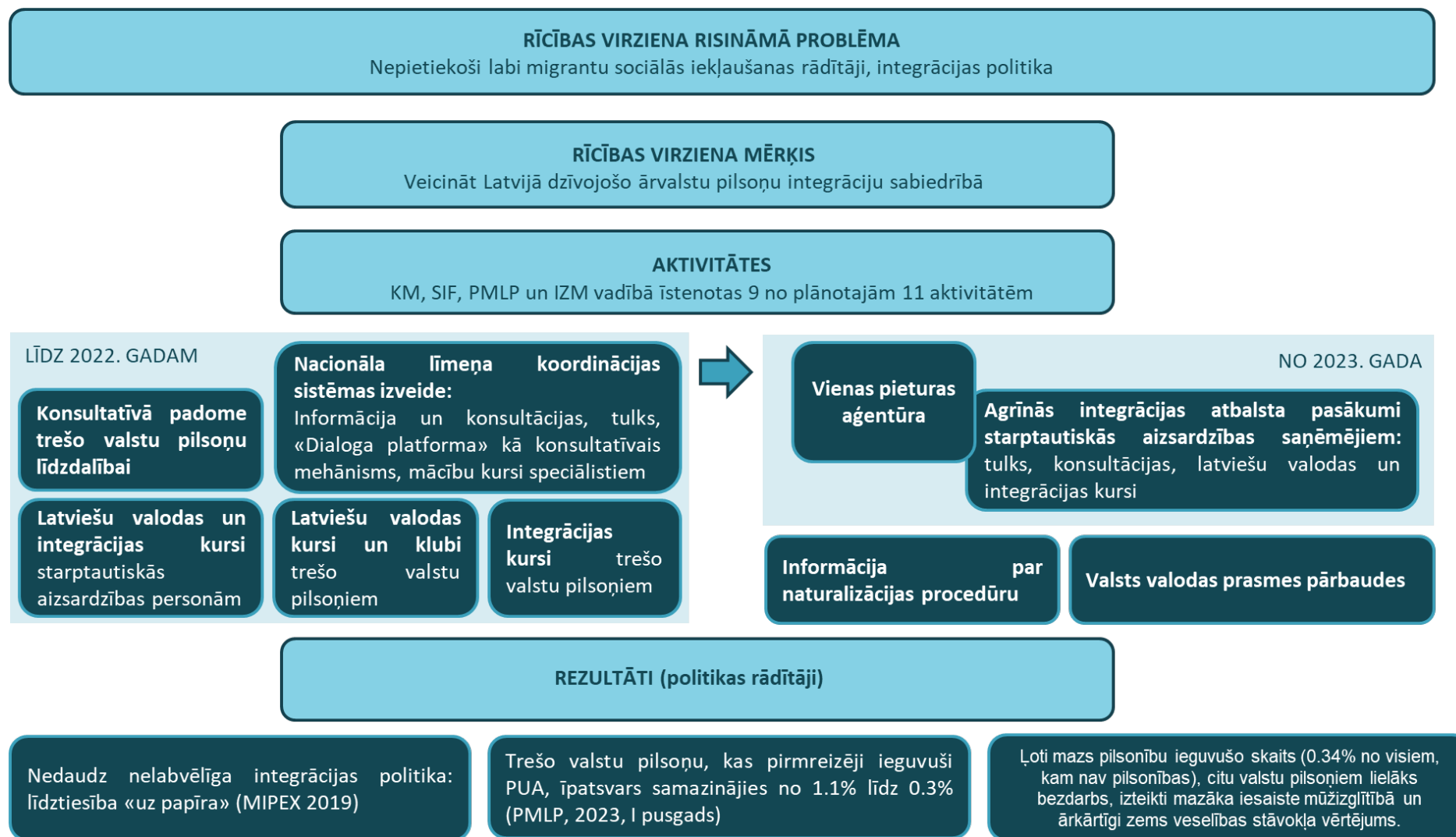
1. Nacionāla līmeņa koordinācijas sistēmas izveide, lai nodrošinātu atbalstu imigrantu līdzdalībai, kas saņēmuši tiesības uzturēties Latvijas teritorijā;
2. Latviešu valodas lietošanas publiskajā telpā, tai skaitā daudzveidīgu pieeju latviešu valodas apguvē, attīstīšana;
3. Trešo valstu valstspiederīgo iesaistīšana Latvijas sabiedriskajā dzīvē, tai skaitā atbalsts mazaizsargātu personu (sievietes, bērni, veci cilvēki) un starptautiskās aizsardzības personu līdzdalības nodrošināšanai;
4. Starpkultūru komunikācijas mācības speciālistiem;
5. Trešo valstu valstspiederīgo integrēšana Latvijas sabiedrībā, šajā procesā iesaistot plašsaziņas līdzekļus;
6. Agrīnās integrācijas atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības saņēmējiem (integrācijas kursi, latviešu valodas kursi, reto valodu tulku pakalpojuma nodrošināšana, konsultāciju nodrošināšana un starpkultūru komunikācijas mācības speciālistiem);
7. Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu līdzdalībai;
8. Kvalitatīva, ērti pieejama un viegli saprotama informācija par naturalizācijas procedūru;

9. Valsts valodas prasmes pārbaude un ar to saistītie atbalsta pasākumi, tai skaitā pārbaude un atbalsta pasākumi tiešsaistē;
10. Atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības personām (bēgļiem un personām, kurām piešķirts alternatīvais statuss);
11. VPA izveide, veicinot jauniebraucēju iekļaušanos vietējā sabiedrībā, nodrošinot vienotu un kvalitatīvu pakalpojumu grozu.

Pasākumu īstenošanā bija iesaistītas četras galvenās atbildīgās iestādes:

- KM kā atbildīgā iestāde par 8 no minētajiem 11 pasākumiem: sākotnējo nacionāla līmeņa koordinācijas sistēmu ārvalstniekiem (šobrīd aizstāta ar VPA), integrācijas kursiem un latviešu valodas kursiem un klubiem trešo valstu pilsoņiem, atbalsta pasākumiem starptautiskās palīdzības saņēmējiem (latviešu valodas un integrācijas kursi), starpkultūru komunikācijas mācībām speciālistiem un plašsaziņas līdzekļiem (netika īstenots), no 2023. gada - agrīnās integrācijas atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, un Konsultatīvo padomi trešo valstu pilsoņu līdzdalībai;
- SIF kā atbildīgā iestāde par VPA izveidi, veicinot jauniebraucēju iekļaušanos vietējā sabiedrībā, nodrošinot vienotu un kvalitatīvu pakalpojumu grozu;
- IZM kā atbildīgā iestāde par valsts valodas prasmju pārbaudēm;
- PMLP kā atbildīgā par informāciju un izglītojošiem pasākumiem par naturalizācijas procedūru.

ILUSTRĀCIJA 17: UZDEVUMA 3.1. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

Avots: Autori

SASNIEGTĀS MĒRĶAUDITORIJAS

Nemot vērā, ka virziena centrā ir ārvalstu pilsoņi, īstenotās aktivitātes pamatā vērstas uz trešo valstu pilsoņiem, taču atsevišķos gadījumos – konkrēti uz starptautiskās aizsardzības saņēmējiem. Vēl citas aktivitātes vērstas uz konkrētu pakalpojumu piedāvājumu neatkarīgi no statusa – uz tiem, kurus interesē naturalizācija un valodu prasmes pārbaude, kas var būt arī Latvijas nepilsoņi un mazākumtautību pārstāvji, ES pilsoņi un citi. Kā trūkums jāatzīmē tas, ka nav sistēmas, kurā ES pilsoņiem un Eiropas Ekonomikas zonas vai Šveices VPA pakalpojumi (konsultācijas, tulks u.c.) no valsts līdzekļiem apmaksāti netiek, lai gan integrācijas izaicinājumi un vajadzības daudzējādā ziņā ir līdzīgas.

Otrs būtisks trūkums ir tas, ka pietiekamu uzmanību kā mērķauditorija nav guvusi uzņemošā – proti, Latvijas – sabiedrība: uz to vērsta SPASAP iecerētā aktivitāte – kurss plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem un speciālistiem – finansējuma trūkuma dēļ netika īstenota.

Lielākā daļa atbalsta pasākumu trešo valstu pilsoņiem un starptautiskās aizsardzības saņēmējiem tiek organizēti Rīgā, kur arī dzīvo lielākā daļa ārvalstnieku. Tomēr pati pakalpojumu pieejamība var negatīvi ietekmēt vēlmi par dzīvesvietu izraudzīties kādu citu apdzīvotu vietu Latvijā. Tādēļ pozitīvi vērtējams, ka PMLP rīkotās informācijas dienas par naturalizācijas procesu notika dažādās vietās Latvijā, turklāt papildus VPA Rīgas birojam tikušas atvērtas filiāles arī Liepājā un Jelgavā.

PASĀKUMU EFEKTIVITĀTE

NAP 2021.-2027. gadam kā viens no izaicinājumiem un uzdevumiem minēta nepieciešamība piesaistīt globālos profesionāļus jeb starptautiski mobilos augsti kvalificētos speciālistus Latvijas darba tirgum, kā arī nepieciešamība veicināt imigrantu integrāciju. Ārvalstnieku integrācijas jautājumiem pievēršas Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027. gadam¹⁰⁴, kurā iezīmēto uzdevumu veikšanai atbilst SPASAP iecerētie pasākumi. Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta pasākumi apkopoti Pasākumu plānā atbalsta sniegšanai Ukrainas civiliedzīvotājiem Latvijas Republikā 2023. gadam¹⁰⁵.

SPASAP paredzēts liels skaits pasākumu, kas daļēji sakņojas pārejā uz VPA principu un daļēji tajā, ka atsevišķos gadījumos līdzīgas aktivitātes vērstas uz starptautiskās aizsardzības saņēmējiem un trešo valstu pilsoņiem kopumā. Piemēram, integrācijas kursi un latviešu valodas kursi SPASAP parādās trīs reizes, turklāt visos gadījumos kā atbildīgā iestāde norādīta KM. Šāda situācija veidojas atšķirīgu finansējuma avotu un to atbalstāmo mērķa grupu specifikas dēļ.

Dažos gadījumos SPASAP minētie pasākumi tieši vai lielā mērā pārklājas ar pasākumiem, kas norādīti citos politikas plānošanas dokumentos, piemēram, integrācijas kursi un tulka pakalpojumi personām, kam nepieciešama starptautiskā aizsardzība, kursi speciālistiem starpkultūru jautājumos, informācijas centrs patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu minēti arī Rīcības plānā personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā¹⁰⁶. Vienlaikus sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojumi, kas ir vieni no būtiskākajiem starptautiskās aizsardzības personu integrācijā un problēmu risināšanā saistībā ar nepietiekamu piekļuvi nodarbinātībai, mājokļiem, izglītībai, veselības aprūpei un citiem pakalpojumiem, SPASAP nav minēti.

¹⁰⁴ Ministru kabineta 2021. gada 5. februāra rīkojums Nr. 72 "Par Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/320841>

¹⁰⁵ Ministru kabineta 2022. gada 21. decembra rīkojums Nr. 966 "Par Pasākumu plānu atbalsta sniegšanai Ukrainas civiliedzīvotājiem Latvijas Republikā 2023. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/338308-par-pasakumu-planu-atbalsta-sniegšanai-ukrainas-civiliedzivotajiem-latvijas-republika-2023-gadam>

¹⁰⁶ Ministru kabineta 2015. gada 2. decembra rīkojums Nr. 759 "Rīcības plāns personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/278257>

ILUSTRĀCIJA 18: UZDEVUMA 3.1. REZULTĀTI

PROBLĒMSITUĀCIJAS (mērķa grupu vajadzības):

Trūkst motivācija integrēties un apgūt latviešu valodu, ņemot vērā plašo konkurējošo valodu izplatību

Trūkst sistēmiska kultūrorientācijas ievadkursu un latviešu valodas kursu piedāvājuma

Vāja integrācijas politika, īpaši mērķa grupas pilsoniskās iesaistes ziņā

Latvijas iedzīvotājiem trūkst saskarsmes ar dažādību un starpkultūru komunikācijas prasmi

ATBILSTĪBA

- Pozitīvs vērtējums pasākumiem mērķa grupā
- Sadrumstalotība, vienotas sistēmas trūkums latviešu valodas apguvē
- Nepietiekams sociālās iekļaušanās atbalsts ES/ EEZ pilsoņiem
- Trūkst pasākumu, kas vērsti uz uzņemošo sabiedrību

LIETDERĪBA

- Ļoti nepieciešami pieaugošās imigrācijas kontekstā
- Nepietiekami kontrolēta pasākumu kvalitāte un iespējama pārklāšanās
- Pasākumu konsolidēšana VPA ļaus savā ziņā efektīvāk nodrošināt pakalpojumus
- Svarīgi turpināt ciešu sadarbību ar NVO, izmantojot viņu iespējas un priekšrocības

IETEKME

- Pasākumiem ir ļoti būtiska nozīme veiksmīgas sociālās iekļaušanas nodrošināšanā
- Ietekmi ierobežo nepietiekami pārdomāta, projektu-bāzēta atbalsta sistēma
- Pārmaiņu laiks pārejā uz citu pieeju darbam ar mērķa grupu, pārrāvumi atsevišķu pakalpojumu nodrošināšanā 2023.g.
- Jaunās sistēmas ietekmi varēs vērtēt ilgtermiņā

Avots: Autori

Runājot konkrēti par SPASAP izpildi, atsevišķi iecerētie pasākumi netika īstenoti. Tā, piemēram, bija plānots īstenot mācību kursu plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem par starpkultūru komunikāciju un trešo valstu pilsoņu sociālās iekļaušanas jautājumiem vismaz 28 stundu apjomā, taču iepirkuma problēmu rezultātā 2021. gadā un finansējuma neapstiprināšanas dēļ turpmākajos gados šī aktivitāte netika īstenota. Tādēļ, ka netika piešķirts finansējums, nenotika arī plānotais ikgadējais starpkultūru komunikācijas kurss, kuru bija plānots apgūt vismaz 200 dažādu jomu speciālistiem.

Citas aktivitātes savukārt tika īstenotas, sasniedzot uzstādītos mērķa rādītājus. Tā, piemēram, SPASAP darbības periodā līdz 2022. gada beigām tika nodrošināta paredzētā nacionāla līmeņa koordinācijas sistēmas darbība - gan "Dialoga platformas" (konsultatīvais mehānisms, kura ietvaros par trešo valstu pilsoņu integrācijas jautājumiem regulāri tikās valsts iestāžu, pašvaldību, nevalstisko organizāciju un privātu institūciju, ieskaitot uzņēmēju pārstāvji), gan vienotās informācijas centru darbība visos Latvijas reģionos un tīmekļvietnes *integration.lv* darbs, gan plānotās konsultācijas un tulku darbs starptautiskās aizsardzības saņēmējiem. Vairākās aktivitātēs (piem., latviešu valodas kursi, konsultācijas, integrācijas kursi trešo valstu pilsoņiem) saistībā ar ievērojamo iebraucēju skaita palielināšanos un pieprasījuma pieaugumu 2022. gadā apkalpoto klientu skaits ir ievērojami pārsniedzis plānoto, kam izmantots papildu finansējums (tomēr trūkst informācijas par to, cik daudziem izdevies paaugstināt latviešu valodas prasmes vismaz par vienu līmeni, kā plānots). Plānotais sasniegts arī attiecībā uz valsts valodas prasmes pārbaudi kārtujošo personu skaita pieaugumu un pasākumiem saistībā ar informāciju par naturalizācijas procesu: 2023. gadā produktīvo darbu sāksi jaunā Pilsonības iegūšanas un zaudēšanas informācijas sistēma (PIZIS), visus trīs gadus notikušas regulāras informācijas dienas par naturalizācijas procedūru, kā arī citas aktivitātes.

Izmantotie kritēriji gan ne vienmēr bijuši optimāli sasniegtās pasākuma ietekmes vai mēroga izvērtēšanai. Piemēram, pirmajā aktivitātē biedrības "Patvērums "Drošā māja"" īstenotās "Dialoga platformas" darbs netika izvērtēts ne ar kādiem kvantitatīviem kritērijiem (piem., sanāksmju biežums) un arī iecerētais apmācīto speciālistu skaits (vai kursu skaits) vai izmantoto tulku pakalpojumu skaits nebija precizēts. Vienlaikus, aktivitātē, kurā paredzēta VPA izveide, trūkst jebkādu kvantitatīvu rādītāju, kas ļautu izvērtēt tās darba mērogu vai kvalitāti (tie daļēji iekļauti citās ailēs). Valsts valodas prasmes pārbaudes kārtujošo

personu skaita mērķa rādītājs noteikts kā procentuālais pieaugums līdz 2024. gadam (ārpus šī izvērtējuma laika rāmja) salīdzinājumā ar 2018. un 2019. gadu, taču informācija pieejama tikai par izmaiņām salīdzinājumā ar 2020. un 2021. gadu. Izvērtēšanu apgrūtinā arī tas, ka nav bijis norādīts vēlāmais informācijas dienu par naturalizācijas procesu skaits vai regularitāte.

Vienlaikus daļā aktivitāšu paveiktā atbilstību plānotajam uz ziņojuma rakstīšanas brīdi izvērtēt ir grūti, jo 2023. gadā to īstenošana vēl tikai nesen sākusies vai vēl tikai sāksies. Tā, piemēram, latviešu valodas kursi un latviešu valodas klubi trešo valstu pilsoņiem ir nodrošināti pat vairāk nekā plānots līdz 2022. gadam, taču 2023. gadā, neraugoties uz augsto pieprasījumu, tie uzsākti tikai gada otrajā pusē. Arī integrācijas kursi trešo valstu pilsoņiem notikuši līdz 2022. gada beigām (2021. gadā - mazāk nekā plānotajā apjomā, bet 2022. - ievērojami vairāk), taču 2023. gadā tie tiks uzsākti tikai 2. pusgadā.

Kas attiecas uz agrīnās integrācijas atbalsta pasākumiem starptautiskās aizsardzības saņēmējiem (integrācijas kursi, latviešu valodas kursi, reto valodu tulku pakalpojuma nodrošināšana, konsultāciju nodrošināšana un starpkultūru komunikācijas mācības speciālistiem), šīm aktivitātēm bija plānots sākties 2023. gadā, aizstājot līdz 2022. gada beigām biedrības "Patvērums "Drošā māja"" projekta ietvaros nodrošinātos pakalpojumus. Pakalpojumus 2023. gadā turpina nodrošināt SIF ar VPA starpniecību. Reto valodu tulka pakalpojums tiek sniegts, ir izveidota arī tulku datu bāze, bet šobrīd vēl nav sasniegts 2023. gadam plānotais apjoms. Savukārt, konsultācijas tiek nodrošinātas jau no gada sākuma, un to skaits jau ir pārsniedzis mērķa rādītāju.

Atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības personām (bēgļiem un personām, kurām piešķirts alternatīvais statuss) pat līdz 2022. gada beigām īstenoti gandrīz paredzētajā apmērā, latviešu valodas apmācību un integrācijas kursus izgājušo personu skaitam tomēr nesasniedzot augsto SPASAP uzstādīto mērķa rādītāju.

Saskaņā ar Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda uzraudzības komitejas 2017. gada 24. oktobra lēmuma Nr. 8 3.pielikuma "Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda 2014.-2020. gada plānošanas perioda atklātas projektu iesniegumu atlases "Pakalpojumu koordinācijas un informācijas centra imigrantu atbalstam darbības nodrošināšana (2.posms)" konkursa nolikuma" 16.2. punktu nacionāla līmeņa koordinācijas struktūras darbības ietvēra arī sadarbības platformas izveidi, iesaistot pašvaldību, privātā sektora, valsts pārvaldes un nevalstisko organizāciju pārstāvjus, kā arī sabiedrības iesaisti atbalsta sniegšanai mērķa grupai un brīvprātīgo iniciatīvu koordinēšanu. Saskaņā ar minētā nolikuma 18.3. punktu sadarbības platformas dalībnieku tikšanās bija jānodrošina ne retāk kā vienu reizi mēnesī.

Sadarbības platformas darbība tika noteikta arī Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda uzraudzības komitejas 2020. gada 2. aprīļa lēmuma Nr.1 3. pielikumā "Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda 2014.-2020. gada plānošanas perioda atklātas projektu iesniegumu atlases "Pakalpojumu koordinācijas un informācijas centra imigrantu atbalstam darbības nodrošināšana (3.posms)" konkursa nolikuma" 16.2. punktā. Attiecīgi, projekta īstenotājs – biedrība "Patvērums "Drošā māja"", līdz 2022. gada 31. decembrim nodrošināja konsultatīva mehānisma – "Dialoga platformas", darbību, tajā iesaistot pašvaldību, privātā sektora, valsts pārvaldes un nevalstisko organizāciju pārstāvjus.

SPASAP ietvaros bija iecerēts noturēt vismaz divas Konsultatīvās padomes trešo valstu pilsoņu līdzdalībai sēdes gadā, un padomes ietvaros izstrādāt priekšlikumus ES „Rīcības plāna par integrāciju un iekļaušanu 2021.-2027.gadam” īstenošanai un aktualizēt Konsultatīvās padomes trešo valstu pilsoņu līdzdalībai sastāvu, iesaistot mērķa grupu. SPASAP izpildīts daļēji – līdz 2022. gadam sēdes ir notikušas, apspriežot un kopā ar padomes dalībniekiem meklējot risinājumus mērķa grupai aktuāliem jautājumiem, taču padomes sastāvs atjaunots nav un nav izstrādāti arī plānotie priekšlikumi. Iemesls meklējams gan tajā, jau darbojās iepriekš minētā "Dialoga platforma", gan tajā, ka saistībā ar VPA izveidi plānots pārskatīt un pilnveidot konsultatīva mehānisma darbību kopumā, un padomes darbu līdzšinējā formātā neturpināt. Tā vietā VPA darbības ietvaros plānots izveidot jaunu starpsektoru sadarbības koordinācijas un uzraudzības konsultatīvo mehānismu, tajā iesaistot valsts pārvaldi, pašvaldības, privāto sektoru, augstskolas un nevalstiskas organizācijas. Paredzēts, ka VPA būs vieta, kur būs iespēja nodrošināt pašu mērķa grupas pārstāvju aktīvu

iesaisti uz sevi vērsto pakalpojumu attīstībā: vienuviet būs gan pakalpojums, gan atgriezeniskā saite, gan konsultatīvais mehānisms.

Mērķa grupas vērtējums un arī no intervijām izriet, ka visi virziena ietvaros īstenotie pasākumi (informācija un konsultācijas, valodu apmācība, integrācijas un starpkultūru komunikācijas kursi u.c.) ir nepieciešami un tie atbilst uzstādītajiem mērķiem.

Nacionāla līmeņa koordinācijas sistēma ir nepieciešams pasākums, bez kura ir grūti iztikt. No 2020. gada 1. jūlija līdz 2022. gada 31. decembrim biedrība "Patvērums "Drošā māja"" nodrošināja Informācijas centra pakalpojumu trešo valstu pilsoņiem, patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu, nodrošinot regulāri atjaunotu informāciju par pakalpojumiem mērķa grupai, regulāru informāciju Latvijas sabiedrībai par sociālekonomiskās iekļaušanas praksi, rezultātiem un aktualitātēm, pastāvīgi pieejamu speciālistu atbalstu (situācijām, kad tas nav pieejams pašvaldībā) – psihologa, jurista, sociālā darbinieka konsultācijas, informatīvā tālruņa līnijas darbību (darba laikā), sabiedrības iniciatīvu reģistrāciju un atbalsta koordināciju, tulku pakalpojumus un to koordināciju saziņai ar pakalpojumu sniedzējiem. 2023. gadā darbu sāka VPA, tās mērķis ir vienuviet nodrošināt informatīvo atbalstu un pakalpojumus trešo valstu pilsoņiem un starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, kas nepieciešami pārceļoties uz dzīvi Latvijā. VPA sniedz klātienē un tiešsaistē individuālās konsultācijas latviešu, angļu un krievu valodās (nepieciešamības gadījumā piesaistot tulku) par uzņemšanu, uzturēšanās nosacījumiem, sociālo aizsardzību, nodarbinātību, nodokļu sistēmu, izglītības, veselības, mājokļu u.c. jautājumiem, reto valodu tulka, kā arī jurista, psihologa un citu speciālistu individuālās konsultācijas. VPA atbalstu un konsultācijas varēs saņemt ne vien starptautiskās aizsardzības personas, bet visi trešo valstu pilsoņi, kas saņēmuši tiesības uzturēties Latvijā.

Biedrības "Patvērums "Drošā māja"" sniegtie pakalpojumi kopumā vērtējami kā mērķa grupai atbilstoši (bet skatīt izvērsumu par valodu un integrāciju turpinājumā), turklāt tas, ka aktivitāti īstenoja NVO, ļāva pakalpojumus piedāvāt efektīvi, ātri un elastīgi - tur un tad, kad tie nepieciešami. Taču pasākumu konsolidēšanai VPA ir vairākas priekšrocības. Šāds solis, kā cer intervējamie, ieviesīs lielāku finansējuma stabilitāti, kontinuitāti (ņemot vērā, ka iepriekš jau mainījies projekta īstenotājs pakalpojumu nodrošināšanai starptautiskās aizsardzības saņēmējiem) un ilgtspēju, kā arī ļaus efektīvāk savest kopā dažādas integrācijas procesā iesaistītās puses un aizstāvēt mērķa grupas intereses politiski dažādos līmeņos (NVA, PMLP, pašvaldības u.c.). No lietderības viedokļa katrai pieejai ir savas priekšrocības un trūkumi, taču kopumā šāds vienots koordinācijas centrs ir nepieciešams un neaizstājams, lai sasniegtu SPASAP uzstādītos mērķus. Tomēr kā trūkums jāmin tas, ka, ja iepriekš patvēruma meklētājiem ar integrāciju saistītais pakalpojums bija pieejams uz vietas patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā "Mucenieki", tad tagad viņiem jādodas uz konkrēto iestādi vai jākonsultējas attālināti. VPA un pirms tam biedrības "Patvērums "Drošā māja"" sniegtajiem pakalpojumiem ir ļoti liela ietekme uz integrācijas procesu. Saņemtajām konsultācijām un atbalstam (tostarp jurists, psihologs u.tml.) ir kritiski svarīga nozīme tajā, vai mērķa grupas pārstāvji spēs integrēties sabiedrībā, izglītības sistēmā, darba tirgū un citās jomās, un vai viņi izvēlēsies palikt Latvijā. Visbeidzot, runājot par VPA ilgtspēju, finansējums pakalpojumu sniegšanai ir piešķirts uz konkursa pamata (kā projekts), kas rada zināmu neskaidrību par šī pakalpojuma un veikto ieguldījumu nākotni. Kopumā tomēr lielākā daļa intervēto pāreju uz VPA vērtē pozitīvi.

Primārie integrācijas pasākumi ir latviešu valodas un integrācijas (kultūrorientācijas) kursi. Šie pasākumi lielākoties ir tikuši finansēti ES PMIF projektu ietvaros, un ir orientēti uz trešo valstu valstspiederīgajiem un personām, kam nepieciešama starptautiskā aizsardzība. Vienlaikus citām grupām, kam būtu nepieciešami šie pakalpojumi, tostarp ES un EEZ pilsoņiem, tie nav pieejami. Tas mazina šo pakalpojumu ietekmi un atbilstību virzienā definētajai mērķa grupai "ārzemnieki".

Runājot par valodu kursiem, veiktās aktivitātes sasaucas ar Valsts valodas politikas pamatnostādņiem 2021.–2027. gadam, kuru galvenais mērķis ir stiprināt latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas pozīcijas un statusu sabiedrībā, un kurā jānodrošina atbilstība mērķa grupas vajadzībām. CIVITTA 2022. gadā veiktajā pētījumā gan eksperti, gan mērķa grupas pārstāvji akcentēja latviešu valodas zināšanas kā atslēgu tālākai

sekmīgai integrācijai Latvijas sabiedrībā¹⁰⁷. Pasākumiem ir būtiska ietekme uz trešo valstu pilsoņu tālākajām iespējām iegūt darbu un izmantot citus atbalsta pasākumus, piemēram, NVA piedāvātos pārkvalifikācijas kursus. Latviešu valodas kursu ietekmi mazina tas, ka kopējais valodas kursu apguvušo skaits ir samērā mazs, un arī ne katra starptautiskās aizsardzības persona izvēlas šos kursus apmeklēt. Mērķa grupa apkārt daudz dzird krievu valodu un dažkārt uzskata, ka ar to un angļu valodu pietiek, lai dzīvotu Latvijā, vai pat pieņem, ka krievu valodu apgūt ir perspektīvāk.

Neraugoties uz to, ka latviešu valodas kursi tiek atzīti par vienu no vissvarīgākajiem integrācijas pasākumiem, 2022. gadā CIVITTA veiktajā pētījumā arī konstatēts, ka valodu apmācības sistēma starptautiskās aizsardzības saņēmējiem Latvijā nav optimāla¹⁰⁸. Starptautiskās aizsardzības personas pilnībā neapmierina ne atvēlētais stundu skaits latviešu valodas apguvei, ne kursu intensitāte un pieejamība, ne izmantotie mācību materiāli. Kursu ir daudz, bet kursu piedāvājumā ir grūti orientēties un kvalitāte ir ļoti atšķirīga, turklāt kursi bieži vien nav pieejami tad, kad tie ir nepieciešami. Tādējādi tie ne vienmēr optimāli atbilst mērķa grupu vajadzībām.

Viena no lielākajām problēmām ir latviešu valodas apmācības nesaskaņotība. Daudzu gadu laikā Latvijā joprojām nav ieviesta vienota, pārskatāma un saprotama latviešu valodas apmācību sistēma. Kursus administrē dažādas iestādes dažādām mērķa grupām, un apkopo informāciju tikai pašas par savu darbību, tādēļ kopējs pārskats neveidojas. SPASAP ietvaros vien latviešu valodas kursus starptautiskās aizsardzības saņēmējiem līdz 2022. gada beigām nodrošināja biedrība "Patvērums "Drošā māja"", bet trešo valstu valstspiederīgajiem līdz 2022. gada beigām latviešu valodas apmācību sniedza četri dažādi pakalpojumu sniedzēji PMIF finansētu projektu ietvaros¹⁰⁹. NVA valodu kursus var saņemt bezdarbnieki, un kursus piedāvā arī atsevišķas pašvaldības (piemēram, Rīga, Daugavpils). Tas rada pārklāšanās riskus. Kā norāda intervējamie, valstī šobrīd netiek nodrošināta pienācīga valodas kursu kvalitātes kontrole un uzraudzība, vai kāds neapgūst vienu un to pašu valodas līmeni jau vairākkārt, neviens neseko līdz kursu rezultātiem. Nav arī neviena, kas varētu pateikt, kurā vietā mācību vietas ir izsmeltas, kur ir rindas un brīvas vietas. Esošajā sadrumstalotajā sistēmā nav iespējams nodrošināt efektīvu, secīgu un kvalitatīvu valodas apguvi, kas būtu balstīta uz valodas līmeņu izvērtējumu, pēctecību, mērķtiecīgumu un kvalitātes kontroli mācību procesā. Sistemātiskuma trūkums valodas apguvē un pārrāvumi starp kursiem kavē pasākumu ietekmes ilgtspēju, jo kursu starplaiķā iemācītais bieži vien tiek aizmirsts¹¹⁰.

Runājot par pašu valodu kursu ilgtspēju, pozitīvi vērtējams tas, ka pakalpojumu sniedzēji atrada iespēju turpināt latviešu valodas mācības attālināti arī Covid-19 apstākļos, tādā veidā nepārtraucot pakalpojuma pieejamību. Arī nākotnē līdzīgos apstākļos būs iespējams piemērot attālinātu mācīšanos (kas gan pēc mērķa grupas domām nav optimālākais risinājums).

Latviešu valodas kursu efektivitāti nosaka ne vien to saskaņotība un secīgums, bet arī pašu kursu kvalitāte. Kvalitātes vērtēšanā šobrīd katrs no pakalpojuma sniedzējiem izmanto savas metodes. Biedrība "Patvērums "Drošā māja"", lai izvērtētu gan savu latviešu valodas kursu, gan integrācijas kursu kvalitāti, organizēja neatkarīgu ekspertu izvērtējumus par kursu dalībnieku apmierinātību, kas arī būtu labā prakse, ko piemērot turpmāk. Par citu latviešu valodas kursu kvalitāti šobrīd informācija nav pieejama. Kā jau minēts, nav informācijas arī par to, cik daudziem valodas zināšanu līmenis paaugstinājies par vienu pakāpi. Tas apgrūtina pasākuma efektivitātes un ietekmes izvērtējumu.

¹⁰⁷ SIA "Civitta Latvija". (2022). Izvērtējums par rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu –sociālekonomiskā iekļaušana. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/4812/download?attachment>

¹⁰⁸ Turpat

¹⁰⁹ KM. (2023). Finansētie projekti. Iegūts no: <https://www.km.gov.lv/lv/media/20746/download?attachment>

¹¹⁰ SIA "Civitta Latvija". (2022). Izvērtējums par rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu –sociālekonomiskā iekļaušana. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/4812/download?attachment>

Latviešu valodas klubi arī uzskatāmi par atbalstāmu un mērķa grupas vajadzībām atbilstošu aktivitāti, jo tie sniedz iespēju praktizēt sarunvalodu. Vienlaikus, kā norāda intervētie, svarīgi, lai šie diskusiju klubi nebūtu vienkārša “parunāšanās”, bet lai tie norisinātos, izmantojot kvalitatīvu metodoloģiju.

Runājot par integrācijas kursu atbilstību mērķa grupas vajadzībām, jāatzīmē, ka šādi kursi ir ļoti nepieciešami un līdztekus valodas kursiem tiek īstenoti visās Eiropas valstīs. Šis pasākums rada lielu pievienoto vērtību, ne vien radot mērķa grupā labāku izpratni par valsti, bet arī ceļot motivāciju apgūt valodu un iekļauties Latvijas sabiedrībā. Tādēļ integrācijas kursus patvēruma meklētājiem piedāvā vienlaikus ar latviešu valodas kursiem jau centrā “Mucenieki”. Biedrības “Patvērums “Drošā māja”” īstenotajos integrācijas ievadkursos līdz 2022. gada beigām mērķa grupa novērtējusi atzinīgi. Kursu efektivitāti ceļ tas, ka mācību programmas izveidei tika pieaicināti speciālisti no VM, LM, IZM, NVA, tādējādi kursu saturs atbilst aktualitātēm katrā no tēmām¹¹¹. Protams, iespējami arī uzlabojumi, piemēram, mērķa grupa vēlētos, lai tēmas būtu vēl specifiski vairāk piemērotas viņu aktuālajām interesēm (piem., darba tirgus, mājokļi, izglītības sistēma, tiesības). Kursu ietekmi ierobežo tas, ka to apmeklējums arī starptautiskās aizsardzības saņēmējiem šobrīd ir pilnībā brīvprātīgs, un daļa izvēlas šos kursus neapmeklēt. Motivāciju apmeklēt kursus, kā arī uzmanīgi ieklausīties to saturā mazina neskaidrība par nākotni¹¹². Tādēļ izvirzīts ierosinājums šos kursus īstenot pēc statusa saņemšanas, tostarp, lai izvairītos no nelietderīga līdzekļu izlietojuma¹¹³. Integrācijas kursu efektivitāti celtu satura diferencēšana atbilstoši dalībnieku sastāvam (ņemot vērā izcelsmes valsti, vecumu u.c.) un atvēlot vairāk laika dalībnieku jautājumiem.

Tulka pakalpojums ir viens no kritiski nepieciešamiem pakalpojumiem, jo bez valodas zināšanām nav iespējams apmierināt pamatvajadzības. Šim pakalpojumam ir būtiska pozitīva ietekme, jo tas risina dažādas mērķa grupas situācijas, netiešā veidā palīdzot integrācijai visdažādākajās dzīves jomās. Līdz 2022. gadam tulku pakalpojumu nodrošināja biedrība “Patvērums “Drošā māja””, bet kopš 2023. gada tas tiek nodrošināts VPA ietvaros. Pakalpojums ir daļēji atbilstošs mērķa grupas vajadzībām. 2022. gadā veiktās intervijas ar patvēruma meklētājiem¹¹⁴ atklāja, ka tulks ir pieejams ne vienmēr un ne visās situācijās. Kā īpaši problemātiskas iezīmējās situācijas, kad nepieciešama ārsta konsultācija. Pakalpojuma efektivitāti ierobežo tas, ka tulki galvenokārt veic tulkojumu no imigranta valodas uz angļu valodu, savukārt daļa speciālistu angļu valodu tik labi nepārzina un nevar sniegt informāciju pietiekami izsmelīgi. Tādējādi var tikt būtiski ierobežota piekļuve veselības aprūpei. Tāpat jāatzīmē, ka gan tulku, gan reto valodu skaits, uz kurām vai ko kurām tiek veikts tulkojums ir ierobežots, tādēļ dažkārt komunikācija notiek, iesaistot starpniekvalodas. Reto valodu tulku nelielais skaits arī nozīmē, ka tie var nebūt pieejami ātri un operatīvi jebkurā Latvijas vietā.

Runājot par pasākumu ilgtspēju, valodu un integrācijas kursi Latvijā tiek nodrošināti sporādiski, atkarībā no konkrētajā brīdī pieejamā finansējuma. Ņemot vērā, ka liela daļa kursu tiek rīkoti projektu ietvaros, rodas finansējuma pārrāvuma riski, kas materializējās arī 2023. gadā, kad uz vairākiem mēnešiem latviešu valodas un integrācijas kursi trešo valstu pilsoņiem un starptautiskās aizsardzības saņēmējiem nebija pieejami. Vāji novērtētās Latvijas integrācijas politikas kontekstā¹¹⁵, lai uzlabotu integrācijas politikas koordināciju un efektivitāti, ir svarīgi nodrošināt konsultatīvu mehānismu, kas apvienotu dažādas integrācijas procesā iesaistītās institūcijas un organizācijas. Tādēļ kā atbilstoša noteiktajiem mērķiem un prioritātēm vērtējama “Dialoga platforma”, kā arī KM vadītā Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu līdzdalībai. Intervējamie “Dialoga platformas” darbu kopumā vērtē kā diezgan efektīvu - līdz 2022. gada beigām uz dialogu vismaz reizi mēnesī tikās pašvaldību, privātā sektora, valsts pārvaldes un nevalstisko organizāciju pārstāvji, apspriežot konkrētus aktuālos jautājumus. Ņemot vērā šīs platformas aktīvo darbu, organizēt biežākas Konsultatīvās padomes sēdes nebūtu bijis lietderīgi - mērķis veicināt diskusiju un sadarbību starp

¹¹¹ SIA “Civitta Latvija”. (2022). Izvērtējums par rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu –sociālekonomiskā iekļaušana. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/4812/download?attachment>

¹¹² Turpat

¹¹³ Turpat

¹¹⁴ Turpat

¹¹⁵ MIPEX (Migrant Integration Policy Index), 2019. Iegūts no: <https://www.mipex.eu/latvia>

institūcijām trešo valstu pilsoņu integrācijas jomā, sekmēt trešo valstu pilsoņu, kā arī viņus pārstāvošo nevalstisko organizāciju līdzdalību valsts politikas sabiedrības integrācijas jomā veidošanā, pēc būtības tika sasniegts. Pasākumu efektivitāti nedaudz mazina nepietiekami daudzveidīgs dalībnieku profils, tādēļ nākotnē svarīgi pārliecināties, lai diskusijās ir adekvāti pārstāvētas visas skartās (ietekmētās) grupas, tostarp arī paši mērķa grupas pārstāvji. Kā norāda kāds no intervētajiem, citās valstīs pašvaldībās ir konsultatīvie mehānismi, kur pārstāvēti trešo valstu pilsoņi, turpretī Latvijā politikas veidotāji šobrīd gandrīz nekad nesatiekas aci pret aci ar tiem, kurus tiešā veidā skar viņu lēmumi. “Dialoga platformas” un Konsultatīvās padomes darbam sagaidāms nozīmīgs ilgtermiņa efekts ne vien tādēļ, ka to darbība ļāvusi rast risinājumus vairākiem sasāpējušiem jautājumiem, bet arī tādēļ, ka izveidojušās saites starp dažādām procesā iesaistītajām pusēm atvieglos turpmāko sadarbību un koordināciju.

PMLP rīkotās informācijas dienas par naturalizācijas procesu un citas īstenotās aktivitātes atbilst mērķa grupu vajadzībām un virziena mērķim, ņemot vērā mazo ik gadu Latvijas pilsonību ieguvušo personu skaitu, turklāt to aktualitāte 2023. gadā ir kļuvusi jo būtiskāka. Īpaši jāatzīmē izstrādātais Latvijas pilsonības iegūšanas valodas prasme un zināšanu pašpārbaudes elektroniskais tiešsaistes risinājums (Elektroniskais rīks), ko pavadīja arī informācijas kampaņa. Tas var iedrošināt Latvijas pilsonības iegūšanai. Pasākumu ilgspēju veicinās audio materiāli latviešu un krievu valodā, brošūra latviešu, krievu un angļu valodā, buklets, sociālo tīklu vizuālie materiāli, video ar kampaņas vēstnesi Zauru Džavadovu, trīs infografikas latviešu, krievu un angļu valodā u.c. publicētie materiāli. Runājot par aktivitāšu efektivitāti, lietderīgumu un ietekmi, jāatzīmē, ka notikušo informācijas dienu skaits ir liels, taču trūkst informācijas par sasniegto auditoriju. Var sagaidīt, ka netieši pasākumu ietekme manifestēsies tuvākajos gados pieaugošā naturalizācijas pieteikumu skaitā. PMLP pārziņā esošās informācijas sistēmas, kas satur datus par pilsonības iegūšanas un zaudēšanas jautājumiem, pilnveide arī saistās (kaut netiešā veidā) ar SPASAP mērķiem, jo palīdzēs ātri un efektīvi iegūt informāciju un statistiku saistībā ar pilsonības iegūšanu vai zaudēšanu. Ieguldītie līdzekļi ir ļoti apjomīgi un ietver gan telpu aprīkošanu, gan tehnikas iegādi naturalizācijas procesa ērtības un kvalitātes uzlabošanai. Resursu izlietošanas lietderības izvērtēšanai šī ziņojuma ietvaros nepietiek informācijas. Kopumā sagaidāms, ka PMLP īstenotajiem pasākumiem būs pozitīva ilgtermiņa ietekme uz naturalizēto personu skaitu un procesa kvalitāti kopumā.

Par mērķa grupas vajadzībām atbilstošu uzskatāma arī Valsts valodas prasmes pārbaude un ar to saistītie atbalsta pasākumi. Valodas sertifikāta iegūšanai ir būtiska ietekme uz iespēju iekārtoties darbā, turklāt tas nepieciešams, lai iegūtu Latvijas pastāvīgā iedzīvotāja statusu. Šo pakalpojumu Latvijā piedāvā tikai VISC. Par pasākuma efektivitāti un lietderību spriest ir grūti, jo pārbaudījumu kārtotāju skaits nav kritērijs, pēc kā to būtu iespējams novērtēt, bet nokārtojušo skaits nav nodalāms no valodu apmācības kvalitātes. Runājot par pakalpojuma saskaņotību, šobrīd SPASAP ietvaros piedāvātie latviešu valodas kursi nav tieši orientēti uz konkrēta valodas prasmes līmeņa sertifikāta iegūšanu, un šajā jomā būtu iespējama labāka sadarbība ar latviešu valodas kursu rīkotājiem. Pasākumam ir nozīmīga pozitīva ietekme uz latviešu valodas prasmes pārbaudi nokārtojušo sekmīgu integrāciju sabiedrībā ilgtermiņā.

4.3.2. 3.2. UZDEVUMS “SEKMĒT IEDZĪVOTĀJU IZPRATNI PAR SABIEDRĪBAS DAUDZVEIDĪBU, MAZINOT NEGATĪVOS STEREOTIPOS BALSTĪTU ATTIEKSMI PRET DAŽĀDĀM SABIEDRĪBAS GRUPĀM”

No iepriekš minētajām problēmām, uz 3.2 uzdevumu vistiešāk attiecas Latvijas iedzīvotāju saskarsmes trūkums ar dažādību (5.), aizspriedumi un nepatika pret dažādu etnisko grupu cilvēkiem, īpaši romiem (6.), neiecietība pret citām sabiedrības grupām (7.), diskriminācija un naida noziegumi pret ārvalstniekiem (8.).

POLITIKAS ĪSTENOŠANA | 3.2. uzdevums tika sadalīts 8 īstenojamo pasākumu kopumos:

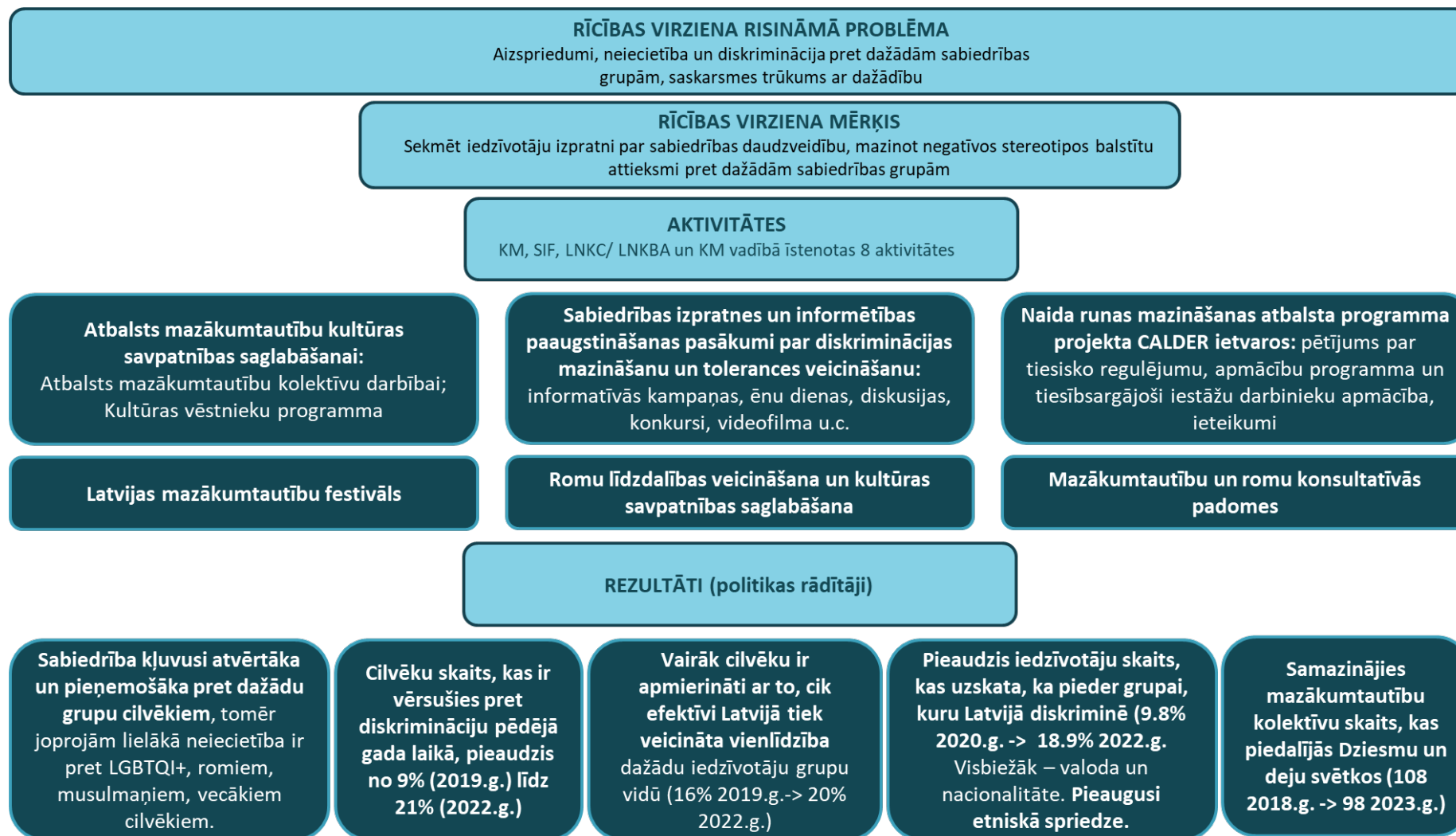
1. Atbalsts mazākumtautību kultūras savpatnības saglabāšanai;
2. Latvijas mazākumtautību festivāls;
3. Ģimeņu sadarbības programma latviešu, mazākumtautību un ārvalstu pilsoņu bērniem un jauniešiem;
4. Mazākumtautību un romu konsultatīvās padomes;

5. Romu līdzdalības veicināšana un kultūras savpatnības saglabāšana;
6. Sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumi par diskriminācijas mazināšanu un tolerances veicināšanu;
7. Naida runas mazināšanas atbalsta programma projekta „Kapacitātes veidošana un izpratnes paaugstināšana neiecietības novēršanai un apkarošanai Latvijā – CALDER” ietvaros;
8. Uz vienotas valsts, tiesiskās informācijas un pilsoniskās izglītības platformas bāzes tiek veidota žurnāla „Jurista Vārds” rakstu sērija „Juristu likteņi”, parādot, cik dažādi cilvēki devuši ieguldījumu Latvijas valsts un tās tiesiskās sistēmas izveidē.

Pasākumu īstenošanā bija iesaistītas piecas galvenās atbildīgās iestādes:

- KM kā atbildīgā iestāde par četriem no astoņiem pasākumiem: mazākumtautību un romu konsultatīvo padomju darbu, Latvijas mazākumtautību festivāla “Zeme zied” rīkošanu, ģimeņu sadarbības programmu latviešu, mazākumtautību un ārvalstu pilsoņu bērniem un jauniešiem, un pasākumiem, kas vērsti uz romu līdzdalības veicināšanu un kultūras savpatnības saglabāšanu;
- LNKC un LNKBA kā atbildīgās iestādes par atbalstu mazākumtautību kultūras savpatnības saglabāšanai, nodrošinot atbalstu mazākumtautību kultūras saglabāšanai un attīstībai (LNKC) un mazākumtautību kultūras biedrību dalībai nacionālajā kultūras telpā, tostarp piedaloties Dziesmu un deju svētkos (LNKBA);
- SIF kā atbildīgā iestāde par naida runas mazināšanas atbalsta programmu projekta CALDER ietvaros;
- LM kā atbildīgā iestāde par sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumiem par diskriminācijas mazināšanu un tolerances veicināšanu;
- VSIA „Latvijas Vēstnesis” kā atbildīgā iestāde par žurnāla „Jurista Vārds” rakstu sēriju.

ILUSTRĀCIJA 19: UZDEVUMA 3.2. SHEMATISKAIS ATTĒLOJUMS

Avots: Autori

SASNIEGTĀS MĒRĶAUDITORIJAS | Ņemot vērā virziena plašo uzstādījumu mazināt stereotipus pret “dažādām sabiedrības grupām”, aktivitātes bijušas vērstas uz ļoti dažādām mērķgrupām, atkarībā no konkrētās aktivitātes: gan mazākumtautību kolektīviem un organizācijām, gan novadu kultūras līderiem, kultūras biedrībām un mantojumu, gan tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem un citiem ar diskriminācijas jautājumiem saistītajiem. Sabiedrības mērķa grupa, kura SPASAP nav pietiekami uzrunāta un iesaistīta, ir darba devēji¹¹⁶, ņemot vērā, ka tieši viņiem ir būtiska nozīme veiksmīgā sociālās atstumtības un diskriminācijas riska grupu integrācijā darba tirgū. Integrācija darba tirgū ir īpaši būtiska, jo tā nodrošina ne vien iztikas līdzekļus, bet arī pamatu tālākai integrācijai arī citās jomās. Līdz šim Latvijā kopumā nepietiekoša uzmanība pievērsta tam, cik nozīmīgu lomu integrācijā var spēlēt darba vide, kurā iedzīvotāji pavada lielu daļu sava laika.

Pasaulē veiktie pētījumi liecina, ka aizspriedumi un rasisms lielā mērā veidojas agrā bērnībā ģimenē un skolā¹¹⁷, taču SPASAP iekļautās aktivitātes uz tolerances veicināšanu bērniem, kas varētu būt viens no efektīvākajiem mērķa sasniegšanas instrumentiem ilgtermiņā, nav bijušas vērstas. Kā viens no pozitīviem piemēriem, ko īsteno muzejs “Ebreji Latvijā” (ārpus SPASAP ietvariem), ir vizītes uz skolām, ar mērķi mazināt stereotipus par ebrejiem. Liels uzsvars likts ne tikai uz pašu mazākumtautību un citu diskriminācijas riska grupu iesaistīšanu dažādās aktivitātēs, bet tieši uz saskarsmi ar sabiedrību kopumā un sabiedrības informētību un atvērtību dažādībai. Aktualizēti sociālās iekļaušanas jautājumi par cilvēkiem ar dažāda veida invaliditāti, kā arī dažāda vecuma cilvēkiem. Atsevišķa aktivitāte vērsta uz romiem kā vienai no galvenajām diskriminācijas riska grupām. Vienlaikus citas diskriminācijas riska grupas – imigranti, LGBTIQ+, nav īpaši izdalīti kā mērķa grupas, kas ir skaidrojams ar kompetenču pārdali starp nozaru ministrijām un dažādiem plānošanas dokumentiem. Kā liecina pētījumi, Latvijas iedzīvotājiem vislielākie aizspriedumi ir pret romiem, afrikāņiem un musulmaņiem¹¹⁸ (Kaprāns et al, un tieši bailes no Islāma kultūras bieži vien ir pamatā ksenofobijai. Šobrīd tieši musulmaņi kā grupa atsevišķi SPASAP nav minēti, ņemot vērā, ka Latvijā musulmaņu skaits ir mazs¹¹⁹, tomēr tā arī var gūt labumu no diskriminācijas un rasisma izskaušanas kopumā. Izvērtējuma ietvaros veiktās intervijas izgaismo viedokļu dažādību par to, cik plašam būtu jābūt SPASAP tvērumam. Šīs atšķirības rezultējas tajā, ka dažādas institūcijas dažādi traktē un izvēlas pasākumus, kurus no savas puses SPASAP iekļaut. Daļa uzskata, ka šis tvērums būtu jāpaplašina ietverot arī citas sabiedrības sociālās atstumtības riska grupas (piemēram, maznodrošinātie, sievietes, LGBTIQ+, imigranti u.c.), citi savukārt uzskata, ka plāna aktivitātes drīzāk konkrēti jāfokuss uz mazākumtautībām un iebraucējiem, bet citas grupas jāatstāj ietveršanai citos politikas plānošanas dokumentos. Apsvērumus ietekmē vēlme izvairīties no aktivitāšu dublēšanās, jo, piemēram, rasisma un antisemitisma jautājumi adresēti plānā rasisma un antisemitisma mazināšanai 2023. gadam¹²⁰.

Arī šobrīd, piemēram, Naida runas mazināšanas atbalsta programma CALDER projekta ietvaros (SIF) šobrīd iekļauta gan izvērtētajā dokumentā, gan arī plānā rasisma un antisemitisma mazināšanai 2023. gadam. Minētajā plānā iekļauti arī citi tematiski tuvi pasākumi naida runas mazināšanai, kā arī diskriminācijas situācijas izpēte, kas arī šķietami iekļautos abos dokumentos, tomēr šajā dokumentā nav minēti. SPASAP minētās aktivitātes, kas vērstas uz romu kopienu, dublējas ar plānu romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022.–2023. gadam¹²¹. Vienlaikus citas svarīgas aktivitātes, kas attiecas uz romiem, šajā plānā nav minētas. Izvēle, kurus pasākumus iekļaut kurā politikas dokumentā, ir katras iestādes ziņā, lai pēc

¹¹⁶ Darba devēji ir mērķa grupa, kura ir iekļauta LM atbildībā esošajos plānošanas dokumentus ārpus SPASAP – autoru piezīme.

¹¹⁷ F. Farago, K. Leah Davidson, C.M. Byrd. (2015). Ethnic-Racial Socialization in Early Childhood: The Implications of Color-Consciousness and Colorblindness for Prejudice Development https://byrdlab.wordpress.ncsu.edu/files/2019/05/Farago2019_Chapter_Ethnic-RacialSocializationInEa.pdf

¹¹⁸ M.Kaprāns, I. Mieriņa, A.Saulītis. (2020). Starpkultūru stereotipi un aizspriedumi Latvijā. Iegūts no: https://www.integration.lv/uploads/files/informativie-materiali/lu_petijums_sapc.pdf

¹¹⁹ L. Geikina. (2023). Musulmaņi Latvijā. Iegūts no: <https://enciklopedija.lv/skirklis/22174>

¹²⁰ Ministru kabineta 2023. gada 13. aprīļa rīkojums Nr. 209 "Plāns rasisma un antisemitisma mazināšanai 2023. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/341139>

¹²¹ Ministru kabineta 2022. gada 3. maija rīkojums Nr. 310 "Par plānu romu stratēģiskā ietvara pasākumu īstenošanai 2022.–2023. gadam". Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/332093>

iespējas novērstu pasākumu dublēšanos, tomēr intervijas liecina, ka noderīgas būtu skaidrākas norādes par principiem, kā šos pasākumus izvēlēties, un skaidrāka plāna robežu iezīmēšana.

Kā pozitīvs aspekts jāatzīmē, ka īstenotie pasākumi apzināti ir bijuši ar plašu ģeogrāfisko pārklājumu, dodot iespēju tajos piedalīties ikvienam Latvijas iedzīvotājam.

PASĀKUMU EFEKTIVITĀTE

SPASAP uzdevumi un paredzētās aktivitātes sasaucas ar NAP 2021.-2027. gadam prioritātes “Vienota, droša un atvērta sabiedrība” rīcības virzienu “Saliedētība”. No astoņiem pasākumiem pilnībā īstenoti pieci, daļēji - viens, bet nav īstenoti divi pasākumi.

Pasākumi, kas rīkoti aktivitātē “Atbalsts mazākumtautību kultūras savpatnības saglabāšanai” ir bijuši ļoti plaši un daudzveidīgi, ne vien sasniedzot, bet pat pārsniedzot plānoto. Aktivitātes ietekmēja Covid-19 pandēmija, kā rezultātā daļa aktivitāšu notika tiešsaistes formātā. Atbilstoši plānotajam, ik gadu tika organizēta vismaz viena radošā nometne vai profesionālās pilnveides seminārs mazākumtautību kolektīvu vadītājiem un sniegts atbalsts vismaz 10 mazākumtautību kolektīvu profesionālajai pilnveidei katrā reģionā, rīkojot pasākumus, koncertus, svētkus, saietus u.tml. Aktīvi un ļoti veiksmīgi darbojusies arī kultūras vēstnieku programma: iesaistīto cilvēku skaits 2021. gadā ievērojami pārsniedzis uzstādīto mērķi, bet par dalībnieku skaitu nākamajos gados un to, vai atbilstoši plānotajam ik gadu iesaistīti vismaz 20 kultūras vēstnieki, trūkst informācijas.

Atbilstoši plānotajam SIF īstenota naida runas mazināšanas atbalsta programma projekta CALDER ietvaros: veikts pētījums par tiesisko regulējumu cīņai pret naida noziegumiem un ksenofobiju, izstrādāta mācību programma un par naida noziegumiem apmācīti tiesībsargājošo iestāžu darbinieki, izstrādātas rekomendācijas.

Rezultatīvie rādītāji sasniegti arī uz romu līdzdalības veicināšanu un kultūras savpatnības saglabāšanu vērstajos pasākumos, tostarp īstenoti dažādi uz sabiedrību vērsti informatīvie pasākumi, kapacitātes stiprināšanas pasākumi, mediatoru darbs u.c. Vienīgais, par ko neizdevās gūt pārlicību, ir, cik lielā mērā ir samazinājies romu skolēnu skaits, kas pārtrauc mācības un neiegūst obligāto izglītību (plānotais mērķis 2024. gadā – 94 %). IZM bija plānots veikt romu skolēnu izglītības monitoringu, taču pēdējos gados šāda informācija nav apkopota.

Mazākumtautību kultūras festivāls sākotnēji tika plānots reizi divos gados, taču pēc 2021. gada nākamā festivāla rīkošana ir plānota 2024. gadā. Starplaikā noris aktīva gatavošanās festivālam, tādēļ kopumā var uzskatīt, ka mērķis pēc būtības tiek sasniegts.

Visbeidzot, LM turpinājusi sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas kampaņu, kas ietvēra ļoti plašu un daudzveidīgu aktivitāšu klāstu, kas vērsti uz dažādām sabiedrības atstumtības riska grupām. Šajā gadījumā rezultatīvie rādītāji SPASAP nebija izvērsti un precizēti, tādēļ nav izvērtējams, vai kampaņa bijusi tik apjomīga, kā bijis plānots vai nē.

ILUSTRĀCIJA 20: UZDEVUMA 3.2. REZULTĀTI

PROBLĒMSITUĀCIJAS (Mērķa grupu vajadzības)

Aizspriedumi, nepatika un neiecietība pret dažādu sabiedrības grupu pārstāvjiem
Trūkst saskarsmes ar dažādību, cieņas pret citām kultūrām
Diskriminācija un naida noziegumi

ATBILSTĪBA

- Plašs un daudzveidīgs mērķim atbilstošu pasākumu klāsts
- Uzmanība uz distances mazināšanu starp riska grupām un sabiedrību
- Nav pietiekoši pievērsts uzmanības aizspriedumu pret tādām diskriminācijas riska grupām kā LGBTQI+ un imigranti (īpaši musulmaņi, afrikāņi) mazināšanai

LIETDERĪBA

- Ļoti svarīgi sabiedrības aizspriedumu un augošās etniskās spriedzes kontekstā
- Pasākumi ne vien attieksmes maiņai, bet arī likumdošanas un tiesībsargājošo iestāžu darba uzlabošanai
- Atsevišķu pasākumu pārklāšanās dažādos politikas dokumentos
- Pārlietu liels fokuss uz tradicionālo kultūru

IETEKME

- Pasākumiem ir ļoti būtiska nozīme veiksmīgas sociālās iekļaušanas nodrošināšanā
- Kopienų, organizāciju līderu kapacitātes stiprināšanas pasākumi veicinās ilgtspēju
- Nav īpaši efektīvi galveno sabiedriskās spriedzes iemeslu patreizējā politiskā kontekstā risināšanā

Avots: Autori

Mazākumtautību un Romu konsultatīvās padomes sēdes līdz šim notikušas divreiz gadā (no plānotajām trīs), turklāt 2023. gadā uz izvērtējuma veikšanas brīdi notikusi tikai viena Konsultatīvās padomes romu līdzdalības veicināšanai sēde un neviena Mazākumtautību NVO pārstāvju konsultatīvās padomes sēde, tādējādi plāns izpildīts daļēji.

Ģimeņu sadarbības programma latviešu, mazākumtautību un ārvalstu pilsoņu bērniem un jauniešiem diemžēl netika īstenota, un finanšu un cilvēkresursu trūkuma dēļ netika īstenota arī plānotā žurnāla „Jurista Vārds” rakstu sērija „Juristu likteņi”, kas būtu parādījusi, cik dažādi cilvēki devuši ieguldījumu Latvijas valsts un tās tiesiskās sistēmas izveidē. Vienlaikus intervijas liecina, ka abi šie pasākumi būtu vērtīgi un palīdzētu uzstādītā mērķa sasniegšanā.

Visi virziena ietvaros īstenotie pasākumi uzstādīto mērķu kontekstā uzskatāmi par atbilstošiem. Kultūras vēstnieku programma, atbalsts mazākumtautību kultūras organizāciju darbībām un aktivitātēm, tostarp mazākumtautību kolektīvu krāšņa dalība XXVII Vispārējo latviešu Dziesmu un XVII Deju svētkos, kā arī Latvijas mazākumtautību festivāla rīkošana - palīdzēs sabiedrībai iepazīt mazākumtautību kultūru un labāk apzināties to vērtību. Pasākumi uzskatāmi par efektīviem un lietderīgiem - ieguldot salīdzinoši nelielus resursus izdevies sasniegt redzamu un uzstādīto mērķu kontekstā nešaubīgi vērtīgu rezultātu. Mazākumtautību konsultatīvajā padomē panākta vienošanās, ka nākotnē festivālam ir jāķļūst par daļu no Dziesmu un deju svētku kustības, un to rīkos katru otro gadu. Pasākumiem sagaidāma pozitīva ietekme uz aizspriedumu un kulturālās distances mazināšanos pret atšķirīgām tautām un kultūrām, gan arī netieša ietekme uz mazākumtautību kultūras mantojuma un identitātes saglabāšanos, kas ir veiksmīgas integrācijas pamatā. Turklāt sagaidāms, ka ietekme būs ilgtermiņa - vismaz daļa no tiem, kuri iesaistījušies kolektīvos, piemēram, lai piedalītos Dziesmu un deju svētkos, savu darbību turpinās arī pēc to noslēgšanās. Pasākumos īpašs uzsvars ticis likts uz kultūras organizāciju un to līderu kapacitātes stiprināšanu, kā arī veicināta aktivitāšu ilgtspēja, īpaši ņemot vērā izaicinājumus piesaistīt kolektīviem jaunus dalībniekus. Ietekmes ilgtspējas kontekstā svarīgi, ka veidoti arī lekciju un metodisko materiālu videoieraksti, videoklips mazākumtautību kolektīvu himnai “Pa saulei” un citi materiāli, kas būs pieejami arī pēc plāna darbības perioda beigām. Visbeidzot, runājot par pasākumu saskaņotību, intervijas atklāj, ka sadarbība starp LKNC un LNKBA pasākumu organizēšanā nav bijusi tik cieša, cik iespējams (aktivitātes organizētas autonomi), un

to būtu iespējams uzlabot. Tāpat iespējams uzlabot sadarbību ar reģionālajiem NVO atbalsta centriem, caur kuriem tiek īstenots atbalsts mazākumtautību NVO.

Mazākumtautību un Romu konsultatīvo padomju darbs arī ir nozīmīgs un atbilstošs virziena mērķu sasniegšanas kontekstā, jo tieši konsultējoties ar pašām diskriminācijas riska grupām iespējams gan vislabāk apzināties pašreizējo situāciju, kā arī izvērtēt iespējamos riskus un vēlamu rīcību aizspriedumu un diskriminācijas mazināšanai. Par konsultatīvo padomju efektivitāti viedokļi atšķiras - dažkārt progresu apgrūtina viedokļu atšķirības un priekšstats par nepietiekamu ieklausīšanos atsevišķu organizāciju viedoklī, vai arī priekšstats, ka padomē var tikai nedaudz ietekmēt ministrijas jau iecerētos un sagatavotos lēmumus un plānus. Konsultatīvās padomes ir viens no veidiem kā rosināt starpsektorālas diskusijas par diskriminācijas un aizspriedumu jautājumiem, kam pievēršas 3.2. uzdevums. Padomju ietekme izpaužas lēmumos, kas pieņemti pēc diskusijām, vienlaikus nodrošinot šo aktivitāšu ietekmes ilgspēju. Pašas konsultatīvās padomes ir ilgspējīgas, un KM kā atbildīgā institūcija lielākoties ir ieguvusi dalībnieku uzticību, taču svarīgi veicināt pārliecību dalībnieku vidū par to, ka sanāksmēm nav tikai simboliska vai kosmētiska nozīme, bet iespējams nozīmīgi ietekmēt politikas virzību. Zināmā mērā konsultatīvo padomju efektivitāti ierobežo tas, ka pašas organizācijas kapacitātes trūkuma dēļ ne vienmēr piedalās sēdēs.

Runājot par romu līdzdalības veicināšanas un kultūras savpatnības saglabāšanas pasākumiem, uzstādīto uzdevumu kontekstā tie ir atbilstoši un vajadzīgi. Īpaši jāatzīmē informatīvi izglītojošie pasākumi un informatīvā kampaņa, kas ietvēra romu dzīvesstāstu publicēšanu Latvijas medijos un citus informatīvi izglītojošos pasākumus, ko organizēja biedrība "Romu Kultūras centrs". Ņemot vērā negatīvo informācijas fonu, tie palīdzēs mazināt aizspriedumus un veidot pozitīvāku romu tēlu Latvijas sabiedrībā. Romu mediatori ir neaizvietojami komunikācijas un uzticēšanās veicināšanai, un viņu darbs pašvaldībās tiek augstu vērtēts, lai gan intervijas izgaismo grūtības mediatoru piesaistē un motivēšanā zemā atalgojuma dēļ. Svarīgi, ka paralēli tiek veikta mediatoru apmācība. Romu izglītības līmenis Latvijā joprojām ir nepieņemami zems: tikai 17,2% romu iedzīvotājiem ir augstāka izglītība par pamatizglītību. Ņemot vērā šo statistiku, atbalstāms un atbilstošs ir uzsvars uz atbalstu romu izglītībai un tās monitorēšanu, jo bērnu un jauniešu kvalitatīva integrēšana izglītības sistēmā ilgtermiņā palīdzēs tiem pavērt plašākas iespējas arī darba tirgū.

Pasākumi palīdzēs uzdevumā uzstādīto mērķu sasniegšanā, tomēr jāatzīmē, ka tie nenosedz visas vajadzības un pasākumus, kas tieši attiektos uz virzienu. Kā liecina SPASAP izvērtēšanas procesā sniegtās intervijas, romu kopiena vēlētos saņemt atbalstu romu memoriāla izveidei un subsīdijas darba devējiem romu nodarbināšanai pārbaudes periodā. Pēdējais no šiem pasākumiem varētu būt noderīgs SPASAP mērķu kontekstā, ņemot vērā, ka darba devēju aizspriedumi ir tie, kas bieži vien nedod romiem pat iespēju sevi pierādīt darba vidē. Diemžēl programma, kas bija vērsta uz romu lasīt un rakstītprasmes pilnveidošanu (ārpus šī plāna), dalībnieku skaita ziņā nerasniedza cerētos rezultātus. Kopumā intervijas ļauj secināt, ka komunikācijas, skatījuma un izpratnes barjera starp romu kopienā un Latvijas valsts institūcijām saglabājas.

LM vadībā organizētie sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumi par diskriminācijas mazināšanu un tolerances veicināšanu ir viens no dažiem plāna pasākumiem, kas vērsti uz dažādām diskriminācijas riska grupām, ne tikai diskrimināciju, kas balstīta uz etnisko piederību, un vērtīgi papildina minētās aktivitātes. Kā liecina pētījumi, šādi pasākumi ir ļoti nepieciešami un atbilst uzstādītajiem 3.2. uzdevuma mērķiem mazināt aizspriedumus pret dažādām sabiedrības grupām. Īpaši jāatzīmē SIF kampaņa "Atvērtība ir vērtība", kas norisinājās no 2018. līdz 2022. gadam un kuras ietvaros uzmanība pievērsta tādām diskriminācijas riska grupām kā cilvēki ar īpašām vajadzībām un veci cilvēki. Šis fokuss uzskatāms par ļoti atbilstošu, ņemot vērā, ka diskriminācija uz vecuma un invaliditātes pamata ir vienas no biežākajām diskriminācijas izpausmēm. Pasākumi rīkoti ļoti radošā un inovatīvā veidā, tostarp piedāvājot iespēju dalībniekiem iejusties šo grupu "ādā", rīkojot ideju hakatonu un sarunu darbnīcas jauniešiem, vides objektus, mentoringa dienas, meža stādīšanas talku, izvērstas rakstu sērijas un aktualizējot šos jautājumus sarunu festivālā LAMPA. Svarīgi, ka pasākumi veidoti, iesaistot aktivitātēs darba devējus, NVO, pašvaldību pārstāvjus, ekspertus un citus kampaņas vēstnešus. Īpašs uzsvars likts uz to, lai savestu kopā sabiedrību ar diskriminācijas riska grupu pārstāvjiem, tādējādi veidojot izpratni par viņu situāciju un vajadzībām. Aktivitātes uzskatāmas par ļoti efektīvām, tās guvušas plašu skanējumu un sasniegušas lielu auditoriju. Var

sagaidīt, ka, liekot sabiedrībai aizdomāties par diskriminācijas jautājumiem, šiem pasākumiem būs ilgtermiņa pozitīva ietekme. Runājot par pašu aktivitāšu ilgspēju, jāatzīmē, ka Eiropas Sociālā fonda finansētā kampaņa “Atvērtība ir vērtība” tika īstenota projekta “Dažādības veicināšana” (projekta identifikācijas Nr. 9.1.4.4./16/l/001) ietvaros piecu gadu laikā. Šādu projektu noteikti būtu vēlams pēc zināma perioda atkārtot, pievēršot uzmanību gan šīm, gan līdz šim mazāk uzmanību guvušām diskriminācijas riska grupām (piem., LGBTQI+, imigranti, Latvijas mazākumtautības).

Naida runas mazināšanas atbalsta programma projektā CALDER svarīgā veidā papildina iepriekš minētos pasākumus, jo pievēršas aizspriedumu un neiecietības izpausmēm un veidiem, kā ierobežot naida runu un noziegumus gan ar likumdošanas palīdzību, gan tiesībsargājošo iestāžu darbā. Pasākums ir īstenots efektīvi, un tas uzskatāms par ļoti lietderīgu, ņemot vērā līdzšinējās minēto jomu nepilnības, par ko liecina iedzīvotāju aptauju dati. Projektam būs ilgtermiņa pozitīva ietekme, jo izstrādātas gan rekomendācijas likumdošanas izmaiņām, gan apmācību programma naida noziegumu un naida runas atpazīšanā, izmeklēšanā un novēršanā, tādējādi, nodrošinot profesionālu reaģēšanu uz iespējamām naida noziegumu izpausmēm. Projekts ir noslēdzies, bet tā ietekmes ilgspēju noteiks tas, cik lielā mērā ieteikumi tiks īstenoti un iestrādāti normatīvajos aktos, un mācību programmas izmantošana – kā tā tiks adaptēta tiesībsargājošo iestāžu ikdienas darbā.

4.3.3. SECINĀJUMI

SPASAP īstenotie pasākumi, kuru mērķis bija veicināt ārvalstu pilsoņu integrāciju sabiedrībā, kā arī mazināt aizspriedumus un sekmēt iedzīvotāju izpratni par sabiedrības daudzveidību, ir bijuši mērķim atbilstoši un lietderīgi. Visi virziena ietvaros īstenotie pasākumi (informācija un konsultācijas, valodu apmācība, integrācija un starpkultūru komunikācijas kursi u.c.) neapšaubāmi ir nepieciešami, turklāt to nozīme saistībā ar imigrācijas apjoma strauju kāpumu, ir ievērojami pieaugusi.

No aktivitātēm aizspriedumu mazināšanai kā īpaši veiksmīgi jāatzīmē LM rīkoti sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumi par diskriminācijas mazināšanu un tolerances veicināšanu, kuros īpašs uzsvars likts uz to, lai savestu kopā sabiedrību ar diskriminācijas riska grupu pārstāvjiem, veidojot izpratni par viņu situāciju un vajadzībām, tādējādi veicinot sabiedrības atvērtību un informētību. Papildu tautībai, aktualizēti sociālās iekļaušanas jautājumi saistībā ar cilvēkiem ar dažāda veida invaliditāti un dažāda vecuma cilvēkiem. Aktivitātes uzskatāmas par ļoti efektīvām, tās guvušas plašu skanējumu un sasniegušas lielu auditoriju. Naida runas mazināšanas atbalsta programma projektā CALDER svarīgā veidā papildinājusi aizspriedumus mazinošos pasākumus, pievēršoties veidiem, kā ierobežot naida runu un noziegumus gan ar likuma palīdzību, gan tiesībsargājošo iestāžu darbā. Vienlaikus papildu šķērslis diskriminācijas apkarošanai ir zema iedzīvotāju izpratne par diskrimināciju.

Ļoti pozitīvi vērtēti arī pasākumi mazākumtautību kultūras atbalstam, tomēr intervējamie kā zināmu problēmu iezīmēja to, ka mazākumtautību kultūra tiek asociēta pamatā tikai ar folkloras kopām, nepietiekamu uzmanību veltīta laikmetīgās kultūras daudzveidībai. Nepietiekama uzmanība tiek pievērsta arī citām aktivitātēm, kas var saliedēt sabiedrību, piemēram, sportam. Papildus, lai gan kultūra un citas kopīgas aktivitātes neapšaubāmi var veidot tiltus un sapratni starp dažādām etniskajām grupām, intervētie norāda, ka problēmas, kas ir sabiedrības sašķeltības pamatā mūsdienu Latvijā, tas pēc būtības risināt nevar. Daļa no intervētajiem dotu priekšroku tam, ka tā vietā, lai runātu par “ērtām” un patīkamām tēmām kā kultūru, SPASAP tiktu nosauktas konkrētas sociālās iekļaušanas mērķa grupas un konkrēti pasākumi ar tām saistīto izaicinājumu risināšanā.

Intervētie kā problēmu iezīmē to, ka karš Ukrainā ir politizējis arī kultūras jomu, un pasliktinājusies attieksme arī pret krievu kultūru. Kā riska faktors jāatzīmē arī tas, ka tradicionālās kultūras kolektīvos biežāk piedalās vecākās paaudzes cilvēki, un biedrības sastopas ar grūtībām ieinteresēt jaunāko paaudzi.

Zinātniskajā literatūrā pēdējos gados tiek īpaši uzsvērts, ka integrācija ir divvirzienu process, kur liela loma pozitīvu savstarpējo attiecību izveidē ir arī uzņemošajai sabiedrībai^{122,123}. Taču plānotās aktivitātes, kas bija vērstas uz uzņemošo sabiedrību – speciālistiem un mediju pārstāvjiem – un kas varētu palīdzēt risināt starpkultūru komunikācijas prasmju trūkuma problēmu un veicināt iekļaujošāku vidi kopumā, SPASAP īstenošanas periodā netika īstenotas. Liela nozīme veiksmīgā riska grupu integrācijā darba tirgū ir darba devējiem, turklāt darba vide ir nozīmīga, bet līdz šim nepietiekoši novērtēta vieta, kurā arī notiek integrācijas procesi. Darba devēji kā mērķa grupa SPASAP netika identificēti, jo šai mērķa grupai bija paredzēti citi LM plānošanas dokumenti.

Izvērtējuma ietvaros veiktās intervijas izgaismo viedokļu dažādību par to, cik plašam būtu jābūt SPASAP tvērumam un kādas diskriminācijas riska grupas tam jāaptver. Atsevišķa aktivitāte vērsta uz romiem kā vienu no galvenajām diskriminācijas riska grupām, turpretī citas diskriminācijas riska grupas – imigranti (īpaši musulmaņi, afrikāņi), LGBTQI+, vai Latvijas krievu minoritāte – nav īpaši izdalītas kā mērķa grupas.

Intervijās iezīmējas tēze, ka integrācija pašreizējos apstākļos dažkārt tiek aplūkota drošības kontekstā, t.i., tie, kas nevēlas integrēties vai saliedēties, tiek uzskatīti par draudu valsts drošībai. Tas, savukārt, nerada pozitīvu emocionālo fonu.

SPASAP attiecībā uz ārvalstnieku integrāciju iekļauts ļoti liels aktivitāšu skaits, kas dažkārt rada iespaidu par dublēšanos, taču šādu situāciju daļēji skaidro pāreja uz VPA principu, kā arī mērķa grupu specifika. Turpmākajos gados pēc intervējamo vērtējuma sagaidāms, ka sistēma kļūs sakārtotāka, lai gan tas atkarīgs arī no tā, vai būs iespējams nodrošināt stabilu un prognozējamu finansējumu galvenajiem integrācijas pasākumiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka tieši šajā virzienā īpaši sastopama situācija, ka SPASAP minētie pasākumi tieši vai lielā mērā pārklājas ar pasākumiem, kas norādīti citos politikas plānošanas dokumentos, piemēram, Rīcības plānu personām, kam nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā. Daļa pasākumu, kas ir ļoti atbilstoši SPASAP mērķiem, tajā nav atspoguļoti, kamēr citi, kas ir atspoguļoti, dažādu iemeslu dēļ (finansējuma trūkums, cilvēkresursi, problēmas ar izpildītājiem) nav īstenoti. Tā rezultātā SPASAP neļauj gūt pilnīgu priekšstatu par tā uzmanības centrā esošās problemātikas jomā notiekošo Latvijā. Tādējādi kopumā no saskaņotības viedokļa SPASAP nav optimāls. Jāatzīmē gan, ka, ņemot vērā finansējuma avotu specifiku lielākajai daļai SPASAP īstenojamajām aktivitāšu un pašas tēmas plašo, daudzsektorālo raksturu, labu saskaņotību nodrošināt ir ārkārtīgi grūti.

Viens no galvenajiem problēmjasautājumiem, kas tika identificēts izvērtējuma gaitā, ir tas, ka galvenie integrācijas pasākumi – valodas un integrācijas kursi – Latvijā tiek nodrošināti sporādiski, atkarībā no konkrētajā brīdī pieejamā finansējuma, kas neveicina kvalitāti un neļauj nodrošināt sistemātisku atbalstu. 2023. gadā, izveidojās vairāku mēnešu pārtraukums pamata integrācijas pasākumu (latviešu valodas kursi, integrācijas kursi) piedāvājumā trešo valstu pilsoņiem un starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, ilustrējot, cik svarīgi tām nodrošināt stabilu finansējumu. Biedrības “Patvērums “Drošā māja”” līdz 2022. gada nogalei sniegtie pakalpojumi kopumā vērtējami kā mērķa grupai atbilstoši, un viens no potenciāliem ieguvumiem, pārejot uz VPA, intervējamo skatījumā varētu būt tieši stabilāks finansējums.

Šī izvērtējuma ietvaros kā identificētais problēmjasautājums ir nesakārtotā un sadrumstalotā latviešu valodas kursu apguves sistēma, kas neļauj nodrošināt efektīvu, secīgu un kvalitatīvu valodas apguvi, kas būtu balstīta uz valodas līmeņu izvērtējumu, pēctecību, mērķtiecīgumu un kvalitātes kontroli apmācību procesā. Līdz šim latviešu valodas kursi nav bijuši pietiekamā apmērā pieejami visiem, kam tie nepieciešami. Kā norāda intervējamie, trūkst arī mūsdienīgas metodoloģijas un mācību materiālu latviešu valodas apmācībai trešo valstu pilsoņiem.

Runājot par izmantotajiem rezultātīvajiem rādītājiem, izmantotie kritēriji ne vienmēr bijuši optimāli sasniegtās pasākuma ietekmes vai mēroga izvērtēšanai. Īpaši vispārīgi, bieži bez jebkādiem kvantitatīviem

¹²² C. Westing. (2015). The Integration of Descendants of Migrants from Turkey in Stockholm: The TIES Study in Sweden. Iegūts no: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/33233>

¹²³ S.Shubin, H.Dickey. (2013). Integration and Mobility of Eastern European Migrants in Scotland. Iegūts no: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1068/a45533?icid=int.sj-abstract.citing-articles.2>

indikatoriem, aprakstīta gan Nacionālā līmeņa koordinācijas sistēmas, gan VPA izveide. Tikpat plaši un bez konkrētiem indikatoriem, kas ļautu novērtēt plānoto pasākumu tvērumu, aprakstīti LM atbalstītie sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumi.

4.3.4. IETEIKUMI VIRZIENA PASĀKUMU ĪSTENOŠANAI NĀKOTNĒ

Izvēle par to, kurus pasākumus iekļaut kurā politikas dokumentā, ir katras iestādes ziņā, lai pēc iespējas novērstu pasākumu dublēšanos, tomēr intervijas liecina, ka noderīgas būtu skaidrākas norādes par principiem, kā šos pasākumus izvēlēties, un skaidrāka plāna robežu iezīmēšana saistībā ar plāna vispārējo mērķi. Tāpat ieteicamas plašākas diskusijas konsultatīvajās padomēs, vai un kā nākotnē plānā iekļaut citas galvenās diskriminācijas riska grupas – tādas kā imigranti (īpaši musulmaņi, afrikāņi) un LGBTQI+.

Viena no galvenajām rekomendācijām SPASAP noteikto mērķu īstenošanai ir: nepieciešams stabils un (ņemot vērā imigrācijas tendences) augošs finansējums VPA darbībai, kas garantētu prognozējamu pieejamību galvenajiem integrācijas pasākumiem (valodas un integrācijas kursi, konsultācijas, tulku pakalpojumi) trešo valstu pilsoņiem - vai nu no projektu līdzekļiem vai, kad šāds finansējuma avots nav pieejams, valsts budžeta. Visbeidzot, Ukrainas civiliedzīvotāji turpina saņemt atbalstu Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta centros visā Latvijā, kā arī saņemt bezmaksas konsultācijas vienotajā zvanu centrā "Palīdzība ukraiņiem Latvijā". Nākotnē ieteicams apsvērt iespēju arī atbalstu Ukrainas civiliedzīvotājiem organizēt caur VPA. Tāpat ieteicams apsvērt galveno integrācijas pasākumu piedāvāšanu arī ES un EEZ pilsoņiem, kas varētu būt arī maksas pakalpojums (vai ar līdzmaksājumu).

Kā norādīts Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņēs 2021.–2027.gadam, nepieciešama sistemātiska pieeja valsts valodas apguves nodrošināšanai [...], lai palīdzētu iekļauties un piedalīties sabiedrības dzīvē imigrantiem, nodrošinot integrāciju un saliedētas sabiedrības veidošanos. Jau no 2022. gada Saeimas komisijās notiek diskusijas par to, ka būtu svarīgi ieviest vienotu, pārskatāmu un saprotamu latviešu valodas apmācību sistēmu. Intervējamie norādīja uz nepieciešamību noteikt vienu atbildīgo iestādi par latviešu valodas kursu nodrošināšanu. Valodas apguvei jābūt pēctecīgam pasākumam ar skaidru virzību no viena līmeņa uz nākamo, kvalitātes un rezultāta mērķtiecīgu kontroli. Šādas sistemātiskas pieejas nodrošināšanā ir iespējams balstīties uz SIF pieredzi un iestrādēm, kas gūtas, nodrošinot latviešu valodas mācības vairāk nekā 7500 Ukrainas civiliedzīvotāju. Arodbiedrībām un darba devējiem sadarbībā ar NVO ir izdevies izveidot valodas apmācības sistēmu, ir apzinātas valodas apguves iespējas un piedāvāto kursu kvalitāte visā Latvijā, izveidota vienota pieteikšanās sistēma, izstrādāti kursu kvalitātes kontroles indikatori un dubultā finansējuma uzraudzības sistēma, kursi pieejami gan klātienē, gan attālināti, gan pa dienu, gan vakarā. Svarīgi, lai kursu īstenošanā tiek izmantotas daudzveidīgas metodes, kas piemērotas cilvēkiem ar dažādu izglītības līmeni, kultūru un prasmēm, un lai kursi būtu vieglāk pieejami arī strādājošiem cilvēkiem un tiem, kuriem ir bērni. Papildus, lai veicinātu apmācību efektivitāti un lietderību, latviešu valodas kursus ieteicams diferencēt atkarībā no personas statusa: patvēruma meklētājiem tiek ieteikts vienkāršs kurss pamatprasmju – latīņu alfabēta, lasīt un rakstītprasmes, vienkāršu ikdienas frāžu – apguvei, bet pēc statusa saņemšanas valodas apguvei jābūt intensīvai un ilgstošai, turklāt piemērotai arī strādājošiem cilvēkiem¹²⁴. Integrācijas pamatkursu patvēruma meklētājiem rekomendēts ieviest kā obligātu (sākotnējais integrācijas kurss, latviešu valodas pamati), savukārt daļu kursu varētu veidot kā izvēles moduljus personām pēc statusa saņemšanas¹²⁵. Iespējams ieviest latviešu valodas kursus ar līdzfinansējumu tiem, kam valsts apmaksāti kursi nepienākas. Kopumā intervējamie ir vienisprātis, ka latviešu valodas apguves iespējas būtu jānodrošina visiem, kas to vēlas - tas ir ne vien šo cilvēku, bet mūsu valsts interesēs. Noslēdzot latviešu valodas un integrācijas kursu, būtu nepieciešams kārtot eksāmenu, savukārt kursu organizatoriem - iegūt dalībnieku vērtējumu par kursa saturu un ņemt to vērā kursu pilnveidošanā.

¹²⁴ SIA "Civitta Latvija". (2022). Izvērtējums par rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu –sociālekonomiskā iekļaušana. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/4812/download?attachment>

¹²⁵ Turpat.

Arī, runājot par integrāciju, intervējamie iesaka veidot individuālos integrācijas plānus un sekot līdzi to izpildei. Būtu ļoti lietderīgi saglabāt kontaktus un sekot līdzi starptautiskās palīdzības saņēmēju situācijai ilgākā laika periodā, analizējot, kas integrācijas procesā viņiem ir palīdzējis vai kas traucējis, un attiecīgi koriģējot atbalsta politiku. Šobrīd šādas informācijas nav.

Ņemot vērā, ka integrācija ir divvirzienu process un pieņemšana sabiedrība ir viens no integrācijas pamatnosacījumiem, nepieciešams īstenot iepriekš iecerētos starpkultūru komunikācijas kursus plašsaziņas mediju pārstāvjiem un dažādu jomu speciālistiem. Kā norādīts CIVITTA (2022) pētījumā¹²⁶, žurnālistiem ir svarīga loma starptautiskās aizsardzības saņēmēju situācijas un dzīvesstāstu atspoguļojumā, veicinot Latvijas iedzīvotājos toleranci pret daudzveidību, empātiju un izpratni par starptautiskās palīdzības saņēmēju situāciju un pretdiskrimināciju, bez kuras nav iedomājama eiropiskas sabiedrības attīstība. Vienlaikus tiem ir būtiska loma arī starpetniskās spriedzes veicināšanā vai mazināšanā starp Latvijas tradicionālajām kopienām. Līdzšinējā pieredze liecina par ievērojamu mediju speciālistu interesi un vēlmi piedalīties starpkultūru komunikācijasursos, un arī intervējamie atzīst, ka žurnālistu apmācības būtu nepieciešamas, tādēļ šo aktivitāti būtu vēlams atjaunot – ne katru gadu, bet periodiski, piemēram, reizi trīs gados. Speciālisti savukārt ir tie, ar kuriem ikdienā saskaras diskriminācijai pakļautās riska grupas, un kuru attieksme var ietekmēt gan pakalpojumu pieejamību un grupu tiesību ievērošanu, gan sabiedrības saliedētību kopumā. Nepieciešami arī jauni diskriminācijas un aizspriedumu mazināšanas pasākumi, kas būtu vērsti uz darba devējiem, tostarp informatīvi izglītojoši pasākumi par dažādības veicināšanu un to, kā veicināt riska grupu integrāciju darba vidē, taču tie būtu risināmi arī ar citiem plānošanas dokumentiem saistītiem ar nodarbinātību.

Intervijas liecina, ka nākamajā plānā būtu lietderīgi īstenot līdz šim finansiālu iemeslu dēļ neīstenoto ģimeņu sadarbības programmu latviešu, mazākumtautību un ārvalstu pilsoņu bērniem un jauniešiem, jo sagaidāms, ka tā būtu efektīva un pieprasīta. Neviens cits pasākums šobrīd nav vērsti tieši uz bērniem. Iespējams apsvērt arī dažu jaunu aktivitāšu pievienošanu romu atbalsta pasākumiem, kas varētu būt īpaši efektīvas virziena mērķu kontekstā, īpaši atbalstu Starptautiskajam Romu kultūras festivālam. Ņemot vērā šķietami pretrunīgos statistikas datus par sabiedrības saliedētību, nepieciešama kvalitatīvāka informācija un indikatori, kas raksturotu patieso situāciju. Tas ir īpaši būtiski valsts drošības risku kontekstā saistībā ar Krievijas iebrukumu Ukrainā.

Runājot par rezultatīvajiem rādītājiem, nākotnē nepieciešams izvairīties no vispārīgiem formulējumiem, kas par mērķi un indikatoru definē pašu pasākumu, neprecizējot ne pasākuma plānoto tvērumu, ne auditoriju, ne biežumu vai kādus citus kvantitatīvus rādītājus (piem., LM informatīvā kampaņa). Jāizvairās no situācijas, kad mērķa vērtība nozīmēta citā gadā nekā gads, kad beidzas plāna darbības posms. Piemēram, valsts valodas prasmes pārbaudes kārtājošu personu skaita mērķa rādītājs noteikts kā procentuālais pieaugums līdz 2024. gadam (ārpus šī izvērtējuma laika rāmja) salīdzinājumā ar 2018. un 2019. gadu, taču informācija pieejama tikai par izmaiņām salīdzinājumā ar 2020. un 2021. gadu. Šajā gadījumā, iespējams, labs papildu rādītājs būtu arī pārbaudi nokārtojušu personu īpatsvars, kas liecinātu par valodas apguves kvalitāti, ne tikai interesi iegūt apliecinājumu valodu prasmēm. Izvērtēšanu apgrūtinā arī tas, ka nav norādīts plānotais informācijas dienu par naturalizācijas procesu skaits vai regularitāte – to būtu ieteicams norādīt nākamajā plānā. Informācijas dienu par naturalizācijas procesu gadījumā būtu nepieciešama arī informācija par sasniegto auditoriju, ļaujot labāk izvērtēt iespējamo pasākumu ietekmi. Runājot par reto valodu tulka pakalpojumu, vērtīgs papildu indikators būtu pieejamo valodu, no kurām tiek nodrošināts tulkojums, skaits. IZM bija plānots veikt romu skolēnu izglītības monitoringu, lai pārliecinātos, ka, atbilstoši plānotajam, ir samazinājies romu skolēnu skaits, kas pārtrauc mācības un neiegūst obligāto izglītību (plānots 2024. gadā – 94 %), taču pēdējos gados šāda informācija apkopota nav. Tātad, no šī rādītāja vai nu jāatsakās, vai jāpārlicinās, ka plānotais monitoringa tiek veikts.

¹²⁶ SIA "Civitta Latvija". (2022). Izvērtējums par rīcības plāna personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā rīcības virzienu –sociālekonomiskā iekļaušana. Iegūts no: <https://www.sif.gov.lv/lv/media/4812/download?attachment>

PIELIKUMI

PIELIKUMS NR. 1 “KOPSAVILKUMS PAR PLĀNA IZPILDI” RĪCĪBAS VIRZIENAM NR. 1 “NACIONĀLĀ IDENTITĀTE UN PIEDERĪBA”

1.1. UZDEVUMS	STIPRINĀT VALSTISKUMA APZIŅU UN PIEDERĪBAS SAJŪTU LATVIJAI						VĒRTĒJUMS
N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Izpildes termiņš (līdz pusgadam)	Izpildīts / daļēji izpildīts / nav izpildīts
1.1.1.	Pastāvīgs dialogs ar sabiedrību par nacionālo identitāti un piederību	Aktualizēti nacionālās identitātes un piederības jautājumi, nodrošināta atgriezeniskā saite starp politikas plānošanā iesaistītajām institūcijām un iedzīvotājiem.	Organizētas tikšanās ar iedzīvotājiem, ietverot dažādu sabiedrības grupu pārstāvjus, par nacionālās identitātes un piederības jautājumiem vismaz 1 reizi gadā katrā plānošanas reģionā.	KM		2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
1.1.2.	Atbalsts novadu kultūrvēsturiskā mantojuma un identitātes saglabāšanai un attīstībai	Nodrošināts atbalsts novadu kultūrvēsturiskā mantojuma un identitātes saglabāšanai un attīstībai. Stiprināta nacionālā identitāte un piederības sajūta.	Katru gadu īstenoti vismaz 3 pasākumi novadu kultūrvēsturiskā mantojuma un identitātes saglabāšanai un attīstībai.	LNKC	KM	2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
1.1.3.	Atbalsts Latgales kultūras tradīciju saglabāšanai un popularizēšanai	Nodrošināts atbalsts Latgales kultūrvēsturiskā mantojuma un identitātes saglabāšanai un attīstībai. Stiprināta nacionālā identitāte un piederības sajūta.	Katru gadu īstenots vismaz 10 pasākumu kopums Latgales reģionā.	LNKC	KM	2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā

1.1.4.	Mazākumtautību un latviešu jauniešu sadarbības programma	Stiprināta Latvijā dzīvojošo mazākumtautību bērnu un jauniešu piederības sajūta Latvijas valstij;	Īstenoti vismaz 5 projekti gadā;	SIF		2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, Īstenošana vēl procesā
		Veicināta Latvijas mazākumtautību etniskās unikalitātes apzināšanās.	Aktivitātēs iesaistīti vismaz 400 bērnu/jaunieši.				Daļēji izpildīts, Īstenošana vēl procesā
1.1.5.	Izglītojoši pasākumi skolēniem un jauniešiem par valsts aizsardzības jautājumiem un Latvijas valsts vēstures svarīgiem notikumiem	Veicināta skolēnu un jauniešu piederības sajūta savam novadam un Latvijas valstij;	Vidējās izglītības iestādēs nodrošināta valsts aizsardzības mācības apguve 1190 izglītojamo grupām;	AiM, AiM JC	IZM	2023.gada II pusgads	Izpildīts
		Latvijas skolās īstenota valsts aizsardzības mācība.	Patriotiskos pasākumos 2022./2023.mācību gadā iesaistījušies 8000 bērnu un jauniešu, kas darbojas kustībā „Jaunsardze”.				Izpildīts
1.2. UZDEVUMS	VEICINĀT LATVIEŠU VALODAS KĀ SABIEDRĪBU VIENOJŠĀ PAMATA NOSTIPRINĀŠANOS IKDIENAS SAZIŅĀ						VĒRTĒJUMS
N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Izpildes termiņš (līdz pusgadam)	Izpildīts / daļēji izpildīts / nav izpildīts
1.2.1.	Latviešu valodas lietošanas veicināšanas programma „Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija” [1]	Uzlabojusies attieksme pret latviešu valodas lietošanu ikdienas saziņā dažādās sabiedrības grupās, nodrošināta kvalitatīvas literatūras pieejamība, tai skaitā mazākumtautību auditorijā.	Katru gadu organizēts konkurss „Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija”, iesaistot vismaz 600 institūcijas un vismaz 20 000 dalībnieku.	LNB	KM	2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, Īstenošana vēl procesā

1.3. UZDEVUMS	VEICINĀT VIENOJŠAS SOCIĀLĀS ATMIŅAS IZPRATNES VEIDOŠANOS SABIEDRĪBĀ						VĒRTĒJUMS
N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Izpildes termiņš (līdz pusgadam)	Izpildīts / daļēji izpildīts / nav izpildīts
1.3.1.	Vienojošas atceres kultūras attīstību veidojošas iniciatīvas	Uzlabojusies sabiedrības izpratne par pretrunīgiem Latvijas vēstures jautājumiem, tai skaitā par komunistiskā režīma un nacistiskā režīma īstenotajām represijām pret Latvijas iedzīvotājiem Otrā pasaules kara laikā.	<p>Katru gadu organizēti vismaz 2 pasākumi par komunistiskā režīma īstenotajām represijām pret Latvijas iedzīvotājiem Otrā pasaules kara laikā;</p> <p>Katru gadu īstenots vismaz 1 piemiņas pasākums holokausta upuru piemiņai un to Latvijas iedzīvotāju piemiņai, kuri glābuši ebrejus Otrajā pasaules karā;</p> <p>Katru gadu īstenots vismaz 1 piemiņas pasākums Otrā pasaules kara laikā īstenotā romu holokausta upuru piemiņai.</p>	KM		2023.gada II pusgads	<p>Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā</p> <p>Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā</p> <p>Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā</p>
1.3.2.	Izglītojošas programmas Latvijas sabiedrībai par Latvijas valstiskuma veidošanos un attīstību Eiropas un Pasaules vēstures kontekstā, kas veicina piederības sajūtas un	Uzlabojusies sabiedrības izpratne par Latvijas valstiskuma veidošanos un attīstību, tai skaitā par valstiskuma nepārtrauktību un padomju okupācijas sociālekonomiskajām sekām, akcentējot dažādu sociālo grupu iesaisti Latvijas svarīgākajos vēstures notikumos;	Katru gadu īstenoti vismaz 2 izglītojoši pasākumi katrā reģionā;	KM		2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā

	saliedētību Latvijas sabiedrībā.	Veicināta vienotas sociālās atmiņas izpratnes nostiprināšanas Latvijas sabiedrībā.	Sekmēta dažādu publiski pieejamu izglītojošu materiālu (filmas, pētījumi, publicistika u.c.) atpazīstamība un izmantošana, iesaistot vēstures nozares ekspertus un citu jomu profesionāļus.				Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
1.3.3.	Pierādījumos balstīta informācijas par Latvijas vēstures notikumiem popularizēšana	Uzlabojusies sabiedrības izpratne par dažādiem Latvijas vēstures notikumiem un faktiem, tostarp par Nacionālās pretošanās kustības darbību;	Katru gadu nodrošinātas vismaz 12 publikācijas, kurās skaidroti vēstures fakti, pamatojoties uz pierādījumos balstītu informāciju;	KM		2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana uzsākta 2022. gadā
		Veicināta vienotas sociālās atmiņas izpratnes nostiprināšanas Latvijas sabiedrībā.	Izveidota sadarbība starp dažādām Latvijas atmiņas institūcijām un neatkarīgiem pētniekiem;				Daļēji izpildīts, īstenošana uzsākta 2022. gadā
			Katru gadu organizētas regulāras diskusijas.				Daļēji izpildīts, īstenošana uzsākta 2022. gadā

PIELIKUMS NR. 2 “KOPSAVILKUMS PAR PLĀNA IZPILDI” RĪCĪBAS VIRZIENAM NR. 2 “DEMOKRĀTIJAS KULTŪRA UN IEKĻAUJOŠS PILSONISKUMS”

2.1. UZDEVUMS	VEICINĀT IEDZĪVOTĀJU DEMOKRĀTIJAS PRASMJU UN ZINĀŠANU APGUVI ATBILSTOŠI GLOBĀLAJIEM UN LAIKMETA IZAICINĀJUMIEM, TAI SKAITĀ MŪŽIGLĪTĪBAS KONTEKSTĀ						VĒRTĒJUMS
N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Izpildes termiņš (līdz pusgadam)	Izpildīts / daļēji izpildīts / nav izpildīts
2.1.1.	Demokrātijas un līdzdalības zināšanu un prasmju apguves domnīcas	Uzlabojušās iedzīvotāju demokrātijas un līdzdalības zināšanas, prasmes un attieksmes;	Katru gadu organizēta vismaz 1 demokrātijas un līdzdalības zināšanu un prasmju apguves domnīca katrā reģionā;	KM	SIF, reģionu NVO atbalsta centri	2023.gada II pusgads	Nav izpildīts
		Sekmēta dažādu sabiedrības grupu savstarpējā sadarbība un uzticēšanās;	Norisinājušās vismaz divas diskusijas par mūsdienu demokrātijas izaicinājumiem, apzinot problēmas un mērķa grupas, kurām nepieciešamas informatīvas/ izglītojošas aktivitātes par demokrātiskajiem procesiem valstī.				Nav izpildīts
		Veicināta sabiedrības informētība un pašorganizēšanās iespējas pilsoniskajai sabiedrībai svarīgu un aktuālu jautājumu risināšanas gadījumā;					Nav izpildīts
		Nodrošināta sabiedrības mobilizēšana un motivēšana iesaistīties līdzdalības formās;					Nav izpildīts
		Sekmēta Valsts valodas dienas tradīcijas iedibināšana;					Nav izpildīts

		Veicināta iedzīvotāju, pilsoniskās sabiedrības organizāciju un citu iesaistīto pušu sadarbība kopīgu mērķu sasniegšanā.					Nav izpildīts
2.1.2.	Atbalsts starpskolu pilsoniskajām iniciatīvām	Uzlabojusies skolēnu un jauniešu izpratne un zināšanas par pilsoniskās līdzdalības veidiem.	Katru gadu īstenotas vismaz 10 iniciatīvas.	KM	UNESCO LNK	2023.gada II pusgads	Izpildīts
2.1.3.	Izglītojoši pasākumi skolēniem un jauniešiem par pilsoniskās līdzdalības nozīmi valsts aizsardzībā	Uzlabojusies skolēnu un jauniešu izpratne un zināšanas par pilsoniskās līdzdalības veidiem;	Vidējās izglītības iestādēs nodrošināta valsts aizsardzības mācības apguve 1190 izglītojamo grupām.	AiM	IZM	2023.gada II pusgads	Izpildīts
		Uzlabojusies skolēnu un jauniešu izpratne un zināšanas par visaptverošas valsts aizsardzības un pretošanās nozīmi krīzes gadījumā.					Izpildīts
2.1.4.	Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums (<i>IEA International Civic and Citizenship Education Study</i> , IEA ICCS 2022), īstenots darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 8.3.6. specifiskā atbalsta mērķa „Ieviest	Nodrošināts piecpadsmit gadus vecu skolēnu pilsonisko zināšanu izaugsmes monitorings;	Veikts pilsoniskās izglītības pētījums.	IZM	LU	2023.gada II pusgads	Izpildīts

	izglītības kvalitātes monitoringa sistēmu” 8.3.6.2. pasākuma „Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide” Eiropas Sociālā fonda projekta Nr. 8.3.6.2/17/l/001 „Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana” ietvaros	Sekmēta dinamikas izpēte par jauniešu sagatavotību pildīt pilsoņa pienākumus.					Izpildīts
2.2. UZDEVUMS	STIPRINĀT PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ATTĪSTĪBU UN ILGTSPĒJU, VEIDOJOT PILSONISKU KULTŪRU UN ATTĪSTOT IEKĻAUJOŠU PILSONISKUMU						VĒRTĒJUMS
N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Izpildes termiņš (līdz pusgadam)	Izpildīts / daļēji izpildīts / nav izpildīts
2.2.1.	Programma „NVO fonds”	<p>Sekmēta iedzīvotāju sadarbība, solidaritāte un savstarpēja uzticēšanās;</p> <p>Nodrošināts atbalsts aktivitātēm, kas ietver pilsoniskās un politiskās līdzdalības, pilsoniskās izglītības un sabiedrības izpratnes par demokrātiskiem procesiem valstī, brīvprātīgā darba, filantropijas un citu svarīgu demokrātisku un</p>	<p>Katru gadu NVO fonda ietvaros sniegts pielāgots atbalsts (atbalsts, kas pieejams dažādām mērķa grupām un dažāda profila organizācijām) vismaz 75 nevalstisko organizāciju projektiem;</p> <p>Īstenota mērķtiecīga pilsoniskās sabiedrības attīstības politika, pilsoniskās sabiedrības stiprināšanai.</p>	KM	SIF, reģionu NVO atbalsta centri	2023.gada II pusgads	<p>Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā</p> <p>Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā</p>

		sociālu kopienu veicināšanas pasākumus;					
		Veicināta pilsoniskās sabiedrības attīstība un ilgtspēja.					Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
2.2.2.	Pilsoniskās sabiedrības attīstību, iekļaujošu līdzdalību un brīvprātīgo darbu veicinoši informatīvi un izglītojoši pasākumi, tai skaitā pastāvīgs atbalsts reģionu NVO.	Uzlabojusies iedzīvotāju izpratne par pilsoniskās sabiedrības būtību un līdzdalības formu daudzveidību, kā arī par brīvprātīgo darbu, iekļaujošu līdzdalību, sadarbību un solidaritāti.	Katru gadu nodrošināts vismaz 1 informatīvu pasākumu kopums par pilsoniskās līdzdalības formu daudzveidību un iekļaujošas līdzdalības būtību.	SIF	KM	2023.gada II pusgads	Nav izpildīts
			Katru gadu nodrošināts pastāvīgs atbalsts vismaz 5 reģionālo NVO atbalsta centru darbībai.				Nav izpildīts
			Katru gadu sniegts atbalsts brīvprātīgā darba un ziedošanas tradīciju attīstībai, veicinot iedzīvotāju sadarbību un solidaritāti.				Daļēji izpildīts, jo tikai 2022. gadā
			Katru gadu īstenoti vismaz 15 projekti.				Daļēji izpildīts, jo tikai 2022. gadā
			Katru gadu aktivitātes iesaistīti vismaz 1000 brīvprātīgie.				Daļēji izpildīts, tikai 2022. gadā

2.2.3.	Reģionu NVO atbalsta programma	Nodrošināts pastāvīgs atbalsts pilsoniskās sabiedrības attīstībai reģionos.	Katru gadu nodrošināta 1 reģiona līmeņa NVO atbalsta centra kā pilsoniskās kompetences centra/inkubatora darbība katrā reģionā.	KM		2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
2.2.4.	NVO līdzfinansējuma programma	Nodrošināta Latvijas NVO līdzdalība starptautiskos projektos.	Katru gadu atbalstīti vismaz 25 projekti.	KM		2023.gada II pusgads	Izpildīts
		Nodrošināts līdzfinansējums Eiropas Komisijas atbalstītajiem projektiem Eiropas Savienības programmās „Radošā Eiropa” un „Pilsoņi, Vienlīdzība, Tiesības un Vērtības”, veicinot Latvijas organizāciju līdzdalību starptautiskos projektos.					Izpildīts
2.2.5.	Mazākumtautību NVO līdzdalības veicināšanas programma	Veicināta pilsoniskās sabiedrības attīstība un ilgtspēja;	Katru gadu sniegts atbalsts vismaz 16 mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām.	KM		2023.gada II pusgads	Izpildīts
		Stiprināta pilsoniskās sabiedrības organizāciju kapacitāte, tādējādi veicinot to darba efektivitāti.					Izpildīts
2.2.6.	Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padome	Nodrošināta saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzība.	Katru gadu organizētas vismaz 2 Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes sēdes;	KM	Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības pamatnostādņ	2023.gada II pusgads	Izpildīts

			Izveidota pilsoniskās sabiedrības un demokrātiskas informatīvās telpas apakšgrupa.		u īstenošanas uzraudzības padomē iesaistītās institūcijas		Nav izpildīts
2.2.7.	Demokrātijas nedēļa	Stiprināta dažādu paaudžu un tautību Latvijas iedzīvotāju izpratne par demokrātijas vērtībām un tikumiem visos Latvijas reģionos;	Katru gadu, Demokrātijas nedēļas ietvaros, norisinājušies Demokrātijas svētki	VPK	Pašvaldības, NVO	2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana uzsākta 2022. gadā
		Veicināta sabiedrības izpratne par Latviju kā demokrātisku un nacionālu valsti.					Daļēji izpildīts, īstenošana uzsākta 2022. gadā
2.2.8.	Pilsoniskās sabiedrības organizāciju izaugsmes sekmēšana, stiprinot dialogu ar sabiedrību un veicinot tās līdzdalību publiskās pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesos	Pilnveidots kvalitatīvāks un iesaistošs ietvars sabiedrības līdzdalībai lēmumu pieņemšanas procesos dažādās platformās un visos pārvaldības līmeņos, lai nodrošinātu mūsdienīgu pilsonisko dialogu starp publisko pārvaldi un nevalstisko sektoru, veicinot pārstāvniecību, kas sekmētu, ka sabiedrības intereses tiek uzklautas un ņemtas vērā rīcībpolitikas plānošanas un īstenošanas procesā.	Katru gadu organizētas domnīcas un forumi līdzdalības jautājumu risināšanai;	VK	SIF	2023.gada I pusgads	Daļēji izpildīts
			Katru gadu noorganizēti semināri un kapacitātes stiprināšanas pasākumi pilsoniskā dialoga partneru organizāciju, līderu apmācību interešu pārstāvniecībā, atbalstīta pārstāvniecības mehānisma izveide atsevišķās nozarēs, sekmēta izpratne par pārstāvniecības iespējām un līdzdalību lēmumu pieņemšanā;				Nav izpildīts
			Pilnveidota NVO un MK sadarbības memoranda padomes darbības efektivitāte, dodot iespēju NVO līdzorganizēt tās darbu, veikt izvērtējumus, pētījumus, ekspertīzes, piesaistīt ekspertus un konsultantus par nozaru rīcībpolitikas plānošanas dokumentiem.				Izpildīts

2.2.9.	Tiek veidoti Latvijas Republikas Satversmes lasījumi video un audio formātā.	Žurnāla „Jurista Vārds” autori (Latvijas labākie tiesību zinātnieki un praktiķi, tiesību politikas veidotāji) piedalās Satversmes teksta lasījumos, kas bez maksas pieejami video un audio formātā.	Satversmes lasījumi, kas bez maksas pieejami video un audio formātā – ar subtitriem.	VSIA „Latvijas Vēstnesis”		2022.gada I pusgads	Izpildīts
	Plašā sabiedrībā tiek popularizēta Latvijas konstitūcija un tajā noteiktais demokrātijas funkcionēšanas mehānisms, tiek stiprināta izpratne par valsts pamatiem un uzticēšanās Latvijai	Ierakstus var izmantot dažādos publiskos pasākumos, izglītības iestādēs, kā arī noklausīties jebkurš interesents.					Izpildīts
2.2.10.	Sekmēt līdzdalības budžeta īstenošanu pašvaldībās	Sagatavots līdzdalības budžeta īstenošanai nepieciešamais tiesiskais regulējums, metodisks materiāls (vadlīnijas) un nodrošināta līdzdalības platformas darbība, kas ir būtiski priekšnosacījumi uzlabotai sabiedrības līdzdalībai pašvaldību darbā, īstenojot līdzdalības budžetu.	Izstrādāts, Saeimā pieņemts un izsludināts Pašvaldību likums;	VARAM	Plānošanas reģioni, pašvaldības	2023.gada II pusgads	Izpildīts
			Izstrādātas vadlīnijas pašvaldībām līdzdalības budžeta ieviešanai;				Izpildīts
			Nodrošināta līdzdalības platformas izveide, darbība un uzturēšana.				Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā

2.3. UZDEVUMS	VEIDOT KVALITATĪVU, DROŠU UN IEKĻAUJOŠU DEMOKRĀTISKĀS LĪDZDALĪBAS UN INFORMĀCIJAS TELPU						VĒRTĒJUMS
N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Izpildes termiņš (līdz pusgadam)	Izpildīts / daļēji izpildīts / nav izpildīts
2.3.1.	Pētījumos balstītas saliedētas sabiedrības politikas attīstība	Sekmēta pētījumu veikšana par saliedētas sabiedrības politikas jautājumiem;	Veikti vismaz 2 pētījumi, izvērtējumi vai sabiedriskās domas aptaujas par saliedētas sabiedrības politikas jautājumiem;	KM		2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts
Nodrošināta saliedētas sabiedrības politikas izvērtējumu veikšana;	Veikta sabiedriskās domas aptauja par Latvijas iedzīvotāju zināšanām, prasmēm un attieksmēm diskriminācijas novēršanas un iecietības jomā;	Daļēji izpildīts					
Nodrošināta juridiskās ekspertīzes pieejamība par saliedētas sabiedrības politikas jautājumiem;	Veikts diskriminācijas novēršanas situācijas novērtējums ar rekomendācijām pretdiskriminācijas pārraudzības sistēmas uzlabošanai.	Nav izpildīts					
Veicināta objektīvas informācijas sagatavošana dialogam ar sabiedrību par demokrātijas un informācijas telpas kopsakarībām;		Nav izpildīts					
Izpētīti diskriminācijas novēršanas un iecietības faktori Latvijā.		Nav izpildīts					
2.3.2.	Analītiskās domāšanas, medijpratības un digitālo prasmju attīstības pasākumi,	Stiprinātas demokrātiskās vērtības Latvijas sabiedrībā, sekmējot sabiedrības, it īpaši jauniešu, medijpratību;	Katru gadu atbalstīti vismaz 10 projekti.	SIF		2023.gada II pusgads	Izpildīts

	tostarp veicinot jauniešu medijpratību	Stiprināta pilsoniskās izglītības loma Latvijas sabiedrībā;					Izpildīts
		Sekmēta savstarpējā uzticēšanās un tiesiskuma izpratne, veicinot inovatīvas un digitālas vides attīstību.					Izpildīts
2.3.3.	Uz vienotās valsts, tiesiskās informācijas un pilsoniskās izglītības platformas bāzes „LVportāls” realizē savu stratēģisko mērķi: veicināt sabiedrības tiesībratību un pilsonisko izglītību, tādējādi stiprinot uzticēšanos valsts pārvaldei un likuma varai, īpaši sekmējot diskusiju un izpratni par demokrātiskas sabiedrības pamatprincipiem un tiesiskumu Latvijā	Veicināta drošticamas tiesiskās informācijas pieejamība Latvijas sabiedrībai;	Tiesiskās informācijas un pilsoniskās izglītības tīmekļvietnes „Cilvēks. Valsts. Likums.” (www.lvportals.lv) vidējais unikālo lietotāju skaits:	VSIA „Latvijas Vēstnesis”	2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā	
		Uzlabojusies sabiedrības izpratne par likumdošanu procesu un aktuālajām izmaiņām tiesiskajā regulējumā;	2021.gadā – 235 000 lietotāju/mēnesī;			Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā	
		Veicināta sabiedrības izpratnes un kvalitatīvas diskusijas norise Latvijas sabiedrībā par demokrātijas procesiem, valsts vērtībām un pilsonisko līdzdalību.	2022.gadā – 240 000 lietotāju/mēnesī			Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā	
			2023.gadā – 245 000 lietotāju/mēnesī.			Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā	
2.3.4.	Saliedētas sabiedrības politikas veidošanas līdzdalības pasākumi	Veicināta sabiedrības izpratnes veidošanās par pilsonisko līdzdalību.	Katru gadu norisinājies vismaz 1 pasākums.	KM	2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā	

	(sabiedriskās domas izziņošana, semināri, fokusgrupas, dizaina domāšanas darbnīcas u.c.)	Nodrošināta sabiedrības iesaiste saliedētas sabiedrības politikas veidošanas procesos.					Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
2.3.5.	Atbalsts pētniekiem un mediju profesionāļiem mediju monitoringa nodrošināšanai	Sekmēta regulāras un drošticamas informācijas pieejamība un analīze par Latvijas informācijas telpu	Veikts vismaz 1 pētījums vai mediju monitoringa pasākums	KM		2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā

PIELIKUMS NR. 3 "KOPSAVILKUMS PAR PLĀNA IZPILDI" RĪCĪBAS VIRZIENAM NR. 3 "INTEGRĀCIJA"

3.1. UZDEVUMS	VEICINĀT LATVIJĀ DZĪVOJOŠO ĀRVALSTU PILSOŅU INTEGRĀCIJU SABIEDRĪBĀ						VĒRTĒJUMS
N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Izpildes termiņš (līdz pusgadam)	Izpildīts / daļēji izpildīts / nav izpildīts
3.1.1.	Nacionāla līmeņa koordinācijas sistēmas izveide, lai nodrošinātu atbalstu imigrantu līdzdalībai, kas saņēmuši tiesības uzturēties Latvijas teritorijā	Uzlabojusies ārvalstu pilsoņu piekļuve pakalpojumiem	Katru gadu vismaz 1000 trešo valstu pilsoņiem, tai skaitā starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, nodrošināts informatīvs atbalsts;	KM		2022.gada II pusgads	Izpildīts
			Katru gadu trešo valstu pilsoņiem, tai skaitā starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, nodrošinātas konsultācijas par valsts un pašvaldību iestāžu sniegtajiem pakalpojumiem, konsultācijas par pamattiesību jautājumiem, psihologa konsultācijas, un tulka pakalpojumi;				Izpildīts
			Nodrošināta konsultatīva mehānisma starpsektorālai sadarbībai darbība;				Izpildīts
			Nodrošināti mācību kursi speciālistiem.				Nav izpildīts

3.1.2.	Latviešu valodas lietošanas publiskajā telpā, tai skaitā daudzveidīgu pieeju latviešu valodas apguvē, attīstīšana.	Uzlabojušās trešo valstu pilsoņu spējas sazināties latviešu valodā un iekļauties sabiedrības dzīvē.	Katru gadu nodrošināti latviešu valodas kursi un latviešu valodas klubi vismaz 500 trešo valstu pilsoņiem, sniedzot iespēju paaugstināt latviešu valodas prasmes vismaz par vienu līmeni, atbilstoši Eiropas Savienības valodu prasmju kopējam ietvaram.	KM		2022.gada II pusgads	Izpildīts
3.1.3.	Trešo valstu valstspiederīgo iesaistīšana Latvijas sabiedriskajā dzīvē, tai skaitā atbalsts mazaizsargātu personu (sievietes, bērni, veci cilvēki) un starptautiskās aizsardzības personu līdzdalības nodrošināšanai	Uzlabojusies trešo valstu pilsoņu spēja iekļauties Latvijas sabiedrībā un piekļuve pakalpojumiem.	Katru gadu nodrošināti integrācijas kursi vismaz 500 trešo valstu pilsoņiem.	KM		2022.gada II pusgads	Daļēji izpildīts
3.1.4.	Starpkultūru komunikācijas mācības speciālistiem	Uzlabojušās dažādu jomu speciālistu zināšanas par kultūru daudzveidību un uzlabojušās starpkultūru dialoga prasmes, kā arī pilnveidota spēja īstenot integrācijas pasākumus.	Katru gadu starpkultūru komunikācijas kursu apguvuši vismaz 200 dažādu jomu speciālisti.	KM		2022.gada II pusgads	Nav izpildīts, jo netika piešķirts finansējums
3.1.5.	Trešo valstu valstspiederīgo integrēšana Latvijas sabiedrībā, šajā	Veicināts konstruktīvs dialogs starp trešo valstu pilsoņiem un sabiedrību;	Īstenots mācību kurss plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem par starpkultūru komunikāciju un trešo valstu pilsoņu sociālās iekļaušanas	KM		2022.gada II pusgads	Nav izpildīts, jo netika piešķirts finansējums

	procesā iesaistot plašsaziņas līdzekļus	Sekmēta masu mediju sniegtās informācijas kvalitātes un satura pieejamības uzlabošanās par trešo valstu pilsoņu sociālās iekļaušanas jautājumiem.	jautājumiem vismaz 28 stundu apjomā.				Nav izpildīts, jo netika piešķirts finansējums
3.1.6.	Agrīnās integrācijas atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības saņēmējiem (integrācijas kursi, latviešu valodas kursi, reto valodu tulku pakalpojuma nodrošināšana, konsultāciju nodrošināšana un starpkultūru komunikācijas mācības speciālistiem)	Uzlabojusies starptautiskās aizsardzības saņēmēju piekļuve pakalpojumiem;	Reto valodu tulku pakalpojumus izmantojušas vismaz 200 personas;	KM	2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts	
		Uzlabojušās dažādu jomu speciālistu zināšanas par kultūru daudzveidību un uzlabojušās starpkultūru dialoga prasmes, kā arī pilnveidota spēja īstenot integrācijas pasākumus.	Konsultāciju pakalpojumus izmantojušas vismaz 200 personas;			Izpildīts VPA ietvaros	
			Starpkultūru komunikācijas kursu apguvuši vismaz 140 dažādu jomu speciālisti;			Nav izpildīts, jo pasākuma īstenošana plānota no 2023. gada	
			Nodrošināti integrācijas kursi vismaz 200 personām;			Daļēji izpildīts, jo īstenošana procesā	
			Nodrošināti latviešu valodas kursi vismaz 200 personām.			Daļēji izpildīts, jo īstenošana procesā	
3.1.7.	Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu līdzdalībai.	Uzlabojusies trešo valstu pilsoņu, tai skaitā starptautiskās aizsardzības	Aktualizēts Konsultatīvās padomes trešo valstu pilsoņu līdzdalībai sastāvs, iesaistot mērķa grupu;	KM	2023.gada II pusgads	Nav izpildīts	

		saņēmēju līdzdalība politiskajās norisēs.	Konsultatīvās padomes ietvaros izstrādāti priekšlikumi ES „Rīcības plāna par integrāciju un iekļaušanu 2021.-2027.gadam” īstenošanai; Katru gadu organizētas vismaz 2 konsultatīvās padomes sēdes.				Daļēji izpildīts
3.1.8.	Kvalitatīva, ērti pieejama un viegli saprotama informācija par naturalizācijas procedūru.	Uzlabota informācijas pieejamība par naturalizācijas procedūru;	Regulāri organizētas informācijas dienas Rīgā, Daugavpilī, Liepājā un Ventspilī par pilsonības iegūšanas jautājumiem;	PMLP	IeM	2023.gada II pusgads	Izpildīts
		Veicināta izpratnes veidošanās par Latvijas Republikas pilsonības iegūšanas un zaudēšanas jautājumiem.	Pilnveidotas PMLP pārziņā esošās informācijas sistēmas, kas satur datus par pilsonības iegūšanas un zaudēšanas jautājumiem.				Izpildīts
3.1.9.	Valsts valodas prasmes pārbaude un ar to saistītie atbalsta pasākumi, tai skaitā pārbaude un atbalsta pasākumi tiešsaistē.	Nodrošināta valsts valodas prasmes pārbaude Latvijas iedzīvotājiem un ārvalstu pilsoņiem, lai personas varētu konkurēt Latvijas darba tirgū, iegūt pastāvīgā iedzīvotāja statusu un sekmīgāk integrēties sabiedrībā.	Līdz 2024.gadam Valsts valodas prasmes pārbaudes kārtotāju personu skaits palielinājies par aptuveni 20% (salīdzinot ar 2018., 2019.gada rādītājiem).	IZM	VISC	2023.gada II pusgads	Izpildīts
3.1.10.	Atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības personām (bēgļiem un personām, kurām piešķirts alternatīvais statuss)	Uzlabojušās starptautiskās aizsardzības personu spējas sazināties latviešu valodā, iekļauties sabiedrības dzīvē un piekļūt pakalpojumiem.	Katru gadu nodrošināti integrācijas kursi vismaz 200 personām;	KM		2022.gada II pusgads	Daļēji izpildīts
			Katru gadu nodrošināti latviešu valodas kursi vismaz 200 personām.				Daļēji izpildīts

3.1.11.	Vienas pieturas aģentūras izveide, veicinot jauniebraucēju iekļaušanos vietējā sabiedrībā, nodrošinot vienotu un kvalitatīvu pakalpojumu grozu	Lai veicinātu trešo valstu pilsoņu - ārzemnieku, bēglu, personu ar patvēruma meklētāja vai alternatīvo statusu iesaisti sabiedrības sociālajos procesos un nodarbinātībā, nodrošināta „Vienas pieturas aģentūras” izveide, veicinot ārvalstu pilsoņu piekļūvi pakalpojumiem. Sekmēta trešo valstu pilsoņu spēja iekļauties Latvijas sabiedrībā. Sniegts atbalsts mērķa grupas integrācijā un sociālajā iekļaušanā iesaistītajām institūcijām un organizācijām, tostarp veicot problēmu analīzi un nodrošinot pieredzes un labās prakses apmaiņu starp institūcijām, kā arī priekšlikumu izstrādi normatīvā regulējuma pilnveidei, tai skaitā iesaistot visu mērķa grupu pārstāvjus.	Izveidota Vienas pieturas aģentūra	SIF	KM	2023.gada II pusgads	Izpildīts
3.2. UZDEVUMS	SEKMĒT IEDZĪVOTĀJU IZPRATNI PAR SABIEDRĪBAS DAUDZVEIDĪBU, MAZINOT NEGATĪVOS STEREOTIPOS BALSTĪTU ATTIEKSMI PRET DAŽĀDĀM SABIEDRĪBAS GRUPĀM						VĒRTĒJUMS
N.p.k.	Pasākums	Darbības rezultāts	Rezultatīvais rādītājs	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Izpildes termiņš (līdz pusgadam)	Izpildīts / daļēji izpildīts / nav izpildīts

3.2.1.	Atbalsts mazākumtautību kultūras savpatnības saglabāšanai.	Nodrošināts atbalsts mazākumtautību kultūras saglabāšanai un attīstībai.	Ik gadu organizēta vismaz 1 radošā nometne vai profesionālās pilnveides seminārs mazākumtautību kolektīvu vadītājiem. Ik gadu sniegts atbalsts vismaz 10 mazākumtautību kolektīvu profesionālajai pilnveidei katrā reģionā;	LNKC,	KM, LKA, NVO	2023.gada II pusgads	Izpildīts
		Nodrošināta mazākumtautību kultūras biedrību dalība nacionālajā kultūras telpā, tostarp piedaloties Dziesmu un deju svētkos.	Ik gadu kultūras vēstnieku programmā iesaistīti vismaz 20 dažādu kultūru pārstāvji tai skaitā Latgales reģiona dažādu kultūras nozaru pārstāvji.	LNKBA			Izpildīts
3.2.2.	Latvijas mazākumtautību festivāls	Nodrošināts atbalsts mazākumtautību kultūras saglabāšanai un attīstībai.	Katru otro gadu organizēts 1 mazākumtautību kultūras festivāls, iesaistītas vismaz 50 mazākumtautību biedrības un vismaz 500 dalībniekus.	KM		2023.gada II pusgads	Izpildīts
		Nodrošināta mazākumtautību kultūras biedrību dalība nacionālajā kultūras telpā.					Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
3.2.3.	Ģimeņu sadarbības programma latviešu, mazākumtautību un ārvalstu pilsoņu bērniem un jauniešiem	Veicināta izpratnes veidošanās par starpkultūru komunikāciju un koprades iespējām.	Katru gadu katrā Latvijas reģionā organizēts vismaz 1 ģimeņu sadarbības pasākums.	KM		2023.gada II pusgads	Nav izpildīts
3.2.4.	Mazākumtautību un romu konsultatīvās padomes	Veicināta mazākumtautību, t.sk. romu līdzdalība valsts politikas izstrādē un īstenošanā.	Katru gadu organizētas vismaz 3 mazākumtautību NVO pārstāvju konsultatīvo komiteju sēdes;	KM		2023.gada II pusgads	Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
			Katru gadu organizētas vismaz 3 Romu integrācijas politikas īstenošanas konsultatīvās padomes sēdes.				Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā

3.2.5.	Romu līdzdalības veicināšana un kultūras savpatnības saglabāšana.	Uzlabojusies romu spēja iekļauties un līdzdarboties sabiedrības procesos;	Ik gadu nodrošināti vismaz 2 sabiedrību informējoši, izglītojoši un pozitīvas pieredzes popularizēšanas pasākumi par Latvijas romu situāciju.	KM	IZM, VM, LM, pašvaldības	2023.gada II pusgads	Izpildīts
		Veicināta romu izpratne par tiesību un interešu aizstāvības jautājumiem;	Ik gadu nodrošināts sabiedrību informējošs pasākums Romu starptautiskās dienas ietvaros;				Izpildīts
		Veicināta sadarbība un dialogs starp romiem, pašvaldību iestādēm, nozaru ministrijām, izglītības iestādēm, pedagogiem un vecākiem un citām iesaistītajām pusēm;	Īstenots vismaz 1 pasākums par romu tiesību un interešu aizstāvēšanas jautājumiem;				Izpildīts
		Veicināta romu mediatoru piesaiste un nodrošināts atbalsts romu mediatoru darbībai Latvijas pilsētās un novados;	Katru gadu nodrošināta Latvijas romu platformas darbība;				Izpildīts
		Attīstīta reģionālo ekspertu tīkla romu integrācijas jautājumos darbība;	Katru gadu piesaistīti 5 romu mediatori;				Izpildīts
		Veicināta romu NVO un pilsoniskās sabiedrības pārstāvju kapacitāte un līdzdalība dažādās dzīves jomās, t.sk. izglītības, nodarbinātības un kultūras jomā, un pilsoniskās sabiedrības attīstībai;	Katru gadu nodrošināti atbalsta pasākumi romu mediatoru darbam vismaz 6 Latvijas pilsētās un novados;				Izpildīts
			Regulāri nodrošināta reģionālo ekspertu tīkla romu integrācijas jautājumos darbība;				Izpildīts

			<p>Īstenoti vismaz 10 romu NVO un pilsoniskās sabiedrības pārstāvju kapacitātes un līdzdalības veicināšanas pasākumi;</p> <p>Samazinājies romu skolēnu skaits, kas pārtrauc mācības un neiegūst obligāto izglītību (2024.gadā – 94%).</p>				<p>Izpildīts</p> <p>Nav izpildīts</p>
3.2.6.	Sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumi par diskriminācijas mazināšanu un tolerances veicināšanu[4]	Izstrādāta un īstenota sabiedrības izpratnes un informētības pasākumu kampaņa veicinot dažādu sabiedrības grupu izpratnes par diskrimināciju paaugstināšanos, veicinot toleranci un sabiedrības saliedētību ar dažādām diskriminācijas riskam pakļauto personu grupām, kā arī veicinot izpratni par sociālās iekļaušanas nozīmi un informētību par pakalpojumu pieejamību mērķa grupām.	Turpināta sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas kampaņa.	LM	KM, SIF	2022.gada II pusgads	Izpildīts
3.2.7.	Naida runas mazināšanas atbalsta programma projekta „Kapacitātes veidošana un izpratnes paaugstināšana	Veicināta sabiedrības izglītošana par naida runu internetā, riskiem ar ko saskaras jaunieši internetā un mediju izglītošana;	Veikts pētījums par tiesisko regulējumu cīņai pret naida noziegumiem un ksenofobiju, ieskaitot homofobiju un naida runu tiešsaistē un tā ieviešana praksē Latvijā;	SIF	LU, Valsts policija, Tiesu administrācija, Prokuratūra	2023. gada II pusgads	Izpildīts

	neiecietības novēršanai un apkarošanai Latvijā – CALDER” ietvaros	Veicināta iedzīvotāju spēja identificēt naida runu, ziņot par to un izmantot konstruktīvas metodes, lai ar to cīnītos;	Atbilstoši pētījuma rezultātiem izstrādāti un prezentēti likuma grozījumu priekšlikumi;				Izpildīts
		Sabiedrības tolerances pret naida runu mazināšana.	Izstrādātas vadlīnijas juristiem un citām saistītajām pusēm par pareizu un efektīvu tiesību normu piemērošanu praksē;				Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
			Izstrādāta un pārbaudīta apmācību programma profesionāļiem, kas tieši iesaistīti naida noziegumu apkarošanā;				Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
			Apmācīti 16 policisti, 16 prokurori, 16 tiesneši, 16 SIF darbinieki un apmācīti 3 darbinieki no katras partneriestādes, kas pēc tam pasniegs mācības (kopā 12).				Daļēji izpildīts, īstenošana vēl procesā
3.2.8.	Uz vienotas valsts, tiesiskās informācijas un pilsoniskās izglītības platformas bāzes tiek veidota žurnāla „Jurista Vārds” rakstu sērija „Juristu likteņi”, parādot, cik dažādi cilvēki devuši ieguldījumu Latvijas valsts un tās tiesiskās sistēmas izveidē.	Rakstu sērijā ir atspoguļota dažādu tautību (latviešu, krievu, ebreju, vācbaltiešu) un politiskās pārliecības juristu darbība starpkaru Latvijā un viņu ietekme uz Latvijas juridisko kultūru, valsts attīstību, demokrātiskajiem un tiesiskajiem procesiem.	Rakstu sērija ir publicēta, raksti apkopoti un izdoti krājuma (grāmatas) formātā.	VSIA „Latvijas Vēstnesis”	2023.gada II pusgads	Nav izpildīts trūkstošo finanšu un cilvēku resursu rezultātā	

CIVITTA International
info@civitta.com
+372 735 2802
www.civitta.com

CIVITTA Estonia
info.ee@civitta.com
+372 646 448 8
www.civitta.ee

CIVITTA Latvia
Info.lv@civitta.com
+371 277 055 85
www.civitta.lv

CIVITTA Lithuania
info.lt@civitta.com
+370 685 266 80
www.civitta.lt

CIVITTA Finland
Info.fi@civitta.com
+358 505 261 694
www.civitta.fi

CIVITTA Denmark
Info.dk@civitta.com
+452 762 80 83
www.civitta.com

CIVITTA Poland
Info.pl@civitta.com
+48 690 001 286
www.civitta.pl

CIVITTA Slovakia
info.sk@civitta.com
+421 901 700 574
www.civitta.sk

CIVITTA Ukraine
Info.ua@civitta.com
+380 442 270 140
www.civitta.com.ua

CIVITTA Belarus
Info.by@civitta.com
+375 296 018 517
www.civitta.by

CIVITTA Romania
Info.ro@civitta.com
+403 180 535 88
www.civitta.ro

CIVITTA Moldova
Info.md@civitta.com
+373 797 550 99
www.civitta.md

CIVITTA Armenia
info.am@civitta.com
+374 10 546 434
www.civitta.am

CIVITTA Serbia
Info.rs@civitta.com
+381 11 2435 489
www.civitta.rs

CIVITTA Bulgaria
Info.bg@civitta.com
+359 884 076 576
www.civitta.bg

CIVITTA North Macedonia
info.mk@civitta.com
+389 71 391 957
www.civitta.com

CIVITTA Kosovo
info.ks@civitta.com
+383 493 380 55
www.civitta.com

CIVITTA Sweden
info.se@civitta.com
www.civitta.com

CIVITTA Georgia
info.ge@civitta.com
www.civitta.com

 PALDIES PAR SADARBĪBU!